

СТЕНОГРАФСКИ ДНЕВНИЦИ

НА

XXII-ТО ОБИКНОВЕНО НАРОДНО СЪБРАНИЕ

III РЕДОВНА СЕСИЯ

Брой 63

София, петък, 11 април

1930 г.

69. заседание

Четвъртък, 10 април 1930 година.

(Открито отъ подпредседателя В. Димчевъ въ 15 ч. 35 м.)

Председателстващъ В. Димчевъ: (Звъни) Обявявамъ заседанието за открито.

(Отъ заседанието отсъствуватъ следнитъ г. г. народни представители: Агушевъ Еминъ, Баевъ Христо, Бечевъ Милко, Бешковъ д-ръ Иванъ, Богдановъ Димитъръ, Бомбовъ Иванъ, Бошковъ Борисъ, Наковъ, Бурилковъ д-ръ Владимиръ, Василевъ Ради, Величковъ Герасимъ Ангеловъ, Вълчовъ Вълчо Даскаловъ, Гаговъ Петъръ, Грънчаровъ Димитъръ, Джуджевъ Стою, Димитровъ Добри, Димитровъ Стефанъ, Драгневъ Георги, Дрънски Димитъръ, Думановъ д-ръ Никола, Евтимовъ Борисъ, Желъзовъ д-ръ Димо, Ивановъ Савчо, Икономовъ Димитъръ, Йоловъ Прокопи, Казанаклиевъ Георги, Колевъ Боню, Колевъ Еню, Колевъ Иванъ, Кръстевъ Гето, Кулишевъ Георги, Кънчевъ Кънчо, Кънчевъ Теодоси, Лулчевъ Коста, Маноловъ Калоянъ, Милевъ Милю, Миновъ Петъръ, Митевъ Добри, Орошакъ д-ръ Хараламби, Панайотовъ Станко, Паневъ Малинъ, Петевъ Вичо, Петровъ Аврамъ Стояновъ, Пешевъ Димитъръ, Пъчевъ Георги, Симеоновъ Георги, Стояновъ Христо, Тонковъ Тодоръ, Търкалановъ Никола, Узуновъ Ангелъ, Хитриловъ Александъръ, п. Цвѣтковъ Кръстю, Чешмеджиевъ Григоръ, Якимовъ Петъръ, Яневъ Димитъръ и Яневъ Сотиръ)

Съобщавамъ на Събранието, че председателството е разрешило отпуски на следнитъ народни представители:

На г. Ставри Андреевъ — 1 день;
На г. Маринъ Шиваровъ — 1 день;
На г. Герасимъ Ангеловъ — 3 дни;
На г. Калоянъ Маноловъ — 2 дена;
На г. Кънчо Кънчевъ — 3 дни;
На г. д-ръ Цвѣтанъ Дяковъ — 2 дена;
На г. Петъръ Миновъ — 1 день;
На г. Борисъ Толевъ — 1 день и
На г. Ангелъ Узуновъ — 2 дена.

Пристъпваме къмъ първа точка отъ дневния редъ — трето четене на законопроекта за разрешаване на Кулската градска община да сключи заемъ.

Моля г. секретаря да го прочете.

Секретаръ Й. Марулевъ (д. сг): (Прочита законопроекта изцѣло, безъ измѣнение)

Председателстващъ В. Димчевъ: Които приематъ на трето четене прочетения законопроектъ, моля, да вдигнатъ ръка. Мнозинство, Събранието приема. (Вж. прил. Т. II, № 59)

Пристъпваме къмъ точка втора отъ дневния редъ: първо четене законопроекта за бюджета на държавата за 1930/1931 финансова година — продължение разискванията.

Има думата народниятъ представител г. Александъръ Радоловъ, да продължи речта си.

А. Радоловъ (з. в): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Снощи, говорейки по бюджета, азъ поискахъ да направя едно сравнение между финансовата политика на Земледѣлския съюзъ и финансовата политика на днешното управление.

С. Савовъ (д. сг): То отдавна бѣше земледѣлското управление! По-близо ела!

Д. Даскаловъ (з. в): Г. председателю! Моля, направете бележка на г. квестора да не прекъсва оратора още отъ самото начало.

А. Малиновъ (з. в): Да се избере квесторъ на квестора!

А. Радоловъ (з. в): Снощи азъ изтъкнахъ, че презъ време на нашето управление се стремѣхме, чрезъ ограничение на разходите по държавния бюджетъ, да можемъ да стабилизираме финансовото положение и постепенно-по-степенно да се върнемъ къмъ старото положение. Защото целта на всѣко правителство, на всѣки финансовъ министъръ трѣбва да бѣде постепенно-по-степенно да се стигне най-подиръ до онова положение, въ което бѣхме преди войната — положение, при което нашиятъ левъ да се равнява не на нѣколко стотинки златни, както е сега, а на 100 златни стотинки. Азъ ви казахъ, че презъ последната година на нашето управление ние направихме доста много въ това отношение, обаче впоследствие, следъ нѣколко месечното управление на Демократическия сговоръ, работата се докара до тамъ, че ние се върнахме почти къмъ онова положение, което бѣше въ началото на 1922 г. Нашиятъ левъ наново се върна назадъ и, както казахъ снощи, Народната банка трѣбваше да се вмѣси, трѣбваше да се суспендира по-нататъшната дейностъ на борсата и всички камбиални сдѣлки да се поематъ отъ Народната банка. Една отъ причинитъ за това, както казахъ, бѣше тази, че правителството на Демократическия сговоръ още въ самото начало пристѣпи къмъ увеличаване на бюджета съ извънредни кредити. Направиха се изхарчавания, които постепенно се увеличаваха все повече и повече. Бюджетътъ на държавата, който, както казахъ, презъ наше време бѣше 4.646.000.000 л., започна да се увеличава все повече и повече. Една отъ причинитъ за това бѣше, както казахъ снощи, общото увеличение на чиновническитъ заплати — като се започне отъ заплатата на министра и се върви постепенно надолу — нѣколко пѣти — два, три и даже четири пѣти. Освенъ това, се увеличи и самиятъ чиновнически персоналъ.

Снощи стана въпросъ дали чиновничеството е било повече презъ време на управлението на Земледѣлския съюзъ, или е станало повече впоследствие. Азъ пакъ ще се позова на статистиката, която ни даде г. министърътъ на финанситъ. Въ 1923/1924 г. сме имали 86.202 чиновници. Искамъ да се позова и на казаното отъ министъръ-председателя по бюджета за 1922/1923 финансова година. Той е казалъ — стр. 1414 отъ стенографическитъ дневници — „Презъ 1920/1921 финансова година е билъ предвиденъ кредитъ за 86.224 чиновници, безъ войницитъ. Презъ 1921/1922 финансова година за 85.540 чиновници, а за тая година — 1922/1923 финансова година — за 83.479“.

Впоследствие става едно увеличение на чиновницитъ и въ 1923/1924 г. имаме вече 86.202 чиновници, въ 1924/1925 г. — 86.886; въ 1926/1927 г. — 85.522. Трѣбваше да се намѣсятъ нашитъ кредитори и да искатъ едно намаление на нашия чиновнически персоналъ и за това днесъ нашето чиновни-

чество крѣгло е около 80 хиляди — 80 хиляди и нѣщо. Но и тия 80 хиляди чиновници, процентно взето и сравнено съ чиновниците въ други държави, сѣ много повече, отколкото нашиятъ бюджетъ би могълъ да понесе. Въ сравнение съ нѣкои по-напреднали страна, нашето чиновничество е веднѣжъ и половина, ако не и два пѣти, па даже и повече пѣти по-голѣмо, отколкото е у тѣхъ. Би трѣбвало, следователно, да се взематъ крайни мѣрки за намаление на нашето чиновничество, за да се намали обзателно и нашиятъ бюджетъ. Нашиятъ бюджетъ сега възлиза на 7 милиарда крѣгло, безъ бюджетитѣ на мина „Перникъ“ и на държавнитѣ желѣзници, които бюджети порано сѣ фигурирали въ държавния бюджетъ, съ които държавниятъ бюджетъ ще възлѣзе на 8 милиарда лева

С. Омарчевски (з. в): Безъ бюджета на фондовѣтѣ.

А. Радоловъ (з. в): Държавниятъ бюджетъ, казвамъ, е абсолютно необходимо да се намали. Българскиятъ народъ може да понесе единъ бюджетъ до 5—5½ милиарда; азъ даже до 6 милиарда лева не отивамъ. Значи, необходимо е да започнемъ да се връщаме назадъ, да можемъ постепенно да създадемъ у насъ единъ бюджетъ, който да отговаря на нашия икономически животъ, за да може да се възвръщаме къмъ старото положение, къмъ оня финансовъ стабилитетъ, който имаме преди войнитѣ. Необходимо е, следователно, министърътъ на финанситѣ и всички ние да действуваме методично, и ако нуждата наложи, да действуваме така, както действува Поанкаре въ Франция. Той не се спрѣ предъ нищо, нито даже предъ заплашванията на неговитѣ хора. Неговата ножица рѣза твърде надълбоко, защото бѣше необходимо да се спаси икономически Франция. Ако Клемансо спаси Франция политически и спечели войната, икономически Франция бѣ спасена отъ Поанкаре. На насъ се налага, следователно, ако искаме да се спаси България отъ това кризисно положение, въ което е, да рѣжемъ твърде дълбоко, за да може бюджетътъ ни да бѣде съобразенъ съ податнитѣ сили на нашия народъ.

Въ бюджета, между другото, е предвидена и една помощъ отъ 150.000.000 л. на фонда за пенситѣ. Никой не е противъ пенситѣ, никой не е противъ това, чиновникътъ да получи своитѣ спестявания. Но, г-да, ще се съгласите, че когато държавата бедствува, тя не може да дава отъ своитѣ оскѣдни срѣдства, за да подпомага когото и да е. Ще трѣбва да се наложи ограничение и тамъ. Защото, да ви кажа, прави впечатление и въ селата, че нѣкои секретарь-бирници получаватъ пенсии по 3.000 л., даже повече отъ 3.000 л., ...

Д. Зографски (з. в): И по 5.000 л.

А. Радоловъ (з. в): ... каквито заплати никога не сѣ получавали по-рано. Ето, това е, което тегне на народа и ние, и ние, които сме негови представители, не можемъ да не вземемъ актъ отъ това положение. Ще трѣбва да се направятъ ограничения и тукъ. Азъ не ща да говоря за другитѣ разходи, които се правятъ. Не ща да говоря за всевъзможнитѣ командировки и увеличения на заплатитѣ, особено въ автономнитѣ държавни стопанства и учреждения, каквато е мина „Перникъ“, каквато е Нагодната банка, за които се говори тукъ. Вѣрвайте, че всѣки единъ, който чуе за голѣмитѣ заплати, които се получаватъ тамъ, му дотѣква и той сѣ възмущение на душата си протестира. Азъ смѣтамъ, че народното представителство е длъжно да вземе мѣрки, за да даде удовлетворение на нашия данѣкоплатецъ, който преживѣва тая тежка и страшна криза.

Следъ като се правѣха тия голѣми разходи и следъ като постепенно все повече и повече нашиятъ бюджетъ се увеличаваше, не можеше да не настѣпни време, когато нашиятъ бюджетъ самъ по себе си се явяваше недостатъченъ, за да удовлетвори както вътрешнитѣ, така и външнитѣ нужди, които изпѣкваха все по-нови и по-голѣми. И правителството въ 1926 г. прибѣгна къмъ сключването на единъ заемъ. Този заемъ, нареченъ бѣжански, както каза г. Буровъ, въ момента не е билъ нуженъ толкозъ за самитѣ бѣжанци, колкото за спасяването на България отъ фалитъ, защото българскиятъ левъ е билъ предъ катастрофа. Азъ смѣтамъ, че едно управление, което се ръководи не само отъ днешнитѣ интереси на страната, но и отъ утрешнитѣ, отъ бъдещето на страната, никога не бива да докарва положението до тамъ. То би трѣбвало предвременно да взема нуждитѣ мѣрки, за да не се намѣри страната, която то управлява, предъ катастрофа. Нашиятъ левъ бѣше започналъ да пада, нашиятъ търговски балансъ следъ 1924 г. постепенно все повече и повече ставаше дефицитеренъ. Щомъ бюджетътъ се увеличаваше, щомъ на

известни хора се даваше повече, отколкото е необходимо и тѣ не търсятъ да си доставятъ необходимото отъ вътрешния пазаръ, отъ мѣстната индустрия, а прибѣгватъ къмъ стоки, къмъ производства чужди, безспорно, това поощри вноса и нашия търговски балансъ стана дефицитеренъ.

Що се отнася до бѣжанския заемъ, азъ смѣтамъ, че той можеше да бѣде избѣгнатъ, стига навремето правителството да погледнѣше стопански на своята работа, а не да му отпусна края, да не си дава смѣтка докъде би се отишло. Вѣрно е, че бѣжанцитѣ трѣбваше да бѣдатъ настанени; вѣрно е, че бѣжанцитѣ бѣха въ крайно мизерно положение, особено въ последнитѣ години, но тѣ можеха да бѣдатъ настанени само съ срѣдствата на държавата.

Вие осѣждате често пѣти Земледѣлския съюзъ и земледѣлското управление. Често отъ вашитѣ срѣди се отпиратъ обиди къмъ насъ и наши правителствени актове се таксуватъ като предателство и т. н., но, позволете ми да ви кажа: що се отнася до бѣжанцитѣ, пѣкъ и по всички други подобни въпроси, земледѣлското управление изпълни достойно своя дългъ. Вие знаете, че тогава имаше само една шепа бѣжанци, въ сравнение съ онѣзи, които впоследствие придойдоха въ България. Но на тая шепа бѣжанци ние отпуснахме 140.000.000 л. отъ бюджета на държавата за тѣхното обзавеждане. Въ продължение на три години, до 1926 г., когато се сключи заемътъ, каквс отпусна правителството на Демократическия сговоръ за бѣжанцитѣ? — Всичко на всичко 20.000.000 л.! Тѣзи пари, които днесъ харчимъ за лихви и погашения по този заемъ, годишно крѣгло 170.000.000 л., ако въ продължение на три-четири години ние ги отдѣляхте отъ вашия колосаленъ бюджетъ отъ 7—8 милиарда лева и ги ладѣхте на бѣжанцитѣ, за да имъ се построятъ къщи, за да си купятъ добитѣкъ, да си купятъ всичко каквото е необходимо за тѣхното обзавеждане, нима бѣжанцитѣ не щѣха да се обзаведатъ и сега да не сме задължени всѣка година да плащаме погашения и лихви въ чужда валута? Кѣде е разумътъ въ този начинъ на действие? Ако ли е въпросъ за добиване на чужда валута азъ смѣтамъ, че правителството има всичката възможностъ и всичкитѣ срѣдства по другъ начинъ да дойде до този резултатъ. Защото и аслѣ какво можа да се вземе въ самото начало срещу този заемъ? Понеже нашитѣ съседни протестираха, правителството трѣбваше да приеме една много тежка клауза — отпущането на сумитѣ да става споредъ действително изразходваното за нуждитѣ на бѣжанцитѣ, като останалата сума, която не би могла да бѣде разходвана, да стои на влогъ въ чуждитѣ банки съ една лихва срѣдно 4%, когато за сѣщата тая сума ние плащаме крѣгло 8½%. Значи, съ 4½% ние плащаме въ повече, отколкото получаваме, лихва за тия пари. Какъвъ смисълъ, следователно, има единъ такъвъ заемъ, когато на 1 милиардъ лева ние трѣбваше още отъ самото начало, по силата на тая клауза, да плащаме по 30—40—50 милиона лева лихви? Днесъ се съобщава, че отъ този заемъ сѣ останали неизразходвани около 500 милиона лева. На тия 500 милиона лева ние ще трѣбва да плащаме въ повече лихви крѣгло около 25 милиона лева. Може ли, следователно, да има разумъ въ такава сдѣлка?

Ако бѣше останало само това, пакъ иди-дойди. Но въпросътъ не се свършва само до тукъ. Правителството е трѣбвало да поеме и други тежки за нашия стопански животъ и за нашия бюджетъ обвѣзвания. Презъ време на нашето управление, още въ 1920 г., се сключи една спогодба, съгласно която нашитѣ кредитори по довоеннитѣ заеми приемаха за златенъ левъ да плащаме 32 златни стотинки. Значи, за всички наши довоенни задължения ние щѣхме да плащаме за 100 златни стотинки 32. Въ 1924 г., когато вече на властъ бѣ Демократическиятъ сговоръ, се сключи съглашение, съ което се дадохъ още 10 златни стотинки. А когато се сключи бѣжанскиятъ заемъ, правителството се съгласява следъ всѣки три изтекли години да се увеличава съ 7 златни стотинки. Така че въ 1952 г. нашитѣ задължения къмъ странство пакъ ще се равняватъ на 1.100.000.000 л., колкото бѣха по-рано. Какъ ще можемъ да се справимъ тогава? — Азъ не знамъ. Днесъ за държавнитѣ дългове предвиждаме въ нашия бюджетъ една сума отъ 2.290.000.000 л., а тогава ще трѣбва да предвидимъ не 4 милиарда, а надъ 4 милиарда лева. И нѣма на какво да се позовемъ.

Азъ смѣтамъ, че преди да се поемеха тия обвѣзвания, правителството трѣбваше да се замисли за това страшно бъдеще и да не ги приема по никой начинъ, защото българскиятъ народъ не може да понесе тия тежести. Но тия тежести се поеха отъ правителството и то срещу сравнително единъ малѣкъ заемъ.

Понеже този заемъ не можеше да бѣде употребенъ тѣй, както правителството смѣташе, последното пристѣпи

към сключването на така наречения стабилизационен заем. Говорено е твърде много за него, за да няма нужда да се спирам сега на детайлит върху него. Ще се спра само на една от неговите отрицателни страни. Тая отрицателна страна е, дето ние се съгласихме нашата Народна банка от народна да стане акционерна банка и дето приехме положението, щото един чужденец, макар и пратеник на Обществото на народит, да се явява като контролор в общит работи на Народната банка. И по-нататък аз ще се спра пак върху нея, защото обсъждайки днешната остра криза, ние ще тръбва да имаме пред вид и мъркит, които Народната банка взема още в началото на кризата, изхождайки от своето положение по-скоро за закрепване на себе си, според нейното разбиране, без оглед на това какво ще става с нашето стопанство. Този заем — и интересното е, че го съобщава един от правителственит вестници, в. „Мир“ — още не е приключен, въ смисъл, че неговит облигации още не сж пласирани по чуждит парични тържища, а голъма част от тѣх остават въ касит на банкит. При това положение, даже ако се желае, България е възпрепятствувана да направи външен заем. Ние сме предъ необходимостта, тая година, да платим по перото за държавнит дългове 2.290.000.000 л. Отъ къде ще се вземат тѣ? Отъ стабилизационния заем сж останали на разположение на държавата крѣгло 500 милиона лева, а отъ бѣжанския заем — сѣщо около 500 милиона лева. Но, както казахъ, сѣ сумитъ отъ бѣжанския заем не можемъ да разпореждаме тѣй, както ние бихме искали: ето вече 4 години какъ този заем е сключенъ и е изразходвано отъ него $\frac{2}{3}$ — даже едва ли сж изразходвани отъ него 1 милиардъ лева. Оставатъ, следователно, още около 500 милиона лева, които ще трѣбва да се изразходватъ. Ако се изразходватъ тая година, да допуснемъ, половината — 200—250 или 300 милиона лева и бѣдат оправдани — защото, както казахъ, тѣхното изразходване трѣбва да бѣде оправдано — и за това ние не можемъ да разчитаме на тѣхъ като ползна валута, сѣ която можемъ да посрещаме нашит външни платежи. 500 и 300 = 800 милиона лева, това сж платежнит срдства, сѣ които ние разполагаме за изплащане на държавнит дългове. Останалото около 1 милиардъ и половина би трѣбвало да севземе отъ нашия търговски баланс, т. е., ако разчитаме, че той тая година не само че нѣма да бѣде дефицитиренъ, а ще бѣде сѣ единъ излишекъ отъ $1\frac{1}{2}$ милиарда. Можемъ ли да разчитаме на подобно нѣщо — на активенъ търговски баланс сѣ $1\frac{1}{2}$ милиарда лева? Презъ 1922 г., презъ време на земеделското управление, търговскиятъ баланс бѣ активенъ, но сѣ около 300 милиона лева; презъ 1926 г., презъ време на управлението на днешното правителство, сѣщо така търговскиятъ баланс е активенъ сѣ около 600 милиона лева. Но ако се направи единъ прегледъ, ще се види, че нашиятъ търговски баланс обикновено е билъ пасивенъ. Можемъ ли, следователно, тая година да разчитаме на единъ активенъ търговски баланс отъ $1\frac{1}{2}$ милиарда, за да посрещнемъ външнит си плащания? Азъ не вѣрвамъ. Не знамъ дали ще има и човѣкъ отъ правителствена страна, даже и самиятъ министъръ, който да вѣрва, че действително нашиятъ търговски баланс може да сѣ приключи сѣ единъ активъ отъ $1\frac{1}{2}$ милиарда лева. Следователно, за да можемъ да устоимъ на нашит външни платежи, би трѣбвало да прибѣгнемъ къмъ новъ заемъ.

Може ли и бива ли да прибѣгваме — ето голъмиятъ въпросъ. Азъ казахъ, че облигациитъ по стабилизационния заемъ още стоятъ непродадени. Можемъ ли да разчитаме на единъ външенъ заемъ при положението, въ което сме сега? Говори се, че автономизирането на държавнит желѣзници сѣ направило сѣ огледъ на единъ външенъ новъ заемъ. Както ви казахъ, първиятъ заемъ бѣ сключенъ при много тежки условия, вториятъ — при още по-тежки, а третиятъ заемъ би билъ не само сѣсипателенъ, но и заробителенъ за нашата страна. Следователно, не бива по никой начинъ да сѣ сключва новъ заемъ, желѣзницитъ — това е, което имаме днесъ и не бива и него да дадемъ на чужденцит, защото тогава тѣ — чужденцит — не остава друго освенъ да вдигнатъ надъ нашия икономически животъ единъ свой байракъ. Това не бива да става по никой начинъ. Азъ ви казахъ, че едно отъ най-тежкит условия, които сѣ приеха при сключването на стабилизационния заемъ, бѣше това, гдето сѣ съгласихме нашата Народна банка отъ народна да стане акционерна.

С. Савовъ (д. ст): Не е акционерна.

А. Радоловъ (з. в): Не е станала още акционерна, защото не сж ви притиснали. Ако ви притиснатъ, и тоза ще стане, защото сте сѣ съгласили и Камарата е гласувала това да стане.

И. п. Янчевъ (з. в): Сговорътъ е акционерно дружество, та какво остана за Народната банка?!

А. Радоловъ (з. в): Та, казвамъ, това условие бѣше тежко, защото Народната банка действува днесъ не сѣ огледъ на нуждитъ на нашата страна, а сѣ огледъ на своитъ собствени разбирания, сѣ огледъ на своитъ собствени нужди — тѣй поне, както тя сѣ явява предъ насъ и предъ свѣта.

Изтъкна сѣ вчера отъ г. проф. Мишайковъ и отъ други господа, че банкното ни обращение въ продължение на 4 месеца е намалено сѣ 1.200.000.000 л. Фактически днесъ банкното обращение е 3.000.000.000 л. Можемъ ли ние сѣ 3.000.000.000 л., при тази покупателна стойност, която има нашиятъ левъ, да задоволимъ нуждитъ на страната отъ книжни пари? Въ Франция неотдавна, при бюджетъ 42 милиарда франка, имаха 64 милиарда банкноти въ обращение; а ние, при бюджетъ 8.000.000.000 л., фактически имаме 3.000.000.000 л. банкноти въ обращение. А като имаме предъ видъ, че голъма частъ отъ тия банкноти не сж въ обращение, а оставатъ въ банкит, защото при сегашното кризисно положение и тѣ мислятъ за утрешния день; като имаме предъ видъ, че и въ рѣцетъ на стопанитъ тукъ-тамъ, по градоветъ и селата, е останала една частъ отъ тия банкноти, ще излѣзе, че фактически едва единъ милиардъ и половина банкноти сж въ обращение. Сж ли достатъчни тѣ за задоволяване голъмитъ нужди отъ парични срдства? Абсолютно не сж достатъчни. Обаче Народната банка възражава и казва: „Мене не ме интересува, сж ли тѣ достатъчни или не; мене ме интересува само едно — да запазя лева“. Запазването на лева става, когато покритието не падне по-малко отъ 33% отъ банкнотитъ въ обращение. А днесъ покритието на нашитъ банкноти въ обращение е 36 и нѣколко десети на сто. Още сѣ три пункта трѣбва да падне това покритие, за да сѣ стигне крайниятъ предѣлъ. Банката казва: „Азъ пазя лева и затуй, ако нуждата наложи по-нататъкъ, азъ още повече ще намаля банкното обращение“. Е добре, както вървятъ работитъ у насъ, при нашия пасивенъ търговски баланс, при липса на срдства да изплащаме задълженията си вънъ, ако Народната банка направи това, не ще ли настѣпи моментъ, когато нашето банкотно обращение ще стане отъ три милиарда на два милиарда и даже по-долу? А въ такъвъ случай положението на страната ще стане още по-тежко, още по-критическо.

Ето, вие виждате едно голъмо противоречие между нуждитъ на нашето народно стопанство и между онова, което единъ чужденецъ заявява, че е необходимо да сѣ направи. А за да може Народната банка да изгълни, споредъ нея, това сѣ задължение — да намали банкното обращение — тя брибѣгна до съкращение на кредититъ, изтъквайки аргумента, че нашата търговия е преситена сѣ твърде много кредити, че сж внесени твърде много стоки. И сѣ започна намаляване кредититъ на търговцитъ. И не само на търговцитъ, но сѣ посегна да сѣ намали кредититъ и на провинциалнитъ банки, които сж изгълнявали и изгълняватъ една голъма роля долу, въ низинитъ на нашия икономически, стопански и финансовъ животъ.

Пристѣпи сѣ къмъ намаляването на кредита. Отъ 2 юлий 1929 г. Народната банка го намали сѣ 50%. Но най-напредъ тѣ пристѣпи къмъ друга една операция. Тя съобщи на всички провинциални банки, че тѣ не бива да приематъ земеделски портфейлъ и въ последствие Народната банка намали реесконтъ, който приемаше отъ тѣхъ, сѣ 50%. Поради това земеделецътъ-производителъ, понеже неговиятъ портфейлъ не сѣ приемаше вече отъ банкит, бѣше принуденъ или да прибѣгне къмъ чужди банки, или трѣбваше да изплаща своитъ лични задължения. За изплащане на тѣ сѣ лични задължения той трѣбваше да продава всичко, което имаше, защото, ако не ги изплати, тѣ ще бѣдатъ протестирани, ще дойдатъ изпълнителнитъ листове и следъ това продажба на имота. Трѣбваше производителътъ да хвърли на пазара своята стока, и той я хвърли. И действително, не само външни условия повлияха за подбиване цената на нашитъ земеделски произведения, но сѣщевременно повлия и тоя голъмъ напливъ на стока, която производителитъ трѣбваше да хвърлятъ на пазара, азъ да мога да посрѣщнатъ задълженията си, за да направятъ своитъ платежи. Ако Народната банка сѣ грижи за нашия стопанинъ-производителъ, щѣше ли да намали кредита? Знае сѣ бедственото положение на стопанина-производителъ. Знае сѣ, че тая година е произвелъ колкото да сѣ прехрани или сѣ малки излишѣци. Знае сѣ, че неговитъ пораншни задължения стоятъ неизплатени. Ами, че когато задълженията станатъ взискуеми по такъвъ начинъ, безспорно, че положението на всѣки стопанинъ става още по-критично, още по-тежко. А Народната банка, ако е действително народна, би ли трѣбвало да не сѣ интересува за

стопанското положение въ страната? Тя е длъжна да се интересува, да предупреждава. Защото има ли у стопанитъ-производители, ще има по-нататък и у другитъ: Но намали се, както казахъ, не само кредитътъ за земледѣлца-производителъ; намали се и за търговеца, и за индустриалеца. Ние виждаме какъ кризисното положение започна да се засилва все повече и повече, и какъ започна да се явява повикътъ отъ всички страни: „Нѣма ли изходъ, бива ли страната да се държи въ това положение?“ И всѣки търси изходъ по своему и мисли по какъвъ начинъ може да излѣзе изъ тая безизходностъ, въ която се намира нашата страна. А, както казахъ, ако нѣма у производителя-земледѣлецъ, неговото положение е кризисно, и, безспорно, това се отразява и върху другитъ стопански съсловия. Най-напредъ то се отразява върху еснафството. Еснафството не може да продаде своитъ стоки, търговецътъ сѣщо, защото селската маса е главниятъ поупчикъ на тия стоки. Даже, ако щете, една голѣма частъ отъ нашитъ индустриални произведения — текстилнитъ — поради нарастналитъ културни нужди въ селата, се употребява тамъ, но, като не може селското население да купува тия стоки, явява се кризисностъ и въ индустрията. И ние виждаме, какъ отъ земледѣлца кризата преминава въ еснафа, въ търговеца, въ индустриалеца и какъ едно подиръ друго започватъ да изнемогватъ, да фалирватъ и индустриални предприятия, и занаяти, и стопанства. Ние сме свидетели, какъ всѣки день предъ окръжнитъ сѣдилища се явяватъ маса търговци да искатъ мораториумъ. Явяватъ се и други, които сѣ въ фалитъ. Явява се едно положение на неизвестностъ за бъдещето и всички търговци сѣ загрижили какво да правятъ. Нѣкои се чудятъ, защо търговцитъ, защо стопанскитъ съсловия у насъ днесъ, безъ разлика на партии, се явяватъ на протестни събрания и защо взематъ остри резолюции. Взематъ ги, защото тѣ се борятъ за своето съществуване. Въ тия протестни акции, въ тия събрания не се прави разлика между никого. Тамъ се явяватъ и партизани на днешното правителството начело на манифестациитъ, начело на онѣзи, които протестиратъ. Виждате, че положението е дошло до крайностъ и че е наложително да се взематъ крайни мѣрки, за да се излѣзе отъ него, за да се спаси страната, защото иначе тя отива все повече и повече къмъ катастрофа. Иначе ще започнатъ най-подиръ дюкянитъ не по единъ-два да се затварятъ, а ще започнатъ цѣли чаршии да се затварятъ. Правителството е длъжно, то трѣбва да вземе всички мѣрки, за да се изведе страната изъ това положение.

Какви мѣрки трѣбва да се взематъ? Мнозина отъ тукъ (Сочи трибуната) ги препорѣчаватъ. Нѣкои застанаха на становището, че трѣбва да се засили нашето земледѣлско стопанство. Министърътъ на земледѣлието, слава Богу, въ продължение на доста години вече прави много работи, действа по всевъзможни начини, за да може да засили това производство. Но какво виждаме? Колкото и г. проф. Мишайковъ да се стремѣше да доказва вчера, че последниятъ периодъ — защото той раздѣляше управлението на Демократическия сговоръ на два периода — билъ сравнително по-добъръ отъ стопанско гледище, и че това се било дължало отъ друга страна и на мѣрки, които министърътъ на земледѣлието взема, нека ми позволи г. професорътъ да каже, че тия мѣрки, които сѣ взети, не само че не сѣ допринесли, а, напротивъ, още повече сѣ разбъркали положението тамъ.

А. Тодоровъ (д. сг): Не е вѣрно.

А. Радоловъ (з. в): Защото, позволете ми да ви кажа: не е достатъчно само да се доставятъ плугове, да се доставятъ брани, да се дава люцерново семе. Миналата година, когато се говорѣше на министра на земледѣлието, че 800 хиляди килограма люцерново семе не трѣбва да се купува, нека да купимъ 300 хиляди килограма и да ги пласираме, той не искаше да чуе — „Не, каза той, толкова искаме, трѣбва да ми се гласува кредитъ“, и болшинството го гласува. Но днесъ имаме около 250—300 хиляди килограма люцерново семе непродадено.

А. Тодоровъ (д. сг): Това не е вѣрно.

А. Радоловъ (з. в): Колко е?

А. Тодоровъ (д. сг): Всичкитъ килограми до единъ сѣ продадени сега и не стигатъ даже. Всичкото люцерново семе се продаде.

А. Радоловъ (з. в): Г. Андрей Тодоровъ! Провѣрете и ще видите, че минимумъ 250 хиляди килограма люцерново семе остана непродадено.

А. Тодоровъ (д. сг): Не е вѣрно.

И. Бояджийски (д. сг): Лъжете, че има 250 хиляди килограма люцерново семе непродадено. Всичко е продадено.

К. Куневъ (д. сг): Той е способенъ на лъжи.

А. Радоловъ (з. в): А колкото за машинитъ, които се доставиха, идете по клоноветъ на Земледѣлската банка въ цѣлата страна и вие ще видите, че тия машини стоятъ складираны тамъ; стоятъ складираны сѣщевременно и по пристанищата. И колкото министърътъ на земледѣлието да взема мѣрки, колкото да взема телефона и да казва на началницитъ на клоноветъ, сѣщевременно и на агрономитъ: „Пласирайте машинитъ тамъ, ако не ги пласирате, вие отговаряте съ вашата длъжностъ, вие ще бъдете уволнени“, тѣ пакъ не сѣ въ състояние да пласиратъ тия машини. Ето, това е положението. А насила модернизирание — нека да се разбере това — не може да стане.

Работитъ у насъ дойдоха до тамъ, че миналата година и въ началото на тая година правителството позволи да се направи вносъ отъ 5 хиляди вагона сръбско жито, даже и едно малко количество царевича, когато туй жито го има въ нашата страна. И г. министъръ-председателътъ казва, че това се направило съ огледъ да се даде по-евтинъ хлѣбъ на непродуцирелното население, на това население, което консумирало. Но нека да ми каже г. министъръ-председателътъ, или който и да бѣде, онѣзи, които вземаха това жито — защото това сѣ голѣмитъ мелници въ Бургазъ, това сѣ една частъ отъ мелницитъ и въ София, мелници и въ Варна — дадохъ ли по-евтино брашно на населението, което консумира хлѣбъ? Не дадохъ по-евтино брашно и не искаха да дадатъ, . . .

Д. Даскаловъ (з. в): 8-50 л. килограмътъ.

А. Радоловъ (з. в): . . . защото тѣ правѣха това не за да дадатъ по-евтинъ хлѣбъ, ами да взематъ по-голѣми печалби за себе си. И ако министъръ-председателътъ, или Демократическия сговоръ смѣта, че по такъвъ начинъ е допринесено нѣщо, за да се помогне на консомативното население, тѣ се жестоко лъжатъ. Направи се едно — обезсърдчи се нашето население. Необходимо бѣше българското правителство да вземе мѣрки и още въ самото начало да спре тоя вносъ, защото този вносъ се отразява твърде пакостно върху бъдещето наше производство. Когато нашиятъ земледѣлецъ е поставенъ при условия да продава на безценица, или на една ниска цена своето производство, недейте смѣта вие, че като му давате брани, като му давате плугове, като му давате редосѣялки и пр. и пр., съ това ще го накарате да се насърдчи и да се стреми къмъ едно по-голѣмо производство. Ето, тукъ е жестоката грѣшка, жестокото заблуждение на правителството.

Правителството сѣщо се лъже, ако смѣта, че може да се създадатъ у насъ условия за едно голѣмо производство, като се правятъ модерни кокошарници, като се раздаватъ всевъзможни машини, а не се държи смѣтка да се намѣрятъ пазари за нашитъ произведения. Ето, това е преди всичко необходимото да се направи; и тамъ именно всѣко правителство, а преди всичко днесъ управляващото правителство, трѣбва да насочи своя погледъ. Направено ли е това? Това не е направено.

Говори се сега да се създава стопански съветъ и тоя стопански съветъ тепърва да размисля и да обмисля, да търси пазари и следъ туй вече ние да добиемъ едно по-добро осигуряване за нашия производител. Това е една работа на бъдещето. Азъ не ща да отрека значението на единъ стопански съветъ, ако той бѣде дееспособенъ, ако не бѣде едно бюрокралично учреждение, каквито, за голѣмо съжаление, ги имаме твърде много у насъ, па има ги и другде; казвамъ, ако той бѣде деенъ, вѣрно е, че би могълъ да допринесе нѣщо. Но тѣй както вървятъ работитъ у насъ и както се замислятъ тѣ, и тѣй както поне г. Мишайковъ ни представи тукъ работата, ще се явимъ предъ едно учреждение, което въ своята основа пакъ се явява бюрокралично и отъ самото начало, може да се каже, едва ли би могло да прояви каквато и да бѣде сериозна дейностъ.

Председателствуващъ В. Димчевъ: Свършете, г. Радоловъ.

А. Радоловъ (з. в): Имамъ още време, за да завърша.

Т. Христовъ (д. сг): 50 минути говорите. Отъ 3 и половина часътъ почнахте, а сега е 4 и половина. Цѣлъ часъ става говоришъ.

А. Радолов (з. в): Още 5 минути, г-да, ми трѣбватъ, за да завърша мисълта си.

Д. Даскалов (з. в): Г. Мишайковъ 3 часа говори.

С. Савов (д. сг): Нека завърши.

А. Радолов (з. в): Моля ви се. Още два въпроса има, на които ще се спра само за да закрѣпя мисълта си.

Други господа споменаватъ тукъ — нѣкои доста свѣтливо — за единъ по-другъ начинъ на управление, възхвалявайки управлението въ Италия на г. Мусолини, а други, неговорейки за Мусолини и за управлението въ Италия, подчертаха едно, че България може чрезъ парламентаризъмъ по-нататъкъ да оправи своите работи и да върви напредъ, тъй както това е въ всички културни страни.

Дълга да заявя, че действително има известни организации у насъ, които се стремятъ да подкопаватъ не само основитѣ на парламентаризма, ами да поставятъ Парламента въ едно просто смѣшно положение. Смѣтамъ, че правителството е длъжно да взема мѣрки спрямо подобни организации, защото азъ не мога да разбера, какъ, при едно съществуващо конституционно положение, което предвижда Парламентъ, може да се говори отъ нѣкои организации, че ще трѣбва да се създаде нѣкакъвъ си държавенъ съветъ, че парламентаризмътъ днесъ не билъ парламентаризъмъ, а една карикатура, че това не било народо-властие, че трѣбва да се премахне общинското самоуправление, да се премахнатъ училищнитѣ настоятелства и т. н. и т. н. Всичко това, смѣтамъ, налага на правителството дългъ да вземе своите мѣрки. Защото хората, които отиватъ да агитиратъ, често пѣти си служатъ съ агитационни срѣдства просто невѣроятни. Единъ нашъ другаръ, Станю Златевъ, говорѣше, че нѣкой си агитаторъ се явилъ въ тѣхния край и говорилъ, че би трѣбвало да се издигнатъ бѣсилки въ селата, че не знамъ какво трѣбвало да се направи и, и най-подиръ казалъ: „Христосъ възкресе“...

В. Даскалов (д. сг): И Сговорътъ добро донесел!

А. Радолов (з. в): ... „и „Родна защита“ донесел!“

С. Златевъ (з. в): И най-важното е, че никой не му прави бележка за туй, макаръ че въ лицето на властта го говори. Не мога да си обясня, откъде той взема куражъ да говори туй.

А. Радолов (з. в): Азъ не зная какъ властта може да стои съ скръстени ржце.

Нѣкой отъ сговориститѣ: (Възражая нѣщо)

А. Радолов (з. в): Нѣма земледѣлецъ, който да се хване на тая въдица. Ние, както сме противъ фашистката диктатура, тъй сме и противъ болшевишката диктатура. Ние сме за парламентаризма, защото само чрезъ парламентаризма България може да бѣде изведена на добъръ край. Ето това е нашето становище по този въпросъ.

Л. Айвазовъ (д. сг): За оранжевия болшеvizъмъ сте вие.

А. Радолов (з. в): Гледайки така на въпроса, смѣтамъ, че правителството е длъжно да вземе своите мѣрки. А не бива и въпросъ да става даже, че съ начина на действие и съ рецептитѣ, препорѣчвани въ проповѣдитѣ и агитациитѣ на въпроснитѣ организации, може да се допринесе нѣщо добро за България.

Н. Пждаревъ (д. сг): Много ясно се вижда, какво може да излѣзе.

А. Радолов (з. в): Не добро ще донесатъ тия проповѣди и агитации, ами България може да бѣде хвърлена въ една гражданска война, отъ която никой не може да предвиди какво би могло да излѣзе. Може би такава война ще докара и до туряне кръстъ на самата България. И ония, които говорятъ за България, за родината, за патриотизъмъ, ще трѣбва да се замислятъ, да се замислятъ много сериозно за нейното бѣдеще.

Единствениятъ изходъ при днешното положение е, днешното правителство, ...

Т. Христовъ (д. сг): Да си върви!

А. Радолов (з. в): ... което вижда, че се е изтъркало — ...

Т. Христовъ (д. сг): Това не е подметка, за да се изтърква!

А. Радолов (з. в): ... седемъ години управление, тѣ изтъркватъ всѣкого едногo — време е правителството само да тегли последствията за себе си. Необходимо е да има преди всичко довѣрие въ населението къмъ правителството, между управляващитѣ и управляванитѣ, между върховетъ горе и масата долу, а вие виждате протестнитѣ акции, които напоследъкъ се правятъ и които не сѣ политически акции и протести, а сѣ акции и протести на всички стопански съсловия; вие виждате, че и вашитѣ партизани, наредъ съ всички, протестиратъ, и протестиратъ срещу днешното управление.

К. Куневъ (д. сг): За туй протестира и Йосифъ Любеновъ отъ Варна!

А. Радолов (з. в): Щомъ едно правителство е докарало работата дотамъ, че повдига срещу своето управление всички стопански съсловия въ страната, смѣтате ли, че то трѣбва да стои по-нататъкъ и да управлява, и може ли да има това население по-нататъкъ довѣрие въ него за голѣмитѣ мѣроприятия, които е необходимо да се предприематъ за спасение на страната? Не.

Т. Христовъ (д. сг): И дума да не става!

К. Куневъ (д. сг): Това е желание и на Пруткинъ, и на Йосифъ Любеновъ!

А. Радолов (з. в): Едно е лошо у насъ, нека си го признаемъ: че всѣко правителство, като се качи на властъ, не му се ще да слиза. Въ туй отношение азъ не ща и нази си да пощадя. Ако въ 1923 г., когато се бѣше образувалъ вашиятъ блокъ, ние се бѣхме оттеглили отъ управлението, макаръ че се ползувахме съ довѣрието на народа, ние още въ първата година на едно евентуално ваше управление щѣхме да се наложимъ, и щѣхме да се наложимъ, защото, вие виждате, че отсѣгнатието на покойнитѣ Стамболийски, Райко Даскаловъ, Цанко Бакаловъ и на десеткитѣ и стотици, които си отидоха и които бѣха едни отъ първитѣ, не можа да спѣне развой на земледѣлската организация: тя си върви по своя пѣтъ, нейното развитие продължава и вие признавате, че че тя е най-голѣмата опозиционна политическа сила и, ако щете, и най-голѣмата организирана политическа сила въ нашата страна. Нима и тогава, ако ние бѣхме направили тоя жестъ, тоя шагъ напредъ, като кажемъ: отстъпваме ви властта, елате управлявайте вие, — нима, казвамъ, щѣхме да изгубимъ нѣщо? Не, не щѣхме да загубимъ. Нима не смѣтате вие, че когато работитѣ у насъ сѣ дошли до тамъ, и на васъ се налага да теглите една черта, да направите едно събиране на пасива и актива и, виждайки, че активътъ е изяденъ или отива къмъ съвършено изяждане, нима, казвамъ, не смѣтате, че е по-добре да се оттеглите? Налага се вие да се оттеглите. Недейте търси и недейте прави смѣтка, кой ще ви замѣсти, защото вие никога отъ ваша гледна точка не бихте могли да намѣрите хора, които на васъ да угодятъ, на които да отстъпите. Има конституция, има редъ въ тая страна и тѣ трѣбва да се спазятъ. Онѣзи, които седятъ тукъ (Сочи земледѣлцитѣ) мислятъ, ако не повече, поне толкова за тая България и за нейното бѣдеще, колкото мислите и вие. И когато вие се проникнете отъ това съзнание, отъ тоя дългъ, който трѣбва да изпълните, вървайте, че вие ще направите много по-голѣмо добро за България и за себе си, отколкото, продължавайки да седите, да изтърквате и себе си и да тласкате и страната все повече и повече къмъ икономическа и стопанска криза и къмъ катастрофи въ всѣко отношение. (Ржкоплѣскания отъ земледѣлцитѣ)

Председателствуващъ В. Димчевъ: Има думата народниятъ представителъ г. Никола Мушановъ.

Н. Мушановъ (д): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Отъ нѣколко дена разискваме по законопроекта за бюджета на държавата за 1930/31 финансова година. Държавниятъ бюджетъ е една сериозна работа както за изпълнителната властъ, която го приготвява, тъй също и за Народното събрание, което трѣбва да го гласува. Прерогативитѣ на законодателната властъ като контролъ надъ управлението се упражняватъ най-ефикасно въ гласуване на бюджета, който се представлява отъ Министерския съветъ.

Дългиятъ опитъ на държавитѣ е доказалъ, че законътъ за бюджета трѣбва да отговаря на известни условия,

както и че внасянето му трѣбва да бѣде направено въ известни срокове. И азъ, преди да започна да разглеждамъ законопроекта за бюджета, ще направя бележката, че въ годинитѣ, когато най-много трѣбва да се грижимъ за навременното внасяне законопроекта за бюджета, особено въ тая година, съ толкова социални и стопански бедствия, правителството не спазва нужния срокъ. Тая година то внесе бюджетопроекта тъкмо тогава, когато той вече трѣбваше да влиза въ сила споредъ законитѣ въ страната. На първи априлъ т. г. изтече бюджетното упражнение на миналата година; тъкмо въ това време ни се внесе бюджетопроектътъ. Тъкмо когато ние го дебатирате, правителството ни внася законопроектъ за две дванадесетинки по бюджета на миналата година. Имало е и въ миналото често пѣти нарушения на правилото, до новата бюджетна година да имаме съставенъ бюджета. Но когато имаме изявленията на уважаемия г. министъръ на финанситѣ, че тазгодишниятъ бюджетъ е почти копие отъ бюджетитѣ, които той представя вече 4 години, срамно е, г. г. народни представители, че бюджетитѣ не можаха да се приготвятъ и да се внесатъ въ Народното събрание овреме.

Още по-чудно е, че, когато ние дебатирате законопроекта за бюджета, бюджетопроектътъ по Министерството на външнитѣ работи, единъ отъ най-проститѣ бюджети, който може да се състави въ два дена, тъй като въ него не се внасятъ почти никакви реформи, още го нѣмаме нарѣже, още се гласи, не е нареденъ. Тази безгрижностъ въ изпълнението на своя елементаренъ дългъ единъ министъръ не трѣбва леко да поднесе на народното представителство.

Другъ единъ бюджетопроектъ, тоя по Министерството на земледѣлието, се внася, при голѣмитѣ грижи на министра на земледѣлието, съ една печатна грѣшка отъ 100 милиона лева, една печатна грѣшка, която иска да се изправи въ Народното събрание, тъй като той не е ималъ възможността да забележи тази грѣшка, когато го е внасялъ въ Министерския съветъ. Тѣзи куриози трѣбва да се отбележатъ, защото тѣ всетаки доказватъ, че несериозно се поглежда на една отъ най-сериознитѣ работи, които сѣ дължатъ на изпълнителната властъ, па най-после сѣ една коректностъ, която се дължи къмъ законодателното тѣло, подъ контрола на което се намира Министерскиятъ съветъ и респективно всѣки единъ министъръ отдѣлно.

Азъ дължа да отбележа тѣзи особености при внасянето на настоящия бюджетопроектъ, защото ще дойдемъ да говоримъ за парламентаризма — въпроси, които се повдигнаха снощи — че трѣбва винаги да диришъ грѣшкитѣ най-напредъ у себе си, та тогава да ги хвърляме върху учреждения. Защото винаги е по-лесно човѣкъ да осжда учрежденията, а никога да не поглежда върху собственитѣ си слабости, върху собственитѣ си грѣшки.

Г. г. народни представители! Г. министърътъ на финанситѣ забеляза, че е внесълъ законопроекта за бюджета, съблюдавайки теоритическитѣ начала, върху които трѣбва да се основе всѣки единъ бюджетъ. Най-напредъ азъ трѣбва да отбележа, че, споредъ финансовата наука и споредъ напредничавитѣ разбирания по данѣчното облагане, отношението между прѣжитѣ и косвенитѣ налози трѣбва да бѣде 1:3, че когато се дири една социална справедливостъ въ данѣчното облагане, прието е да се смѣта, че прѣжитѣ данѣци, които се смѣтатъ като по-справедливи, отколкото косвенитѣ, трѣбва да бѣдатъ $\frac{2}{3}$ отъ приходитѣ, а косвенитѣ $\frac{1}{3}$ — теория, която, нека напомня, никакъ не се съблюдава въ практиката, не само у насъ, но и въ по-напреднали държави. И азъ не правя упрѣкъ на г. министра на финанситѣ, а искамъ да кажа, че туй теоритическо начало, тази доктрина не може да се приложи на практика. Не само у насъ, малката държава на Балканитѣ, косвенитѣ налози сѣ $\frac{3}{4}$ отъ приходитѣ, а прѣжитѣ сѣ $\frac{1}{4}$, но и по-модерни и по-голѣми държави отъ насъ, стремейки се да достигнатъ този идеалъ, не сѣ могли да го достигнатъ. Единствената държава, която днесъ съблюдава туй начало, е Англия, която системно, въ разстояние на редъ години, държи туй отношение между прѣжитѣ и косвенитѣ налози. Презъ 1925/1926 г. Англия има 403.000.000 лири стерлинги отъ прѣжитѣ налози и 273.000.000 лири стерлинги отъ косвенитѣ налози — косвенитѣ налози сѣ почти $\frac{1}{2}$ спрямо прѣжитѣ. Въ 1926/1927 г. тази пропорция сѣщо не е измѣнена: прѣжитѣ данѣци възлизатъ на 394.000.000 лири стерлинги, а косвенитѣ на 296 милиона — единствената държава, която по традиция строго спазва този принципъ. Въ Франция, една континентална държава, която прилича на насъ, както и на всѣки други, въ тазгодишния бюджетъ има 31.000.000.000 франка косвени налози и само 15.000.000.000 прѣки налози.

Както виждате, съотношението е по-малко, но въ вреда на прѣжитѣ данѣци. У насъ то е още по-напредъ: прѣжитѣ данѣци сѣ 942.000.000 л., срещу 2.731.000.000 л. косвени данѣци. Значи $\frac{1}{4}$ отъ данѣцитѣ у насъ сѣ прѣки, а $\frac{3}{4}$ сѣ косвени данѣци.

Г. министърътъ на финанситѣ ни каза сѣщо, че се постаралъ да ни даде единъ искренъ бюджетъ. Азъ не се съмнявамъ въ искреността на г. министра на финанситѣ. Често пѣти сѣмъ му слушалъ експозетата, слушахъ го и онзи день, и констатирамъ, че той се е силилъ да бѣде искренъ да ни представи положението такова, каквото е. Обаче мене ми се чини, че той много е сгрѣшилъ, обективно е сгрѣшилъ. И когато се направи малъкъ разборъ на приходитѣ и разходитѣ, не трѣбва много усилня, за да се убеди човѣкъ, какво искреността въ настоящия бюджетъ не е запазена, не е никакъ запазена и то много очевидно не е запазена. И въ туй отношение критиката, която трѣбва да направимъ, трѣбва да се насочи къмъ това, да обърнемъ вниманието на г. министра на финанситѣ, че той се е може-би добросъвестно излъгалъ и че трѣбва много сериозно да помисли върху цифритѣ, които сѣ ни представени въ този бюджетопроектъ.

Г. г. народни представители! Бюджетътъ е едно табло отъ цифри за предвиждане на приходи и разходи. Искреността на оня, който го съставлява, се състои въ предвижданията да бѣдатъ искрени. Често пѣти не зависи отъ волята на човѣка, отъ волята на министра на финанситѣ да опредѣли точно приходнитѣ или разходнитѣ пера, но за такива изключителни случаи, които сѣ извънъ волята на човѣка, допусчатъ се свръхсметни кредити, допълнителни бюджети. Обаче въ редовния бюджетъ трѣбва непременно цифритѣ на приходитѣ да се равняватъ съ цифритѣ на разходитѣ и тия цифри да изразяватъ искрено положението. Защото, ако покажемъ приходитѣ повече, отколкото тѣ сѣ, или покажемъ разходитѣ по-малко, отколкото тѣ сѣ, всичко това води къмъ дефицитъ, а дефицитътъ е една отъ страшнитѣ беди за държавитѣ, едно отъ условията за финансово разстройство. Ние въ миналото сме преживѣли много дефицитерни години, знаемъ последницитѣ отъ тѣхъ и знаемъ заемитѣ, които сме сключвали, за да ги покриемъ, за да не можемъ да си позволимъ лука въ тия бедствени години, въ които живѣемъ, да изпаднемъ въ сѣщата грѣшка.

Набързо ще искамъ да направя само единъ прегледъ върху приходитѣ и разходитѣ и ще започна най-напредъ съ приходния бюджетъ.

У насъ, както каза и г. министърътъ, имаме системата, нашитѣ приходи да сѣ отъ прѣки данѣци, отъ косвени данѣци и отъ берии и мита. Приходитѣ на държавата трѣбва непременно да се съобразяватъ съ стопанското положение на страната, защото тѣ зависятъ и отъ промѣнчивостта на стопанското положение на страната. И, като е тъй, при онова стопанско бедствие, за което всѣки говоримъ, трѣбва най-напредъ да си дадемъ отчетъ, какво е стопанското положение, за да можемъ да опредѣлимъ, какви ще бѣдатъ приходитѣ. Е добре, г. г. народни представители, съпоставете днешния приходенъ бюджетъ съ ония бюджети, които отъ 3—4 години гласувате, и ще видите, че въ тѣхъ нѣма никакво измѣнение. Има нѣкои малки увеличения, но азъ нѣма да се спирамъ на тѣзи подробности. Когато ще се разглеждатъ отдѣлитѣ бюджетопроекти, могатъ да се посочатъ конкретно измѣненията. Общитѣ мисли, които могатъ да се изкажатъ, сѣ, че сегашниятъ бюджетопроектъ въ приходитѣ си е почти като бюджетитѣ, които имаме по-рано. Кой отъ васъ сериозно и искрено мисли, при това бедствено положение, при тази стопанска криза, въ която живѣемъ, че приходитѣ могатъ да постѣпятъ тъй, както тѣ постѣпваха миналата година? Кой отъ васъ, като мисли сериозно и искрено, виждайки обективнитѣ признаци отъ приходитѣ, които се получаватъ презъ тия 2—3 месеца отъ текущата годна, изложени отъ преждоговорившитѣ вчера, споредъ които приходитѣ вече намаляватъ по силата на обстоятелствата, кой отъ васъ, казвамъ, може да приеме като сериозно, че приходитѣ, които се предвиждатъ въ отдѣлнитѣ нѣколко пера, които нѣма да чета, ще постѣпятъ тъй, както тѣ сѣ предвидени? Това е изключено. При сегашното положение, при което ние преценяваме приходитѣ, и при сегашното стопанско положение на страната, нѣма съмнение, че въ туй отношение г. министърътъ се е излъгалъ. Може би по единъ сили, независещи отъ нашата властъ, при една превъзходна реколта, на която изгледитѣ вече имаме, да се създаде едно благосъстояние вътре въ страната и да бѣдемъ излъгани; обаче, г. г. народни представители, когато работимъ човѣшко дѣло, ние, хората, съ нашата предвидливостъ

на хора, трѣбва да го наредимъ независимо отъ ония обстоятелства, които сѣ извънъ нашата воля. Дано да бѣде тъй, че ние да бѣдемъ излѣгани — ще бѣде по-добре за приходния бюджетъ. Обаче, нѣма съмнение, че по перата отъ прѣжитѣ данѣци, както сѣ предвидени въ бюджета, не ще може да има очакванитѣ постѣпления.

Но азъ искамъ да обърна вниманието ви, г. г. народни представители, на единъ прѣкъ данѣкъ, който не е предвиденъ въ графата за прѣжитѣ данѣци и който постѣпва въ държавата като прѣкъ данѣкъ. Съжалявамъ, че г. министърътъ на финанситѣ не е тукъ, защото бихъ искалъ по този въпросъ съ него малко да се разберемъ. Вие знаете, че у насъ се предвижда специаленъ допълнителенъ данѣкъ отъ 20%, който се гласува поради бедствията вследствие на землетресението въ Южна България. Въ специалния законъ, който гласувахме тогава, българската държава отпусна отъ своя бюджетъ 100.000.000 л., като гласувахме и 20% върхуни върху прѣжитѣ данѣци, като извършенъ приходъ поради бедствията, срещу отпустнатата сума 100 милиона лева. Оттогава насамъ този данѣкъ съществува. Той и днесъ е предвиденъ, само съ едно намаление отъ 10%. Азъ днесъ искахъ да направя справка въ специалната дирекция, за да видя какво е положението на приходитѣ и разходитѣ, които сме направили по лѣкуването на това бедствие въ Южна България. И отъ директора на тая дирекция ми се каза, че ние сме получили приходъ 844 милиона лева крѣгло. Отъ 1928 г. насамъ българската държава е дала само 100 милиона лева, които ние гласувахме; 76 милиона лева сѣ получени като помощъ отъ чужбина и вътре отъ страната; 20 милиона лева сѣ получени отъ мѣстното население за увеличаване постройкитѣ на мѣстнитѣ училища и др. 133 милиона лева сѣ получени отъ отстѣпката, която ни се направи по репарационнитѣ дългове; 336 милиона лева сѣ получени отъ 500-тѣ хиляди английски лири, които получихме по стабилизационния заемъ и 134 милиона лева сѣ получени пакъ отъ отсрочването на вноската по репарационния дългъ за 1929 г.

Нѣма да казвамъ точно за какво сѣ изразходвани тѣзи приходи, обаче съ тѣхъ се посрѣщатъ почти всички предпозити работи, които се завършватъ. И, споредъ мнението на самия директоръ, всичкитѣ тѣзи суми, които сѣ още въ разходъ, навѣрно ще стигнатъ за опредѣлената цель. Кѣде отиватъ тѣзи приходи, които миналата година сѣ получени отъ 10% върху прѣжитѣ данѣци? Кѣде ще отидатъ и тѣзи пакъ отъ 10% върху прѣжитѣ данѣци, които ще се получатъ тая година, които, не мога да кажа точно, но възлизатъ на не по-малко отъ 80 милиона лева годишно, като имате предъ видъ, че ще се взематъ 10% и върху поземелния данѣкъ, който и тая година е въ размѣръ на 350 милиона лева, значи, 35 милиона лева? Тия приходи отиватъ въ общитѣ приходи на държавата и тая си служи съ тѣхъ за посрѣщане на общитѣ разходи на държавата. Следователно, специализираниятъ приходъ отъ 10% върхунина върху прѣжитѣ данѣци сега е единъ общъ приходъ, единъ прѣкъ данѣкъ, който не фигурира вече въ приходнитѣ пера на прѣжитѣ данѣци, обаче отива въ полза на държавата. Това е, значи, едно увеличение на прѣжитѣ данѣци въ полза на общитѣ приходи на държавата.

Г. г. народни представители! Така сложенъ този въпросъ, ние трѣбва да кажемъ, че отъ две години насамъ прѣжитѣ данѣци въ страната сѣ увеличени съ 10%, а специалнитѣ нужди, за които този данѣкъ бѣше отреденъ, вече не съществуватъ. Ето едно перо, което не трѣбваше тъй да се прикрие, а трѣбваше чисто и просто да се постави при приходитѣ, които се получаватъ отъ прѣжитѣ данѣци. Азъ се спирамъ на това перо, защото то ще ми потрѣбва по-нататѣкъ, за да видя, при положението, въ което се намира страната, ако, при изключителни обстоятелства, при бедствия, можехме да гласуваме една специална сума за посрѣщането на разходитѣ по тѣзи бедствия, дали тази сума, която се прикрива въ общитѣ приходи, не може да се употребѣи специално за сегашнитѣ бедствия, които търпи страната.

По косвенитѣ налози. Както казахъ и по-рано, косвенитѣ налози сѣ голѣмиятъ приходъ, голѣмата сума, която храни бюджетитѣ на съвременнитѣ държави. Колкото и тѣ да сѣ несправедливи отъ гледището на социалната правда, толкозъ тѣ иматъ удобството да се събиратъ по-леко и по-безболезнено. За тѣхъ казватъ, че данѣкоплатцитѣ ги плащатъ, когато не ги плащатъ, защото нѣматъ съзнанието, че плащатъ данѣкъ, когато плащатъ стойността на известенъ предметъ. Други казватъ, че прѣжитѣ данѣци се взематъ, когато кесията на данѣкоплатеца е пълна, а косвенитѣ данѣци се взематъ, когато кесията се изпразва. Но, казвамъ, въпрѣки тая неспра-

ведливостъ на косвенитѣ данѣци, тѣ подхранватъ днесъ най-много приходитѣ на държавата. У насъ, между косвенитѣ налози, които сѣ приети, едно отъ голѣмитѣ пера е перото на вноснитѣ мита. Въ сега внесенния бюджетъ-проектъ вносното мито е увеличено съ 20 милиона лева. Има ли, г. г. народни представители, нѣкой между васъ, който да се съмнява, че това увеличение отъ 20 милиона лева въ приходитѣ на тазгодишния бюджетъ, въ сравнение съ миналия, ще постѣпи въ държавното съкровище? Че ние казваме днесъ, какво една отъ голѣмитѣ беди за страната е голѣмиятъ вносъ, който предизвиква неравновесие въ търговския ни балансъ и ни дава дефицитъ отъ около 2 милиарда лева. Всички, които говорятъ, се стремятъ да доказватъ, че трѣбва да се ограничи вносътъ, защото той докарва дефицитъ въ търговския ни балансъ. И ако той се намали по силата на нѣщата, ще се намалятъ и постѣпленията отъ митата. Второ. При това положение, въ което страната се намира, при констатиранията отъ всички страни отслабена, покупателна способностъ на населението, явно е, че косвенитѣ налози, които сѣ въ връзка предимно съ покупателната сила на народа, сѣщо ще отпадатъ и по този начинъ, следователно, перото отъ вноснитѣ мита, което ние имаме миналата година въ доста голѣмъ размѣръ, което достига до 1 милиардъ и 180 милиона лева, не ще може да стигне до 1 милиардъ и 200 милиона лева. То е увеличено съ около 40 милиона лева, когато, отъ една страна, ние ще имаме и намаленъ вносъ и, отъ друга страна, намалена покупателна способностъ на населението да консумира. Не зная, г. министърътъ може да е ималъ своитѣ съображения, но ние, като народни представители, които критикуваме бюджета, мене ми се чини, че сме по-правни, когато казваме, че това перо не съдържа искреностъ, че тукъ имаме едно надутъ перо, едно перо, което въвежда въ заблуждение по отношение българскитѣ финанси, тъй като това перо нѣма да даде резултатитѣ, които се очакватъ отъ него.

Ние имаме сѣщо бандеролъ на тютюна — приходъ, който е увеличенъ отъ 698 милиона на 760 милиона. Азъ не зная, но въ туй време, когато всѣки единъ ограничава своитѣ нужди, и то насѣщни нужди, има много хора, които, по съображения сѣщо такива, ще могатъ да намалятъ тая вреденъ луксъ, какъвто е тютюнътъ, ако не смѣтаме само, че народното бедствие подтиква хората лѣкваси повече да пушатъ тютюнъ, та, следователно, отъ стопанското бедствие да теглимъ аргументъ, че ще се пуши повече тютюнъ. Мене ми се чини, че разумно е да се смѣта, какво увеличението на туй перо съ 60 милиона лева е сѣщо нѣщо прѣкомѣрно и че то, следователно, не е искрено.

Да не се спирамъ на такси и берии подробно, защото много отъ господата, които говориха преди мене, се изказаха, че въпросътъ за митата, които се взематъ при прехвърлянето на собствеността, това е въпросъ за стопанския животъ: размѣната, прехвърлянето на собствеността отъ едно лице на друго, то е съпроводено повече съ благосъстояние, отколкото съ стопанска стагнация. И въ тѣзи пера ние нѣмаме никакво намаление; напротивъ, имаме на нѣкъде малки увеличения на перата.

По перото приходъ отъ телефонни разговори, по което се предвижда, вмѣсто 88 милиона за миналата година, сега 110 милиона, значи съ 22 милиона лева повече, азъ не зная какви сѣ тия надежди на г. министра на финанситѣ, за да смѣта, че ние ще имаме повече телефонни разговори пакъ при едно по-назадничаво, по-недобро, по-застояло благосъстояние, отколкото имаме миналитѣ години. Азъ искахъ само да нахвърлямъ, г-да, нѣколко такива бѣгли мисли, да ви покажа само по-едри пера, за да ви убѣдя, какво въ приходния си бюджетъ отъ косвенитѣ налози г. министърътъ е далъ нѣкои пера, които сѣ надутѣ, и мене ми се чини, че тѣ никакъ не хармониратъ съ убеждението на г. министра, че бюджетътъ му въ туй отношение е искренъ.

Повече отъ всѣки другъ пътъ българската държава дължеше днесъ да състави бюджета си искренъ и реаленъ, защото — нѣма защо да се крие — всѣки смѣта, че ние не можемъ свърза двата краища, и започватъ отсѣга вече да се носятъ слухове за новъ заемъ. Ако ли е сѣдено, както и въ миналото, ние да изкараме тазгодишния бюджетъ дефицитеренъ, той нито ще ни послужи добре за заемъ, който ще сключваме, нито чѣкъ ще можемъ да имаме надеждата, че заемътъ, който ще сключи, ще бѣде употребенъ за стопанско повдигане на страната, ами, напротивъ, както и въ миналото, чрезъ него само ще можемъ да покриваме дефицитъ. Въ сегашния моментъ, при сегашното положение, въ което се намира страната, необходимъ е тъкмо единъ строгъ уравни-

весен, искрен и реален бюджет, за да можем ние както да обслужим интересите на държавата, ако тя има нужда от заем, тъй също и да не повтаряме старите грешки, постоянно да ядем бъдещето на страната си, а не е необходимо желание да харчим повече и с заеми да покриваме постоянните дефицити.

Тия, г. г. народни представители, общи положения искаха да кажа по приходния бюджет.

По разходния бюджет. Разходният бюджет обгръща две главни пера, които поглъщат по-голямата част от него. Първото е държавните дългове. Разходите на една държава не могат да бъдат, освен в съответствие с възможността на народа да дава приходи за тия разходи. Един разходен бюджет на държавата трябва да се нагоди според податните платежни способности на народа, ако искаме сериозно да уредим финансите на държавата.

В нашия разходен бюджет за държавните дългове първото перо обгръща 2 милиарда и 300 милиона лева. Ето едно перо, което е сигурно в разходите си. Не само туй, г-да, но то има постоянна тенденция да се увеличава. Но, по нещастие, трябва да кажем за него, — защото тъкмо то е в вреда на страната, защото харчим много пари — че то е истинно. А че това перо ще трябва да го плаща българската държава, ще трябва да го плаща. И, колкото и несправедливо то да съдържа въ себе си, ние ще трябва да се преклоним да плащаме, защото всичко това не е освен резултат на миналото. Аз няма да се спирам тук да ви говоря, както сме ви говорили по българишки заем, по стабилизационния заем и ред години, за строго стопанисване на нашата държава и строги икономии. Тоя параграф е огледало. Въ тая цифра от 2 милиарда и 300 милиона се съдържат всичките грешки на миналото, всичките разточителства на миналото, които всички политики и вършили — който и да се огледа, ще види своите грешки. Два милиарда и 300 милиона не е произволна цифра, която ние търпим днес. Настоящото отговаря за миналото. Много несправедливости и упоритости на миналото ни заставят да поемем сега един дълг от 2 милиарда и 300 милиона лева. Няма да ви говоря за нашите критики въ миналото, когато ние поддържахме икономии, а българската държава трябваше да вземе своите фондове, за да покрива разходите си. Вие знаете, че бяхме взели фондове. Кой фондове не бяхме взели? Бяхме взели и пенсионния фонд, за да покриваме едни прѣкомѣрни разходи. Тъ се покриха, както знаете, от стабилизационния заем; специални пера покриха фондовете, които ние бяхме взели. Всичките дефицити на миналото се покриха от заемите и, ако искате, тъй бѣха една от важните причини, за да заставят българската държава да прави и българишки и стабилизационни заеми. Но днес да ви правим тия критики, тъй сѣ безполезни: тъй минаха; тъй не уловиха мѣсто навремето, когато се правиха. Да се връщаме по репарационния въпрос, няма защо, г-да. По репарационния въпрос също имате вече една определена сума, която ще тежи на българската държава въ продължение на 36 години. Той е въпрос свършен. Днес ще го понасяме и утрешните поколения ще го понасят по силата на нѣщата, че е едно задължение вече на държавата. Бѣхме ли ние прави или криви, то си отиде въ миналото. Все таки въ тия 2 милиарда и 300 милиона лева се обгръщат всичките несправедливости и разточителства на миналото. И поне всичко това трябва да ни даде един урок, че ако ние искаме да не увеличим това перо, което става едно от най-тежките за държавата, то при всеки един бюджет, когато го гласуваме, всеки един трябва да се стреми да желае достигането на един уравновесен бюджет, защото всичките дефицити на настоящето ще се отразяват върху бъдещето въ постоянното засилване на тоя именно параграф за нашите държавни дългове.

Второ. Ние имаме военен бюджет, военни разходи. Това е едно голямо перо от милиарди и няколко стотин милиона лева. И тамъ, г. г. народни представители, сме безпомощни да направим нѣщо, защото сме обвързани съ Ньойския договоръ, който ни наложиха доброволческата система за рекрутиране на нашата войска, а това ни коства доста скъпо. И този въпрос може да бѣде само въпрос на политика. Нека се надяваме, че въ бъдеще ще можем да получим нѣкакво облекчение. Но, повтарямъ, този въпрос е голѣмъ; това е едно от голѣмите пера. Но нека за утеха си кажемъ, че не сме само ние страната, която харчи за военни разходи.

Ще ви приведа нѣколко примѣра, за да видите, какъ и въ времето, когато се говори за миръ и за разорѣжаване,

тъкмо военните бюджети на съвременните голѣми демократически държави не могат да се отърсят от военните разходи, а, напротивъ, тѣ постоянно растатъ. Напр., презъ 1913 г. Англия безъ Индия е имала 18.236 войници; въ 1927 г. е имала 152.000 войници, и то, както знаете, при кабинета на Макдоналдъ, когото не можете да обвините въ консерватизмъ. Франция е имала презъ 1913 г. — 645.000, а презъ 1927 г. — 715.000 войници; Италия е имала презъ 1913 г. — 250.000, а презъ 1927 г. — 246.000 войници. За флотата. Презъ 1914 г. Англия е имала 146.000 души, а презъ 1928 г. — 101.000 души; Франция презъ 1914 г. е имала; 69.500 души, а презъ 1928 г. — 62.000 души; Италия презъ 1914 г. е имала 7.032 души, а презъ 1928 г. — 46.000 души. Виждате, г. г. народни представители, че, въпрѣки всички конференции за разорѣжаване, въпрѣки всички усилия за свѣтовен миръ, държавите всетаки не сѣ оставили старите си навици да се въорѣжаватъ, сѣмѣтайки, че съ въорѣжената сила ще могат да гарантиратъ своята независимост и своето спокойствие.

У насъ в педига въпросъ да премахнемъ военната си организация, доколкото тя е надничарска, а не наборна, за да се намалятъ разходите, които се даватъ по неволи и по необходимост. Поради съвременното устройство на държавата, армията е необходима. Ние трябва и тукъ да помислимъ и да настоемъ предъ отговорните фактори, военниятъ бюджетъ да остане съ тия голѣми сѣдства, които се предвиждатъ, само за държавната охрана и за прѣжитѣ цели, за които сѣ предназначени тия разходи. Всѣкаква рутинностъ, която още отъ войните насамъ съществуваше тамъ, трябва да изчезне. Националното дѣло изисква постоянното утвърждаване на нашата армия и постоянното ѣ приспособяване къмъ модерните военни организации. Трѣбва съ единъ замахъ да изхвърлимъ всичко рутинно, за да може съ сѣдствата, които ние даваме, армията да се подготви и да стои на нуждната висота. Ние можемъ да направимъ само тия пожелания и да искаме настойчиво само такива реформи въ нашето военно управление.

По помощта за пенсионния фондъ. Пенсиятъ също ще създаватъ доста голѣма прижа на българската държава. Ние сме предъ единъ новъ законопроектъ, който трѣбва да уреди новото положение за пенсиятъ. Ако си спомнете, г. г. народни представители, още когато приемахме договора за стабилизационния заемъ, азъ отъ тази трибуна говорихъ, че трѣбва да се замислимъ сериозно за пенсионния фондъ, защото той се изяе. Трѣбва единъ грамаденъ капиталъ, отъ лихвите на който и отъ вноските на чиновниците да могатъ да се покриватъ постоянно растящите пенсии. Отъ тогава вече минаха две години. Сега предстои да се внесе новиятъ законопроектъ, за да се поправятъ грѣшките на миналото. А вие знаете, че грѣшките на миналото, че прѣшките въ стария законъ за пенсиятъ породиха вече разходи, които въ неотдавна гласувания свѣрхсѣмѣтенъ кредитъ възлизаха на около 250 милиона лева. Това закѣснение въ уреждане на пенсиятъ се дължи на едно недоглеждане или на едно ненавременно стресване, за да се разбере, че законътъ за пенсиятъ трѣбваше да се реформира, за да може той да облекчи товара на държавата и да може този въпросъ да се разреши малко по-рационално и справедливо. Азъ се надявамъ, че съ законопроекта, който предстои да се внесе, ще може да се уреди по-добре въпросътъ за пенсиятъ и държавата да се облекчи въ бъдеще.

И тъй, г. г. народни представители, ние харчимъ сумата 3.300.000.000 л. за тия нужди, които ви споменахъ — за покриване на държавните дългове и за военната организация. Отъ единъ бюджетъ, възлизащъ безъ фондовете на сумата 6.400.000.000 л., почти половината харчимъ за неизгодителни цели. Значи за задоволяване всестранните нужди на нашия народъ, на нашата държава, държава съвременна, държава модерна, наредена по подобие на всички модерни държави остава една много малка сума — 3 милиарда лева.

Държавата днесъ, г. г. народни представители, не е държава отъ миналото, когато тя трѣбваше да охранява само реда и сигурността на народа. Днесъ тя има свършено други цели. Колкото тя е по-демократична, толкова разходите ѣ ставатъ по-големи. Голѣмите демокрации харчатъ много, защото днешната държава не е старата държава. На днешната държава се налагатъ много задължения. Тя трѣбва да подпомага въ културно отношение и въ социално отношение. Съ превръщането на много частни служби въ обществени и държавни, постоянно бюджетите на демократиите растатъ и постоянно ще растатъ. Колкото по-нататъкъ отиваме, ще ги виждаме да харчатъ още повече. И когато ние вземемъ предъ видъ нашата възможност да харчимъ само 3 милиарда и 300 милиона за всички културни, социални и стопански нужди, които нашата дър-

жава има, всеки един ще намъри, че ние се намираме в трудно положение и всеки един трябва да се позамисли малко за бъдещето на страната.

Азъ ида на оня въпрос, който няколко пъти беше повдиган тук, и по който г. министърът на финансите се спрѣ напоследък, а именно: не сме ли ние поставени в клещи? Отъ една страна непроизводителнитѣ разходи поглъщатъ половината отъ бюджета на държавата ни, отъ друга страна постоянно растящитѣ нужди на единъ младъ народъ, който живѣе демократично, който иска да се развива културно и стопански, на който народъ трѣбватъ срѣдства. Какъ ще излѣземъ отъ тоя конфликтъ? Каго спремъ удовлетворяването на постоянно растящитѣ нужди на нацията ли? Каго спремъ прогреса ли, както казваше оня денъ г. министърът на финансите? Ние не можемъ да направимъ това, защото трѣбва да се откажемъ да живѣемъ. Ние не можемъ да се откажемъ отъ просвѣтата на нашия народъ, ние не можемъ да се откажемъ да му подпомогнемъ въ неговото стопанско възмогане, нито можемъ да оставимъ неразрешени социалнитѣ конфликти. А за всичко това трѣбватъ пари. Какъ ще можемъ да излѣземъ отъ този конфликтъ и да се отървемъ отъ тѣзи клещи — това е голѣмиятъ въпросъ за политикитѣ въ нашата страна, които ще трѣбва, виждайки ясно положението въ нашата страна, да дирятъ начини, по които ще трѣбва да се задоволятъ нуждитѣ.

Г. г. народни представители! Азъ смѣтамъ, че самитѣ тия факти нѣкакси опредѣлятъ и длѣжноститѣ на българския политикъ. Колкото и да говоримъ за повдигане на нашето благосъстояние; колкото патетично да хвалимъ мѣрkitѣ, съ които ние бихме могли да въздигнемъ нашето земледѣлие — това всичко е хубаво, но не е решаващо. Материалната мощъ на нашия народъ нѣма да се повдигне лесно. Ще трѣбватъ мѣроприятия презъ редъ години, за да можемъ да засилимъ производството и приходитѣ на нашия народъ, да засилимъ приходитѣ на нацията. Това е процесъ, който се желае, но който иска години, а нуждитѣ на държавата сѣ всѣкидневни, тѣ искатъ постоянно да се задоволяватъ. За този мѣчителенъ, бихъ казалъ, трагиченъ периодъ, въ който живѣемъ днесъ, и въ който ще има да живѣемъ още години наредъ, ще трѣбва българскиятъ политикъ да нареди своята програма, да види що може да се направи — не да залѣгва съ илюзии за бъдещето, но съ конкретни мѣрки да задоволява настоящето.

И, по мое схващане, самото положение опредѣля нашитѣ действия. Ние трѣбва да ограничимъ разходитѣ си до възможния минимумъ. Нашата държава трѣбва да прилича на своя народъ. Народътъ не живѣе за държавата, а държавата живѣе за него, и ние не можемъ по никой начинъ да отдѣлимъ държавата отъ бита на самия народъ. Държавата ни не е надстройка, основитѣ на която не сѣ въ самия народъ. И колкото пъти ние си правимъ илюзията да я издигаме извънъ народа, на който тя служи, толкова ние ще създаваме по-голѣми и по-голѣми тежести на народа си, толкова повече и повече ще затрудняваме неговото финансово и стопанско бъдеще.

Елементарна мѣдростъ на политика, на финансиста въ днешнитѣ времена е премахването на всичко излишно, удовлетворяване съ умѣреностъ на всичко нужно и удовлетворяване напълно на всичко необходимо. Само тѣй ще можемъ да живѣемъ ние. Нѣ отъ нежелание не ще задоволимъ всичкитѣ нужди, а отъ невъзможностъ да ги задоволимъ. А нуждитѣ на единъ народъ, г. г. народни представители, особено нуждитѣ на нашия народъ въ просвѣтно, културно, социално и стопанско отношение сѣ много голѣми. Десетки, десетки милиарди лева не могатъ да стигнатъ, за да задоволимъ нуждитѣ на нашия народъ. Но, при невъзможността да направимъ това, ние трѣбва да направимъ това, което е възможно. При преценка дейността на едно правителство, трѣбва да се рѣководимъ отъ това: доколко това правителство е могло да води народа си въ пътя на прогреса, на напредъка, но съобразявайки винаги разходитѣ на държавата съ податнитѣ сили на народа си. Ние трѣбва да сѣдимъ за финансовата политика на нашитѣ правителства само по това. Ето защо, азъ смѣтамъ, че не е безсмислено искането да се направятъ всички възможни съкращения, които могатъ да се направятъ. По-добре е по-бавно да осигуримъ бъдещия нормаленъ прогресъ на нашата страна, отколкото наведнѣжъ да искаме да задоволимъ нуждитѣ ѝ чрезъ външни кредити и заеми, които, както виждате, падатъ много тежко върху бъдещето на българскитѣ финанси. На насъ трѣбва да се предприше една диета въ разходитѣ, както се предприша диета на известенъ боленъ. Често пъти болестта изисква, особено когато има криза, да се предприше диета. Тази диета наистина ослабва организма, но му помага да оздравѣе, и новиятъ заздравенъ организъмъ може да

насмотрне загубеното отъ болестта. Но ако при кризата ние не наложимъ диета, възможни сѣ усложнения и смъртъ.

Безъ да се спирамъ конкретно на разходнитѣ параграфи, на които ще се спра, когато разглеждаме отдѣлнитѣ бюджетопроекти, азъ ще заключа по отношение на разходитѣ съ това: при положението, въ което се намираме днесъ, трѣбва много сериозно да се замислимъ и да направимъ всички ония съкращения, които сѣ възможни. Тия съкращения сѣ особено нуждни днесъ, г-да, когато трѣбва да отговоримъ на вика за икономии, който вѣкъ иде отъ долу — не единъ нагласенъ, партизански вѣкъ, но единъ вѣкъ, който се изпръгва отъ дълбочинитѣ на душата на страждущитѣ съсловия, които, виждайки своето положение, искатъ да видятъ отъ насъ, ръководителитѣ на държавата, тѣхнитѣ представители въ Парламента, най-напредъ примѣръ за правене на икономии, за да докажемъ, че сме достойни да лѣкуваме болкитѣ, отъ които страда народътъ ни.

Г. г. народни представители! Съ тия нѣколко думи азъ бихъ могълъ да свърша озова, което имамъ да кажа по бюджета на държавата. Но има другъ единъ въпросъ, който вълнува днесъ българското общество, който вълнува сѣщо и Народното събрание — стопанската криза. Г. министърът на финансите не може да не даде мнението на правителството по този въпросъ и всѣки, който би излѣзълъ на трибуната, не би отговорилъ на своето назначение ако не каже мнението си по този въпросъ, който днесъ вълнува нашето общество.

Азъ съ удоволствие слушахъ вчера уважаемия г. Мишайковъ, който, като човѣкъ специалистъ, вещь по материята, ни разправи за свѣтовната стопанска криза и се спрѣ частно на нашата действителностъ. Той посочи причинитѣ на свѣтовното бедствие, както и специалнитѣ причини за нашето бедствие. Мене ми се струва, г. г. народни представители, че тия общи положения, които изложи г. Мишайковъ, сѣ болезнени. Когато нѣкой третира отъ трибуната известенъ въпросъ, макаръ и отъ политическо гледище, той трѣбва да има всичкитѣ познания, които му сѣ нуждни, за да разиска по този въпросъ.

Свѣтовна стопанска криза! Отъ войната насамъ все чуваме да се говори наредъ за обща стопанска криза, а не въ нѣкои отдѣлни държави. Дирятъ причинитѣ ѝ и вѣкъде ги намиратъ; дирятъ нови срѣдства за стопанско въздигане на свѣта и нѣкои държави сѣ ги намѣрили, а други не. Че войнитѣ раздрусаха цѣлия свѣтъ, че тѣ погребяха много материални и духовни ценности — това е ясно за цѣлъ свѣтъ. Че народитѣ ще трѣбва сега сами съ постояненъ трудъ и усилия да напълнятъ оная яма, която изкопаха съ собственитѣ си глупости — и това е безспорно вѣрно. Но мене ми се чини, г. г. народни представители, че има една опасностъ за нашата страна, ако се смѣта, че ние бедствуваме тѣй, както бедствува цѣлия свѣтъ, че у насъ има стопанска криза, както има стопанска криза въ цѣлия свѣтъ, и че ако това явление е общо за всички, то нѣма защо ние да се оплакваме, то е една фаталностъ, която всички трѣбва да търпимъ. И убедени въ тази фаталностъ, ние всички се приспиваме и никой не иска да търси специфичнитѣ причини за бедствието на нашата държава. Мене ми се чини, че ние трѣбва да се спремъ тъкмо на ония причини, които сѣ специфични за нашата държава. Има държави силни, стопански мощни, съ наплъстени богатства, където една криза може да мине и да замине, а има държави бедни и слаби, каквато е българската държава, където една по-сериозна криза се отразява съвършено другояче.

Стопанската криза не съществува отъ вчера. Всички икономисти знаятъ, че стопанската криза цари у насъ отъ дълго време, въ едно латентно състояние и я обясняватъ много просто. Приходитѣ на нашия народъ сѣ само отъ земята, и когато земледѣлското население изпадне въ беднотия, тая беднотия ще се отрази върху всички други съсловия и върху самата държава. Недородъ имаше нѣколко години. Четюха ни се тукъ вчера цифри — да не се спирамъ на тѣхъ — за да се покаже, че доходътъ на селянитѣ още не е достигналъ този, който имаше преди войнитѣ, а това значи, че той се намира днесъ въ едно бедствено положение. А тази година доходъ и низкитѣ цени на зърненитѣ храни — единъ свѣтовенъ фактъ — и още повече са намаляли платежеспособността на българския селянинъ. Отъ една страна недостигътъ, отъ друга страна низкитѣ цени на зърненитѣ храни обедняха още повече населението, което и безъ това бѣше бедно. Ами ние бѣхме въ бедствено положение преди година, две. Каква разлика има между стопанското положение на България преди една, две години и днешното? Защо днешното положение се

изостри така? И въ миналите години имахме нѣмотия, тегло, но носѣше се. Защо днесъ имаме тая остра криза, която вече обхваща и продуктивниятъ слоеве на нашата страна? Защо вече сме изправени предъ една особена криза за българската държава?

Г. г. народни представители! Азъ особено обърнахъ внимание на ония данни, които даде въ речта си г. Мишайковъ и отъ тѣхъ искамъ да направя заключение. Особената криза, която имаме у насъ, трѣбва да я отдадемъ повече и специално на кредитната криза, която съществува въ страната, отколкото на стопанската криза, която съществува въ страната. Ние сме земеделска страна и бедствията можемъ по-лесно да ги понасяме. Нашиятъ селски народъ, който умѣе да тегли, който може да се ограничава, който още има малки нужди, може да преживѣе бедствията и ще ги изживѣе. Той преживѣ презъ годинитѣ на войната такива бедствия, такива лишения, при които никой чуждъ войникъ не би удържалъ, не би могълъ да живѣе. Удържа нашиятъ войникъ, но накрая, когато му дойде до гуша, не можа да удържи. Богатството на селското население никакъ не подхожда и не се равнява на другитѣ съсловия — занаятчий, търговци и индустриалци. На селското население не е даденъ изобиленъ кредитъ, а то има голѣма нужда отъ кредитъ. Но тази криза въ кредита не се отразява така върху селското население, както се отразява върху другитѣ съсловия, поради характера, поради естеството на самия кредитъ на селското стопанство. Единъ кредитъ, даденъ на земеделеца, той може да не може да го плати, но ще може да крѣе докато се извади изпълнителенъ листъ. Ние имахме случай да видимъ миналата година бирниците да продаватъ чергитѣ на нашитѣ селяни, но тоя процесъ повече трае, селянинътъ не пропада изведнѣжъ, за да може да се види. Но не е така съ кредита, даденъ на търговското и индустриалното съсловие. Кредитътъ, даденъ било на индустриалецъ, било на търговецъ, има характеръ на търговски кредитъ, на политика, която може да се протестира и да се събере веднага. Тамъ не питатъ дали търговецътъ има или нѣма, а питатъ може ли той да плати или не може да плати. При днешното положение, хора, които иначе сѣ имотни, които иматъ стоки, които иматъ имоти, когато нѣматъ кредитъ, протестирайтъ ли имъ се полциитѣ, още на другия денъ ще бѣдатъ или въ мораториумъ или въ несъстоятелностъ и тѣхното положение изведнѣжъ е разклатено. Не е парадоксално днесъ да кажемъ, че богати хора, хора съ имоти и капитали, сѣ неимотни, защото всичко сѣ инвестирало въ стоки и не могатъ да посрещнатъ задълженията си. Съ обявяването имъ въ фалитъ или мораториумъ тѣ сѣ разсипани и често пакъ нѣматъ срѣдства да преживѣятъ. Индустриалцитѣ ще изхвърлятъ на улицата работницитѣ, търговцитѣ ще изхвърлятъ на улицата служащитѣ и по тоя начинъ кризата се разширява, дава ѝ се характеръ на една по-широка криза, на социална криза.

Азъ смѣтамъ, г. г. народни представители, че именно на тая точка — разнебитването на нашия кредитъ — ние трѣбва да обърнемъ най-голѣмото внимание. И нека, изхождайки отъ онѣзи обстоятелства и систематични данни, които ни даде г. Мишайковъ, да видимъ какви отговорности има за тая кредитна криза и върху кого падатъ.

Въ пролѣтната на 1929 г., вѣрвамъ да си спомняте, официални бюлетени се издаваха отъ Министерството на земледелието, за да се тръжи всѣкидневно, че въ България се очаква една богата реколта, такава, каквато никой пътъ не е имало. Сключи се стабилизационниятъ заемъ, повърнаха се паритѣ на нѣкои държавни кредитни учреждения, покриха се дефицититѣ, които имахме. Следъ сключването пакъ съобразно имотното си състояние. Това бѣше една надежда, че вече ще потече медъ и масло, ще се улесни кредитътъ. Тогава именно стана и тѣй наречената кредитна инфлация. Пари имаше много, дори молѣха се търговцитѣ да взематъ пари, колкото могатъ повече не само отъ нашитѣ банки, но и отъ чуждитѣ. И вземаха, защото всички смѣтаха, че иматъ предъ себе си едни блестящи перспективи. Много търговци увеличиха кредита си три-четири пакъ съобразно имотното състояние. Това бѣше една кредитна инфлация въ широкъ размахъ. Но какво стана по-нататѣкъ, г. г. народни представители? На 2 юлий стана известно, че Българската народна банка увеличава сконтото си и че ще спре заглавнѣе кредитирането. Оттогава започна стѣгането, спирането на кредита и станаха дветѣ нещастни случаи въ София: Бъкловиятъ фалитъ и спирането на платкитѣ отъ страна на Софийска банка. Бъкловиятъ фалитъ не е на такава крупна сума, която да може да разклати кредита и довършито въ единъ здравъ народъ. Единъ фалитъ съ 50—60—100 милиона български лева, които се равняватъ на 3—4 милиона швейцарски франка, въ чужбина крахъ никѣде не може да причини, не може да

даде такива последствия, каквито видѣхме въ България. Но Бъкловиятъ фалитъ дигна завесата на едно гнило положение; видѣ се, че дружества съ 2—3 милиона лева капиталъ сѣ получили кредитъ около 100 милиона лева. Всички почти банки бѣха засегнати отъ този фалитъ. Всички банки, които бѣха кредитирали Бъклови започнаха да си даватъ отчетъ за положението, започнаха да виждатъ че кредитътъ, както се раздава въ нашата страна, е поставенъ на една много слаба, на една много гнила основа. Следъ Бъкловия фалитъ дойде спиране на платкитѣ отъ страна на Софийска банка. Констатира се, че Софийска банка не пострада отъ банкови операции, но отъ инвестиция на много срѣдства въ недвижими имоти; тя е била една банка, която не е вършила банкови операции, а търговски предприятия. Това смути всички и накара банцитѣ да ограничатъ кредита на тѣхнитѣ клиенти. Оттогава се започна това стѣгане на търговци, индустриалци и занаятчи. А какво бѣше тѣхното положение? Тѣхното положение бѣше положение на хора, които сѣ накупили много стоки, използвали сѣ много кредитъ, пласирали сѣ той кредитъ въ стоки и имоти и по причина на неспособността на българския гражданинъ и селянинъ да консумира, поради неговото бедствено положение, не можеха да продадатъ стокитѣ. Отъ една страна пазарътъ е неспособенъ да поеме стокитѣ, а отъ друга страна кредиторитѣ искатъ вземанията си отъ търговци, занаятчи и индустриалци, защото падежитѣ настѣпиха, и тѣзи съсловия се намѣриха въ безпѣтица. Това е фактъ. Азъ не съмъ специалистъ, нито съмъ излѣзълъ тукъ да разрешавамъ голѣмитѣ стопански и финансови проблеми, но мене ми се чини, че конфликтътъ, който черта тукъ, е въ ума на всички ви. Въ България отъ 6 месеца се говори по тия въпроси и тѣ сѣ прости, за да се схванатъ. Азъ смѣтамъ, че острата криза, която изживѣваме, е собственно криза въ кредита на нашитѣ стопанства. Защо дойде тая криза, можехме ли да я предотвратимъ и имаше ли мѣрки, чрезъ които можехме да подпомогнемъ тѣзи съсловия, които се намиратъ въ бедствено положение? Г-да! Нека не забравяме: ние винаги сме твърдили и по-рано и сега, че голѣма, че тѣсна връзка има между кризата и реформирането на нашата Народна банка, онова кредитно учреждение, което отъ освобождението и до днесъ играе важна роля въ страната, което чрезъ кредита подпомогна и търговията, и индустрията въ нашата страна. Ние и други години сме преживѣвали такива бедствия — това не е първо — но тогава, когато търговцитѣ и другитѣ съсловия, които се ползуваха отъ кредитъ, се намираха предъ такава невъзможностъ да пласиратъ стокитѣ си на пазара, кредитното учреждение, което подпомагаше кредита, бѣше национално, обществено учреждение, което можеше да губи, само и само да подпомогне кредита въ страната. Назначението на Народната банка, която регулираше кредита, бѣше тѣкмо въ момента на криза да подпомогне. Тая банка, при старото си устройство, поглѣщаше влоговетѣ, спестяванията на българитѣ. Всичкитѣ обществени фондове бѣха въ нея, тя имаше капитали, съ които разполагаше, за да може въ критични дни да ги хвърли, ако искате à fond perdu, да загуби, но да спаси положението. Сега като стана емисионна банка, като ѝ дадохме друго назначение, други функции, тя изпѣди влоговетѣ. Тя не иска сега влогове въ себе си по силата на туй, че не изпълнява функциитѣ, които изпълняваше старата Народна банка. Тя изпѣди влоговетѣ и тѣ трѣбваше да отидатъ въ частнитѣ банки, трѣбваше да отидатъ на друго мѣсто, за да се рентиратъ. И тѣкмо когато дойде тая криза, тя нѣмаше тия голѣми влогове, които имаше по-рано. Частнитѣ банки станаха посрѣдници при раздаването на кредита. Азъ нѣма защо да ви убеждавамъ, че частната банка гледа своя интересъ, че тя иска да печели. Тя може да помага доколкото да заздрави своето собствено положение, но не сѣ огледъ на нѣкакви обществени резултати — даже да загуби, но да помогне, да дири обществени резултати.

Този преходъ — частнитѣ банки да обслужватъ кредита — стана много бързо у насъ и за нещастие той стана въ това време, когато тия съсловия, за които говорихъ, имаха нужда отъ голѣма кредитна подкрепа. Нима нѣкой отъ васъ се съмнява, че ако Българската народна банка бѣше въ първото си положение, ние щѣхме да преживѣемъ този крахъ? Нима нѣкой отъ васъ се съмнява, че Българската народна банка съ срѣдствата, съ които разполагаше, съ всички влогове, които имаше, щѣше да позволи да се достигне до този крахъ? По никой начинъ! Нещастие е може би тамъ, че преходътъ стана много бързо и съвпадна съ кризата. И Народната банка сега, като емисионна банка, не можа да се справи съ положението, защото ѝ липсваше навикъ. Емисионнитѣ банки въ

чужбина кога не сѣ се отзовавали да дойдатъ и да помогнатъ при една криза? Колкото и емиссионнитѣ банки да иматъ специално предназначение, обаче държавата, при кредитни бедствия, винаги се е намѣсвала, за да накара и тѣхъ да помогнатъ. У насъ тая роля Народната банка не можа да изиграе. Тя не помогна въ първитѣ дни, въ днитѣ, когато трѣбваше, преди да се създаде паниката. Тя подире помогна и даде много пари — даде пари и на частнитѣ банки — но това стана, когато вече бѣше се създаде паниката, и когато довѣрието бѣше се загубило и всички частни вложители, които държеха паритѣ си въ частнитѣ банки, започнаха да ги изтеглятъ.

Азъ ъм питамъ: колко частни лица, които си държеха паритѣ въ частнитѣ банки, днесъ ги държатъ тамъ? Днесъ много стотици милиони български пари стоятъ у тѣхнитѣ притежатели, въ сандъчетата имъ, поради това, че нѣматъ довѣрие въ частнитѣ банки и поради това, че не могатъ да ги вложатъ въ Българската народна банка. Азъ зная въ София притежатели на милиони лева, които държатъ днесъ паритѣ си въ чекмеджетата си. А колко българини отъ страхъ предъ нѣкой по-голямъ крахъ преобърнаха българскитѣ си левове въ чужда валута? И колко чужди капиталисти вследствие на този крахъ отказаха кредитъ на българскитѣ търговци?

Всичко това се събра, за да дойдемъ днесъ до положението, щото тия именно съсловия, които специално се поддържаха отъ кредита, поради тѣхната недогледностъ и, нека кажа, лакомия се хвърлиха може би три-четири пѣти повече, отколкото боя имъ позволяваше, и днесъ, лишени отъ кредитъ, се намѣриха въ невъзможностъ да плащатъ. Днесъ има общъ повикъ: „Помогни ни, държаво, за да можемъ да излѣземъ отъ туй трудно положение“, или всѣки гледа, доколкото може да продължава и замедлява изплащанieto на платежитѣ, които сѣ настѣпиха.

Това се отрази и отразява — нека го повторя — на тия съсловия, които се ползватъ отъ търговския кредитъ, но не се отрази и отразява на селянитѣ, поради особената стопанска структура на това сѣсловие и защото въ негова услуга и помощъ сѣществуваша земеделската банка, която, бидейки обществено учреждение, е готова да губи и да продължава полицитѣ на своитѣ длѣжници. Сега, обаче, ние нѣмаме една Народна банка, която да е готова да направи това нѣщо за другитѣ сѣловия. Въ старата си форма Народната банка въ сѣщность даваше единъ дългосроченъ кредитъ. Макаръ тоя кредитъ да биваше привидно краткосроченъ — съ полици — той все пакъ бѣше дългосроченъ, тъй като Народната банка винаги е продължавала полицитѣ. Не е имало случаи, когато Народната банка да е заставила нѣкои фирми или търговци да фалиратъ, като имъ спре кредита. Фактически тя даваше единъ дългосроченъ кредитъ — било варантенъ, било личенъ — като не постѣпваше, както правятъ повечето частни банки: изведнѣжъ да иска това, което ѝ се дължи при настѣпване на падежа. Напротивъ, бидейки обществено учреждение, служейки на обществени интереси, тя винаги подпомагаше като продължаваше сроковетѣ. На вика, който издигатъ тия сѣловия днесъ, нѣма кой да се отзове, нито има надлежитѣ институти, които могатъ да имъ помогнатъ.

Г. г. народни представители! Азъ смѣтамъ, че стопанската криза има още дълго да се лѣкува. Много мѣроприятия трѣба да се взематъ за засилване производството, за създаване по-големи приходи на населението. Но този процесъ за издигане благосъстоянието на населението нѣма да трае день-два, а години, а днешниятъ моментъ изисква държавата да помогне за премахването на кредитната криза въ страната. Съ това държавата не ще премахне бедственото положение на нашата нация, не ще ѝ създаде по-големо благоденствие, не ще ѝ направи по-богата, а само ще смекчи кризата, само ще облекчи положението на тия сѣловия, за да могатъ по единъ бавенъ, постепененъ начинъ да излѣзатъ отъ туй тежко положение, въ което се намиратъ.

Какво направи въ туй отношение нашата държава? Г. г. народни представители! Въ нашата държава всичкитѣ несподоби идатъ отъ туй, че у насъ нѣма отговорности. Българската народна банка — това се доказа още въ началото — по кредитирането на братя Бѣклови е извършила нѣщо непѣтнито. Българската народна банка, която държи портфейла на всички частни банки, които шкантиратъ при нея, трѣбваше да контролира тая фирма. Въ управителния ѝ съветъ има представители на търговско-индустриалнитѣ камари, има представители и на търговското сѣсловие. Какъ тамъ нѣмаше хора, които да разбератъ, че се кредитира една фирма съ 100.000.000 л. отъ Народната банка и частнитѣ банки? Една анкета може да стане, за да се провѣри какво е било положението на фирмата, и ние да

преценимъ отъ тая анкета какво е било кредитирането на тая фирма. Имало е фирми, които отъ нѣколко мѣста сѣ получавали кредитъ. Щѣше да бѣде полезно да се изучатъ голѣмитѣ фалити, които станаха на нѣколко мѣста, за да се види какъвъ кредитъ е давала Народната банка на тия, които сѣ получавали кредитъ отъ нѣколко мѣста и сѣ получавали 10 пѣти повече кредитъ отъ тѣхния капиталъ. За това, г-да, все трѣбва да има отговорности! По-дирехме ли ги ние? Трѣбваше да видимъ дали причината за това е нѣкакво нехайство, нѣкаква небрежностъ, да не казвамъ престѣпностъ. И азъ не зная нѣкаква анкета да е направена досега. А тя би била отъ голѣмо значение и би послужила за назидание — да видимъ какъ паритѣ на нашата Народна банка сѣ били раздадени на хора, нѣкои отъ които може би сѣ заслужавали най-малкъ кредитъ.

Ние сме въ бедствено положение. Оплакваме се отъ голѣмъ вносъ, оплакваме се отъ низки цени на земеделскитѣ произведения, оплакваме се, че не можемъ да изнасяме. Вчера подробно ви се говори отъ г. Мишайкова, че ние трѣбва да се простимъ съ илюзията, че ще можемъ да изнасяме пшеница, защото така се развивало нашето селско стопанство.

Въ това време на низки цени на зърненитѣ храни, у насъ се внася жито отъ вънъ. Г-да! Тоя въпросъ е много интересенъ, и азъ ще се спра на него съ нѣколко думи. Да се внася жито отъ вънъ, когато най-големото производство въ нашата страна е производството на зърнени храни, това е единъ парадоксъ. Защо се внася днесъ жито у насъ? Поради назкитѣ му цени ли? Ами че, г-да, цѣлятъ свѣтъ днесъ се бори противъ низкитѣ цени на житото. Въ Съединенитѣ американски щати, кѣдето ценитѣ на зърненитѣ храни сѣ много понижени, правителството хвърли 500 милиона долара, за да образува стокове на зърнени храни, за да държи хранитѣ, за да дочакатъ по-добри цени. Франция е по-близо до насъ. Това, което направиха тамъ, е много назидателно. Азъ говорихъ по този въпросъ при отговора на тронното слово, когато можеше да се взематъ мѣрки, но никой не обърна внимание. Въ Франция, както и въ Италия, за да запазятъ ценитѣ на своето мѣстно зърнено производство отъ конкуренцията на чуждитѣ, създадоха специални закони. Въ Франция при министертвуването на Енисѣ се гласува специаленъ законъ, споредъ който внесеното чуждо жито трѣбваше да се смели въ брашно и, ако не бѣде обрнато въ брашно, трѣбваше да се изнесе. И въ закона се предвидѣ отъ колко процента мѣстно жито и отъ колко процента чуждо жито ще се произвежда брашно. Тѣ взеха всички мѣрки за протекцията на своето собствено зърнено производство, като увеличиха и вноснитѣ мита на зърненитѣ храни. И Франция ги увеличи, и Италия ги увеличи, макаръ че въ Женева заседава стопанска конференция, която иска да премахне митническитѣ граници, да нареди Европа на по-други начала. Макаръ че се повдига въпросъ за съединението на европейскитѣ държави срещу Америка, за борба на Европа срещу Америка, както виждате, всѣка една европейска държава, съобразно своитѣ интереси, си нарежда своитѣ митнически тарифи. И какво излѣзе? Вследствие на тия мѣрки и на покровителственитѣ мита, производителитѣ на зърнени храни въ Франция, виждайки, че цената на житото е висока, се хвърлиха въ производството на жито и днесъ въ Франция има свръхпроизводство на жито, когато внасяше по-рано за 12 милиарда франка.

Н. Пѣдаревъ (д. ср): Не ѝ достигатъ 10 милиона квинтала.

Н. Мушановъ (д): Напротивъ, тя има свръхпроизводство. Азъ ще ви кажа закона, който бѣ гласуванъ миналия месецъ отъ французката камара. Защото излишекътъ отъ жито, ако не се изнесе, ще повлияе на ценитѣ на житото вътре въ страната, французката камара гласува 200 милиона франка кредитъ, за да накара стопанитѣ да държатъ излишното си жито въ запасъ, въ депо, като имъ се плаща 10% лихва, та ако се яви евентуално недостигъ отъ жито презъ тая година, да могатъ да получатъ добра цена. Този законъ се гласува сега, преди единъ месецъ. Значи, всѣка държава, съобразно нуждитѣ на населението, покровителствува производството на жито. Докато Франция порано бѣше въвела протекционната система, за да повдига своето житно производство, днесъ, при свръхпроизводство, взима други мѣрки, за да гарантира цената на своето жито на вътрешния пазаръ.

Ние, г. г. народни представители, не можемъ ли да икономисаме 400 милиона лева български пари, които се изнесоха въ чужбина, въ туй време на липса на оборотни срѣдства, на пари, които се дилятъ постоянно у насъ? Но, казва се, че не сме имали жито. Не сме имали жито? Азъ

не мога да ви говоря съ компетентност по тоя въпрос, обаче, хората, които се занимават с него, казват, че сме имали достатъчно жито. Но ако ние действително не сме имали достатъчно жито, бѣше време, когато можеше да се въведе типовият хлѣбъ. Италия въведе типовия хлѣбъ за всичките си подданици преди две години. Мнозина у насъ хвалятъ Мусолини — тукъ все за него приказватъ — но нито една отъ мѣрките, добри и целесъобразни, които той взема за повдигане на производството и за стопанското издигане на своята страна, не бѣ взета у насъ.

Д. Дерлипански (з. в): Въ България типовият хлѣбъ е създаденъ преди 20 години, г. Мушановъ, но въ селата, отъ народа, а не въ голѣмитѣ градове.

Н. Мушановъ (д): Ако бѣхме взели мѣрки за въвеждане на типовъ хлѣбъ, г. г. народни представители, щѣхме да намогнемъ, и ценитѣ на нашето зърнено производство вътрѣ въ страната щѣха да станатъ малко по-високи. Нека станатъ!

А. Пиронковъ (д. сг): Ще гладуватъ хората.

Н. Мушановъ (д): Кой ще гладува? При типовия хлѣбъ ли ще гладуватъ?

Х. Силяновъ (д. сг): Една голѣма частъ отъ земеделѣското население, което е въ планинитѣ, ще гладува.

Н. Мушановъ (д): Създайте специални постановления, създайте специаленъ законъ, по силата на който да може да се набави евтинъ хлѣбъ на беднитѣ селяни.

Х. Силяновъ (д. сг): А тѣзи селяни съставляватъ надъ 60% отъ населението.

Н. Мушановъ (д): Г-да! Азъ не ви прекъсвахъ, моля ви се, оставете ме да се изкажа. Какво вие направихте, за да спрете вноса на жито? Чрезъ политиката на правителството вие сами дойдохте да потвърдите моето гледище, сами вие го приехте. Ами че щомъ г. министъръ Молдовъ се завърна отъ чужбина тукъ, не повиши ли той самичкъ коефициента на вносите мита? Ами следъ туй г. министъръ Маджаровъ не премахна ли благоприятствената тарифа, по която се возѣше чуждото жито до мелницитѣ? Премахна я. Това сѣ мѣрките, които се взеха, за да се попрѣчи на вноса на чуждото жито. Обаче кога се взеха тѣзи мѣрки? Тѣ се взеха, когато се внесе жито отъзѣлъ и когато излѣзоха 400 милиона лева отъ България. Ако тия мѣрки бѣха целесъобразни, питае ние: правителството, отъ което изхождатъ тѣзи двама министри, не можеше ли преди 4—5 месеца да вземе тѣзи мѣрки, за да попрѣчи да влѣзе въ страната чуждо жито?

Г-да! Нека си говоримъ открито: закѣсняваме. Тѣзи закѣснения, които се правятъ, се отразяватъ вредно на българското стопанство. Нѣма защо да си правимъ илюзии, нито да прикриваме очевидни и ясни работи. Доказа се, че мѣрките, които се взеха напоследъкъ, сѣ целесъобразни мѣрки, но правителството се опроверга, опроверга се и г. министъръ-председателътъ, който навремето, когато говорѣхме да се взематъ мѣрки, не искаше да чуе за тѣзи мѣрки и се надсмиваше, като казваше: „Тѣзи работи тѣй ще вървятъ, тѣ не сѣ отъ вреда“.

С. Савовъ (д. сг): Каквото жито се е показало — за 10 години има да ядемъ, г. Мушановъ. Не бойте се, и бѣлъ хлѣбъ ще ядемъ.

Н. Мушановъ (д): Г-да! Въ такива времена, когато има криза, всѣко едно правителство, което е отзивчиво къмъ интереситѣ на народа си, трѣбва да вземе надлежнитѣ мѣрки, за да парализира негодитѣ и вредитѣ. Това е примѣрътъ, който ни дава цѣлиятъ свѣтъ. Какво прави днесъ Германия? Германия въведе монопола на вноса на кукуруза, за да може да се консумира ечемикътъ и ръжътъ, които има. Като въвежда Германия монопола на кукуруза, явява се единъ голѣмъ въпросъ, дали нѣма да бѣде по-добре износватѣ на нашия кукурузъ въ чужбина още сега: докато е време, да продадатъ царевицата си на сегашната цена, която е 3 л. за килограмъ?

Г-да! Всѣка отъ държавитѣ, както виждате, взема мѣрки: Америка хвърли 500 милиона долари за поддържане на ценитѣ на зърненитѣ храни, Франция гласува 200 милиона франка за поддържането ценитѣ на вътрешния пазаръ; Германия въведе монопола на вноса на кукуруза. На Макдоналдъ днесъ земеделѣцитѣ заявяватъ, че ако не се взематъ мѣрки за гарантиране ценитѣ на тѣхнитѣ произведения, тѣ ще се откажатъ да сѣятъ. При тази

криза, както виждате, въ всѣка държава се взематъ разнообразни мѣрки. Всички правителства сѣ замислили. Само на насъ, въ България, при туй бедствие, въ което живѣемъ, не може да ни дойде на умъ да вземемъ надлежнитѣ мѣрки, за да можемъ да спасимъ положението. Нека си го признаемъ, че това е една незаинтересованостъ къмъ общитѣ интереси на страната.

Позволете ми да ви съобща единъ фактъ отъ областта на кредита. Нѣколко месеци се искаше Българската народна банка да позволи шконтото на земеделѣски портфейлъ и тя отказваше. Но ето че преди 20 дни Българската народна банка разреши приемането на земеделѣски портфейлъ за шконтото.

И. Куртевъ (нац. л): Още не се приема.

Н. Мушановъ (д): Зная, че има наредба. Но въпросътъ е: защо не се предприе тази мѣрка преди 5 месеци, за да се помогне съ това особено на дребнитѣ занаятчи и търговци, които иматъ вземания отъ земеделѣци?

Г-да! Азъ нѣма да изброявамъ и други факти, за да ви увѣря, какво българското правителство днесъ, виждайки последицитѣ отъ тази криза, която бушува отъ 4—5 месеци, която разклати срѣднитѣ съсловия у насъ, започва да взема мѣрки. Самиятъ този фактъ, че днесъ се е сѣтило да вземе мѣрки, показва, че въ миналото не е имало никаква заинтересованостъ, че правителството, което не е вземало тѣзи мѣрки навремето, днесъ трѣбва да носи отговорностъ.

С. Савовъ (д. сг): Ще ядемъ мисирено брашно, за да има повече икономически полици.

Н. Мушановъ (д): Г. г. народни представители! При изключителни обстоятелства искатъ се изключителни мѣрки. Това е ставало навредъ, това не е ставало само въ България. Какво направиха навремето си други държави, които живѣха въ кризата, въ която живѣемъ ние днесъ? Азъ си спомнямъ кризата, която преживѣваше Франция въ 1924 г. Когато французкиятъ франкъ падна на 3.20 наши лева. когато настѣпи една паника — азъ случайно бѣхъ въ Парижъ тогава — какво направиха? Тогава всички казваха, че Франция страда отъ *crise de confiance*, отъ криза въ довѣрието. И трѣбваше да се яви единъ държавенъ мжжъ като Поанкаре, който каза: трѣбва да се възстанови довѣрието, да се възстановятъ финанситѣ на Франция, и започна съ героични мѣрки да спасява положението. Кой не си спомня тѣзи години, когато Поанкаре трѣбваше да съкращава окръжни сѣдилища, да съкращава учреждения съ вѣковно съществуване, сковани, ако щете, съ традицията на населението, и то не, г-да, за голѣмитѣ резултати, които даваха въ финансово отношение тия съкращения, отколкото за моралното влияние, което тия реформи внесоха въ френското общество. Когато единъ държавникъ, решенъ на всѣка цена да спаси страната си и да възвърне довѣрието на народа къмъ държавата си, започне да кастрѣ сѣ декрети, даже да унищожава сѣдилища, и нищо не го стресва, създава вѣра въ народа, защото народътъ вижда, че това се прави за охранване на държавнитѣ интереси, за създаване на спокойствие, на импулсъ за инициатива, за творчество. Видѣхме, че това се направи другаде. И вие знаете въ 2-годишното управление на този политически мжжъ Поанкаре, какво положение се създаде въ Франция. Нѣма защо, г-да, да не виждаме ония опити въ чужбина, които ни подхождатъ и да преценимъ, дали тѣ не сѣ спасителното срѣдство за страната ни.

Г. г. народни представители! Намъ се чини, че този викъ, който иде отъ долу, отъ съсловията, не е нито празенъ, нито е партизански. Азъ съмъ убеденъ, че почтени хора отъ васъ сѣ убедени, какво тоя викъ е спонтаненъ, повече продиктуванъ отъ лошото положение, въ което се намиратъ съсловията, отколкото продиктуванъ отъ нѣкакво партизанско острастяване. Поне въ това трѣбва всички да се убедимъ. Азъ, напр., не мога да сподѣля мисълта на уважаемия г. министъръ на финансѣтъ, който казваше, че тѣ не знаели какво правятъ, защото сѣчели клона, на който седятъ. Азъ питамъ, дали ние не сѣчемъ клона, на който седимъ, ние, които сме представители на тия съсловия? На кои съсловия ние сме представители? Че ако тия съсловия, занаятчи и търговци изъ градоветѣ и селата, не сѣ подкрепата на днешния режимъ, кои тогава ще бѣдатъ?

Д. Ивановъ (з. в): Земеделѣцитѣ!

Н. Мушановъ (д): Ако тия съсловия изчезнатъ, кои сѣ тия обществени сили, които ще крепятъ съвременната държава, наречена буржоазна? Ако ние не погледнемъ сериозно къмъ движенята на тия съсловия, къмъ кои има да

погледнемъ, особено като не обръщаме внимание и на земледѣлцитѣ? Тогава ние се отдѣляме отъ народа, тогава тукъ ще се гледаме помежду си, ще се карае или ще се любуваме едни на други, безъ да знаемъ собственото наше назначение въ тази страна.

Азъ съмъ отъ по-старитѣ и съмъ виждалъ нѣкога движения капризни или партизански, но азъ, както и по-старитѣ отъ менъ, не сме виждали това общо спускане на кепенцитѣ, въ знакъ на протестъ, отъ тия, които крепятъ тая държава, които живѣятъ въ нея, виждайки, че нѣматъ никаква помощъ отъ нея.

Азъ нѣкога, като министъръ на вътрешнитѣ работи, арестувахъ трима търговци, между които бѣше единъ мой приятелъ, Христо Бѣлковъ, защото бѣха решили да спуснатъ кепенцитѣ по едни партизански работи, като се борѣха срещу Демократическата партия по едни данци. Но, г. г. народни представители, сега нѣмаме единъ партизански викъ. Това е единъ викъ, който иде отъ дълбочината на душата на тия съсловия. Каквото трѣбва да правимъ, трѣбва да го направимъ сега. Азъ не се лъжа съ всичкитѣ онѣзи реформи, които тукъ ще се изброяватъ, за повдигане благосъстоянието на страната въ бѣдеще. Една болка се лѣкува, когато е назрѣла. Една остра криза трѣбва да се лѣкува въ момента, когато тя съществува.

Ние трѣбва да се замислимъ върху тоя бюджетъ, защото когато го гласуваме, всички съсловия следятъ какво Парламентътъ ще направи. Тукъ е елитътъ на хората на партиитѣ. Всичко това (Сочи банкитѣ) е елитътъ на българската политика и отъ него се чака да направи каквото може въ тоя моментъ на криза, ако не свършено да изкорени кризата, то поне да поправи тежкото положение на тия съсловия. Ние дължимъ, г-да, да помислимъ, бихъ искалъ и г. министърътъ на финанситѣ да помисли. Има едно прикрито увеличение на прѣжитѣ данци съ тия 10% върху прѣжитѣ данци за пострадали отъ землетресението въ Южна България. Тия 10% възлизатъ на около 85 милиона лева. Ние не ги употребяваме за бедствието въ Южна България, а нѣмаме право, съгласно закона, да ги харчимъ за друго. Тия 10% сж за покриване на стотъ милиона лева, които държавата даде за пострадали отъ землетресението. Но откакъ държавата не дава, тия 10% идатъ въ приходъ на държавата въ повече. Ако този приходъ го оставимъ да съществува, той ще има специалното предназначение да служи за подпомагане при бедствията. И азъ не знамъ защо за стихийнитѣ бедствия, за бедствията, които ни идатъ отъ природата, да можемъ да правимъ такива жестове, а за социалнитѣ бедствия, които сж сжщо тъй пакостни за нормалния животъ на държавата, да не можемъ да правимъ. Дали не е възможно чрезъ кредитнитѣ институти, чрезъ Народната банка, съ тази сума или съ друга, да се подпомогне кредитирането, временно да се смекчи тази остра криза, за да можемъ да дочакаме следъ изминаването на 2-3 месеца една благоприятна реколта и едно подобрене? По този въпросъ, г. г. народни представители, ние трѣбва да помислимъ. Мене ми се чини, че Народното събрание нѣма да изпълни своя дългъ, ако не стане малко по-отзивчиво къмъ нуждитѣ на населението.

Г. г. народни представители! Азъ бихъ свършилъ, ако не трѣбваше да се спра на нѣкои въпроси, които се повдигнаха вчера и които смѣтамъ, че сж навременни и иматъ значение за сегашното положение на нашата страна. Ние смѣтаме, че голѣмъ дългъ въ тази криза, която бушува въ страната, има единъ елементъ, който азъ назовавамъ мораленъ елементъ. Той е оная невидима ценностъ, която не можемъ да опредѣлимъ въ пари и имотъ, но която съдействува много, за да може народътъ, спокоенъ вътрешно, вѣрващъ въ институциитѣ, които го управляватъ, гарантиранъ, свободно да развие инициативи; спокоенъ, че плодътъ му може да се запази, да твори. Всичката тази, казвамъ, невидима морална сила има голѣма цена за нашата страна, особено въ днешния моментъ.

Кредитътъ е довѣрие, безъ довѣрие нѣма кредитъ. Единъ човѣкъ, който живѣе въ днешното общество, който иска да се труди, който иска да работи, да се подпомага съ кредитъ, той иска най-напредъ спокойствие. Вие не можете да отдѣлите политическото спокойствие на едно население отъ всичкитѣ други елементи, които съдействуватъ за неговото материално благосъстояние. Въ една страна, кждето нѣма редъ и сигурностъ, не могатъ да се развиватъ инициативи; на една страна, въ която всѣкидневно съществува размирия, вие не можете да убедите чужденцитѣ да й дадатъ кредитъ. Нещастие бѣ, че когато въ миналото трѣбваше да се третиратъ заемитѣ, ние имаме размирици, които доста повлияха да сж лоши условията на тия заеми. И сега, когато бушува тая материална криза, ние пакъ не преставаме да сме свидетели на зрелища — да се убиватъ хора по улицитѣ — които зрелища създаватъ убеждението

въ чуждитѣ страни, че ние сме неправова страна, че сме една дива страна въ едно малко кюше на Европа, едно племе, което нѣма разбиранията на съвременнитѣ цивилизовани хора. Частиятъ кредитъ на нашитѣ търговци въ чужбина се похаби най-много отъ тая неуредица, отъ липса на единъ правовъ и здравъ режимъ въ страната.

Какъ живѣемъ ние вътрешно, г. г. народни представители? Нашето днешно управление въ състояние ли е да всели въ душата на българския гражданинъ убеждението, че всичко върви въ редъ и че той може да бѣде спокоенъ въ своята работа, че може спокойно да предприема, да твори.

Г. г. народни представители! Мене ми се чини, че ние прекарваме сжщо единъ кризисъ, на който трѣбва да се тури край, защото туй ненормално положение ще спѣва и днесъ, и утре, и други день не само моралния напредъкъ, но и стопанския развой на нашата страна. Въ кого искате да има довѣрие този народъ, който се бунтува, или оня, който чака нѣкаква помощъ? Народътъ иска отъ държавата, която е охранителъ на народа, да го подпомогне и да стимулира неговата деятельность, да се загрижи тя за премахване неговитѣ бедствия. Ами че ние, народнитѣ представители, дадохме ли доказателства, че сме отзивчиви къмъ всичкитѣ онѣзи злини, които царуватъ въ държавата? Азъ съжалявамъ, че го нѣма моя бившъ приятелъ, г. Ляпчевъ, за да му припомнимъ, че когато за прѣвъ пътъ се яви при него депутация, за да му се оплаче отъ кредитната криза, той каза: „Sauve qui peut“, което значи „да се спасява кой както може“. Когато на едни съсловия, които бедствуватъ, отъ страна на държавата се казва: „Изоставяме ви на вашата съдба, нека действа кой както може“, разбирате ли какво морално състояние се създава въ духоветѣ?

А. Пиронковъ (д. ср): Никой не е изоставенъ, нито такава декларация е правена.

Н. Мушановъ (д): Азъ нѣма да атакувамъ безъ основание г. Ляпчевъ, нито предъ васъ ще говоря едни работи, които не зная положително. Следъ като търговцитѣ се явиха предъ г. Ляпчева, тѣ дойдоха при насъ — да не казвамъ имената имъ, почтени хора сж. Идете въ Плевенъ помежду ония срѣди, които теглятъ, и тѣ ще ви кажатъ, че това бѣше една грѣшка, която имъ своитѣ последствия. Нека азъ извиня г. Ляпчева, който по нѣкога казва нѣкои фрази и самичкъ не може да разбере последствията отъ тѣхъ. Обаче азъ зная какво впечатление направи това на съсловията, които се уплашиха и които си казаха: „Значи, ние сме изоставени на собствената си съдба“. Какво правимъ ние, Парламентътъ? Въ разстояние на 4-5 месеца отъ м. октомврий насамъ, отъ когато заседаваме, какво сме направили? Внесоха се нѣколко законопроекта. Азъ смѣтамъ, че тѣ трѣбваше да бждатъ разгледани преди бюджета, защото тѣ сж свързани съ него. Нѣмаме време ли? Време имаме, ако работѣхме. Но тукъ повече се закачаеме дали е имало оратори да продължатъ дебатитѣ, и че поради липса на такива, закѣснѣли сме съ единъ день. В. „Слово“ писа, че причината да се забави бюджетътъ е била тая, че не се явили опозиционнитѣ оратори да се изкажатъ по него. Имахме време, но вие имате и друга работа извънъ Парламента. Въ разстояние на три седмици, на единъ месецъ, вие, болшинството, имате да разрешавате единъ голѣмъ въпросъ, който ви отне много време. Въ постоянни заседания на вашето централно бюро вие опредѣляхте положението си помежду племената ви — единъ въпросъ, който следъ като се изживѣ тамъ, дойде и тукъ, всѣки день съ него живѣте и всички васъ ви прави неспокойни, кара ви да се занимавате съ вашето вътрешно положение и ви прѣчи да можете да разберете, като управляваща партия, каква е вашата дейностъ и да се предадете всецѣло на тая дейностъ. Нима азъ говоря лъжи, когато искамъ да кажа, че Парламентътъ, който е върховното управително тѣло, който трѣбва да създаде настроение въ страната съ това, че се е загрижилъ сериозно за положението, че иска да го лѣкува, въ сжщностъ не работи? Азъ не казвамъ, че Парламентътъ трѣбва да се повлѣче по амбицията и капризитѣ на стопанскитѣ съсловия, но трѣбва да намѣри онова, което е разумно. Обаче въ туй време партийнитѣ страсти бушуватъ помежду племената на болшинството и парализиратъ дейността на една партия, която е управляваща, парализиратъ цѣлата дейностъ на Парламента и по този начинъ, вмѣсто да създадемъ надежди въ ония, които страдатъ, ние самички доказваме тукъ, съ нашата дейностъ въ Парламента, че действително нѣма кой да се грижи за тѣхъ. Ние доказваме, че държавата е слаба горе въ органиитѣ, които сж органи охранителни на държавата и народа, че тя страда и рѣ министерствата, кждето управ-

ляващитѣ министри помежду си шушукатъ на една и на друга страна, кждето никакво единство не цари, кждето единѣ министъръ по погрѣшка може да внесе единѣ бюджетопроектъ съ 100 милиона лева въ повече, отколкото Министерскиятъ съветъ позволява, или кждето единѣ министъръ може да не внася още своя бюджетъ — следъ като дебатитѣ сѣ започнали — макаръ че неговиятъ бюджетъ е бюджетъ, въ който нѣма направени никакви реформи.

Всичкиѣ тѣзи въпроси, г. г. народни представители, вие мислите ли, че нѣматъ отражение навънъ? Вие мислите, че хората отъ вънъ не бдятъ всѣкидневно и всѣкичасно върху нашата дейностъ, върху дейността на правителството и на Парламента? Съ какво ние повдигнахме самочувствието на този народъ? Съ какво ние създадохме убеждението въ него, че живѣе въ една държава, която се управлява отъ министри и отъ Парламентъ тъй, както трѣбва?

Г-да! Нека се изправимъ предъ себе си, нека не хокаме учрежденията — азъ ще дойда после до гледището на г. Мишайковъ — нека всѣки погледне въ себе си и нека види нормално ли живѣемъ ние, живѣятъ ли и тия държавни органи, които сѣ съдържанието на държавата. А това сѣ Министерскиятъ съветъ и Народното събрание. Това сѣ надеждата и упованието на единѣ народъ, който тегли и чака отъ държавата да му помогне. Разтление, невѣра въ себе си, липса на всѣкакъвъ куражъ да се предприематъ мѣрки, вкаменѣлостъ, която не е въ състояние вече да даде нѣщо ново, нито да вземе мѣроприятия, отговарящи на ония злини, които бушуватъ — това е положението.

Министъръ С. Василевъ: Споредъ Васъ.

Н. Мушановъ (д): Не споредъ мене, а споредъ васъ.

Министъръ С. Василевъ: Всѣки случай споредъ народа не.

Н. Мушановъ (д): И ако азъ разтворя вашитѣ сърдца, ще намѣря много силни аргументи за оная криза, която съществува въ нашата страна, отколкото, г. министри, ще ги намѣрите въ моя умъ. Нѣма нужда отъ прикритостъ, която е слабостта на нашата държава, и нѣма нужда да се утѣшаваме, като се залъгваме. Вашитѣ опровержения не ще могатъ да намалятъ цената на ония истини, които азъ възпроизвеждамъ предъ васъ. Такова е положението. То трѣбва да се цѣри и колкото може часъ по-скоро. Политиката, г-да, трѣбва да бѣде опредѣлена каква е и трѣбва да се избере пътятъ, въ който тя да върви. Азъ разбирамъ помирение между хора, които се познаватъ. Хора, които се познаватъ, могатъ да наредатъ по-добре работитѣ си, отколкото хора, които само се прикриватъ, които сѣ хипокрити и които не смѣятъ открито да повдигнатъ въпроситѣ, а само разлагатъ обществения животъ и държавата, на която сѣ представители. Никжде въ свѣта не съществуватъ подобни хаотични състояния въ управлението, въ Парламента, както у насъ.

И. п. Янчевъ (з. в): (Ржкоплѣска) (Смѣхъ всрѣдъ говориститѣ)

Н. Мушановъ (д): Защо ще мълчимъ, защо нѣмаме смѣлостта да го кажемъ предъ себе си?

Или една криза, която върви тукъ, отъ управлението, смѣтате, че ще помогне на моралния кризисъ, който царува въ страната, или на материалния по-скоро, за да го оздрави? Не, г-да. Въ демокрацитѣ, съ които ние съперничимъ, най-големъ дългъ иматъ управницитѣ, които съ своя примѣръ трѣбва да доказватъ какъ трѣбва да се живѣе. Нашиятъ народъ е наученъ повече да види общественника, че тегли заради него и когато го види, че е способенъ да тегли, само тогава може да спечели почитта му. Но когато се живѣе съвършено разхайно, безсистемно, безъ строго направление, безъ воля, тоя народъ си има страститѣ и неджитѣ; тѣ взематъ връхъ въ такива кризи. Тѣ сѣ избликутъ на общественото негодувание, когато нѣма нито законъ, нито моралъ, нито примѣръ отгоре, че се върви въ единѣ здравъ пътъ.

Д. Апостоловъ (д. сг): Съ това се обяснява увеличението на гласоветѣ на земледѣлцитѣ въ последнитѣ селско-общински избори.

И. п. Янчевъ (з. в): Това значи, че народътъ ви не иска.

А. Малиновъ (з. в): (Къмъ Д. Апостоловъ) Чакайте да видите гласовете си, когато останете въ опозиция. Тогава

ще се преброите и ще ви питамъ колко гласове ще съберете.

Н. Мушановъ (д): Азъ го обяснявамъ така, г-да. Правъ е г. Апостоловъ. Но има още по-ужасни резултати да видимъ. Така ли трѣбва да върви управлението у насъ? Трѣбва ли да даваме доказателства, че тъй нареченитѣ демократични буржоазни партии създаватъ такива управления? И азъ не се чудя, че страститѣ долу още повече ще се разширятъ, защото ако ние докажемъ некадърността си да водимъ тоя народъ, той ще си каже: нѣма на кого да се уповавамъ и азъ ще се отдамъ на страститѣ си.

Д. Апостоловъ (д. сг): Като има хора като васъ, които да имъ създаватъ кредитъ. Тѣ (Сочи земледѣлцитѣ) бѣха загубени.

Н. Мушановъ (д): Като насъ ли? Азъ не имъ създавамъ кредитъ. Но въ Бѣленска околия излѣзе, че земледѣлцитѣ сѣ спечелили селско-общинскитѣ избори. Едно лице отъ постоянната комисия, много вѣренъ и добъръ приятелъ на г. Апостоловъ, каза: „Тя каква стана? Като се съставиха сега общинскитѣ съвети, гледаме, че дружбацитѣ взеха общинитѣ“.

Д. Апостоловъ (д. сг): Още не сѣ съставени.

Н. Мушановъ (д): Може да не ги съставите. — Рекоха: „Кокошката излюпила патенца“.

Т. Христовъ (д. сг): Кокошката излюпила кукувици въ вашето гнѣздо!

Н. Мушановъ (д): Това е сѣщо една страничка отъ разврата, който се шири въ страната, защото всичко се отдаде на формата. Всички вие знаете, че политическиятъ животъ се развива не така, както трѣбва. За да можете съ една фалшива демонстрация предъ външния свѣтъ или вътре въ страната да докажете, че сте силни въ селото, въ вашитѣ листи събрахте всички — и комунисти, и който иска да влѣзе — и излѣзе по форма, че сте спечелили, обаче същината е друга. И азъ си спомнямъ единѣ споръ между покойнитѣ Петко Каравеловъ и дѣдо Цанковъ, когато Каравеловъ казваше: „Ами ние насадихме пиленца, а кокошката излюпи патенца“. Това е вашето положение.

Министъръ С. Василевъ: Това сѣ фантазии.

Н. Мушановъ (д): Има ли по-голъма партийна деморализация отъ вашата?

Министъръ С. Василевъ: Колко села има такива?

Н. Мушановъ (д): Вие навѣрно, г. министри, имате мащаба отъ вашата, Татарпазарджишката околия.

Министъръ С. Василевъ: Не само нея.

Н. Мушановъ (д): За нещастие, нѣма го г. Юртовъ тукъ, за да Ви каже, че тази Ваша околия пъкъ се слави съ друго: че насилията, които сѣ станали тамъ, никжде въ България не сѣ ставали.

Т. Христовъ (д. сг): Това не е вѣрно. Какви насилия сѣ ставали?

Министъръ С. Василевъ: Я кажи какви насилия е имало тамъ.

Т. Христовъ (д. сг): Никакви насилия отъ властта нѣмаше въ Пазарджишка околия. Имаше отъ страна на опозицията. Когато г. Юртовъ го избрахме за народенъ представителъ, тогава мълча, не каза, че е имало насилия!

Н. Мушановъ (д): Азъ зная само едно: че единѣ председателъ на демократическото бюро, забравихъ въ кое село — г. министъръ Славейко Василевъ ще ме поправи — бѣше пребитъ преди изборитѣ, но, за щастие, остана живъ.

Отвлѣче ме апострофътъ на г. Апостоловъ, за да ви кажа, че и въ друго отношение не живѣемъ нормално. Или партиитѣ ще ги наредимъ така, че всѣки единѣ редникъ въ партията да знае защо е тамъ, що иска и какво може, или докато правимъ единѣ боршъ отъ всевъзможни партийни елементи, събирани само за временни нужди, нѣмачи нито общъ идеалъ, нито обща воля да достигнатъ известни цели, ние ще живѣемъ въ партийния хаосъ, въ който жи-

вземъ днесъ. Тоя партиен хаосъ е една отъ слабоститѣ на българското държавно управление и всички ония, които желаятъ здравето бжде на тая страна, трѣбва да разбератъ, че партиитѣ не ставатъ силни съ насилствени избори, съ облагитѣ на властта, но съ вѣрната въ себе си, че искатъ да служатъ честно на страната си и да достигнатъ известни резултати, плодъ на тѣхнитѣ разбирания, да работятъ съ ентузиазма, който крепи енергията и волята имъ.

Азъ си спомнямъ въ миналитѣ години много пострастни партийни борби, но, г-да, все трѣбва да отдадемъ почитъ къмъ ония хора, които доблестно седѣха — може би заблудени — въ партиитѣ си, привързани къмъ тѣхъ и усърдни къмъ общото дѣло. Който е живѣлъ дълги години въ партийния животъ, знае това. Азъ живѣя 26 години въ Парламента. Имамъ малко другари съ такава дейтелностъ. Ние следимъ тоя Парламентъ, нареченъ днесъ елита на българската интелигенция. Но позволете ми, г-да, да ви кажа, че сме далечъ отъ много Парламенти въ миналото, въ които имаше преданостъ къмъ общественото, желание да работятъ постоянно за общото дѣло — може би и заблудени въ крайности, но съ преданостъ къмъ общото дѣло. Да не влизамъ въ по-далечна критика, защото тя ще бжде неблагоприятна за сегашния Парламентъ.

Г-да! Азъ вчера чухъ тукъ отъ представителя на болшинството, г. Мишайковъ, една много строга, свирепа критика на Парламента. И тя се прави на днешния Парламентъ, тя не се прави въобще на парламентаризма като система. Той ни каза: „Че какво е управлението въ България, какъвъ е Парламентътъ?“ Той ни каза, че трѣбва да наредимъ Парламента си така, че да отговаря на сегашното време. Когато ни говори за стопански съветъ за бждещото, той ни даде една характеристика на сегашния парламентъ и посочи какъ нѣкой берлински професоръ критикувалъ парламента. За насъ той каза, че депутатитѣ отиватъ само да си получаватъ 400-тѣ лева дневна заплата, министритѣ не се избиратъ по достоинство и способностъ, а — доколко тѣ иматъ значение въ партийнитѣ племена; иска да каже, че политическиятъ животъ се движи отъ ниско партизанство, а нищо не се нарежда съ огледъ на върховнитѣ интереси на държавата, която иска преданостъ къмъ управлението, стѣгнатостъ, воля, себеотрицание.

Г. г. народни представители! Трѣбва да си признаемъ много работи за нашия Парламентъ, макаръ че азъ не сподѣлямъ възгледитѣ, които се изказватъ срещу парламентаризма въобще. Нѣма добро управление — и въ България нѣма да има такова — безъ парламентъ. А че нашиятъ Парламентъ всѣкидневно дава доказателства за своята слабостъ, за своята некадърностъ, това е вѣрно. Но това е единъ недѣгъ, който се цѣри повече не съ принципитѣ, а съ хората, съ лицата, които съставляватъ Парламента. Затуй още отначало казахъ, че често пѣти ние искаме да унищожимъ учреждения заради омразата къмъ лицата, които ги представляватъ. Азъ нѣма да направя тая грѣшка. Има кризи морални, има политически; има социални, има и стопански. Несчастието на тая страна е, че край стопанската криза съществува и морална, и политическа криза. Въобще ние живѣемъ въ всестранна криза; и Парламентътъ у насъ, и правителството сж въ криза. Сждбата на правителството е свързана съ болшинството въ Парламента. Е добре, правителството поддържано ли е отъ вашето болшинство? И то не знае. Вие седите на власть, министритѣ управляватъ, но и вие не знаете доколко сте способни да седите и да управлявате държавата.

А. Пиронковъ (д. сг): Това е много казано.

Н. Мушановъ (д): Тоя изводъ прави отъ вашитѣ срещи и онова, което всѣкидневно чуваме.

А. Пиронковъ (д. сг): Пресилвате.

Н. Мушановъ (д): Защо ще се лъжемъ? Парламентътъ, който трѣбва да бжде изразъ на народната воля, какво е днесъ? Нима вие не чувствувате днесъ, че между тоя Парламентъ и народа, съ своитѣ възжеления и съ своитѣ болки, има една голѣма празнота, която не позволява да смѣтаме, че нашитѣ корени сж въ народа, че черпимъ сока за нашата деятелностъ отъ недрата на тоя народъ? Не го ли чувствувате това? Ами кога е имало по-голъмо ноторно негодуване на единъ цѣлъ народъ срещу едно управление, отколкото въ тоя моментъ? Днесъ цѣлниятъ български народъ отъ всички съсловия, дори и отъ вашата срѣда, негодува.

А. Пиронковъ (д. сг): Това се казва фактически застъпление.

Н. Мушановъ (д): Г-да! Много пѣти се е спорило дали единъ Парламентъ отговаря на настроенята на народа.

Д. Дерлипански (з. в): Народътъ имъ казва: идете си.

А. Пиронковъ (д. сг): Г. Мушановъ! Спомняте ли си 1922 г.?

Н. Мушановъ (д): Ние сме живѣли въ партизански борби и увлѣчения, ние сме правили митинги съ 20 души срещу правителството. Азъ си спомнямъ какъ въ Русе сме се събирали 30 души на площада да правимъ митингъ отъ името на народа противъ правителството. Тѣзи партизански острастявания ги знаемъ. Често пѣти се е спорило тукъ, дали единъ Парламентъ отговаря на настроенето на народа и се е казвало: „Нѣмате обективни данни да твърдите това“. Какви по-обективни данни искате днесъ, когато този народъ негодува отъ единия край на страната, отъ Дунава — до къде? До Дупница.

М. Мотевъ (д. сг): Това е Ваше схващане.

Н. Мушановъ (д): Кога е имало по-голъмо негодувание отъ днешното?

М. Мотевъ (д. сг): Вие не чувствувате, че нѣмате връзки съ народа.

Л. Кацковъ (д): А ти имашъ!

Н. Мушановъ (д): Ако този дискантъ, ако тоя кресливъ гласъ бѣше за нѣкоя пѣсень, щѣше да звучи по-добре.

М. Мотевъ (д. сг): 26 години говорите все за българския Парламентъ! Кандидатирате се на 6—7 мѣста все на първо мѣсто, за да бждете избрани. Налагате се на българския народъ. Оттукъ познавате българския народъ.

Н. Мушановъ (д): Трѣбва да насочимъ усилията си именно въ тази посока, да създадемъ партии съ програми. . . .

М. Мотевъ (д. сг): Жалко, че единъ бившъ министъръ говори така, за да трови душата на българския народъ.

Н. Мушановъ (д): . . . но и съ воля, за да могатъ да приложатъ онова, което проповѣдватъ.

Повдига се въпросътъ, че парламентитѣ днесъ не отговарятъ вече на своето назначение, защото нѣматъ компетентностъ, и че управлението страда най-много отъ това, че въ него нѣма компетентни хора.

Г-да! Ето едно заблуждение, което азъ искамъ да отхвърля категорично. Тукъ нѣма дилеми. Или ще се поддържа, че Парламентътъ ще трѣбва да бжде представителство на съсловията, или той ще се представлява отъ партиитѣ. Оня, който приема, че Парламентътъ трѣбва да бжде съсловенъ, професионаленъ, е въ правото си да смѣта, че тѣзи професии ще си избиратъ най-добритѣ специалисти, знаещи професията си, т. е. хора съ компетенция. Ако е тѣй, ще дирите компетентности. Но нашиятъ Парламентъ не е парламентъ на компетентни хора, а е както всички парламенти — парламентъ на партии, т. е. на ония организации, които въ своята срѣда събиратъ хора не отъ едно съсловие, не отъ една професия, а отъ всички, съ различно материално състояние, съ различни способности, умствени и морални, които хора се обединяватъ само около известни искания, политически и стопански. Ако искате съсловна партия, ето ние имаме зачатъкъ отъ такава въ лицето на Земледѣлския съюзъ, който се представлява тукъ, но който е политическа партия, която иде не само въ името на съсловни интереси, но иска да се нагоди къмъ общитѣ интереси на държавата. Ако дойде да управлява една съсловна партия, едно професионално представителство, най-много ще се излъжатъ оѣзи, които днесъ го поддържатъ. Защото нѣма по-страстенъ антагонизъмъ, отколкото антагонизма между интереситѣ на самитѣ съсловия. Ние, партиитѣ, които излизаме въ името на общитѣ народни интереси, материални и духовни, можемъ да помиримъ тѣкмотия контрасти и да премахнемъ този материаленъ антагонизъмъ, който съществува между съсловията. Едно съсловие има за прѣка целъ да може да достави изгоди само на себе си, да удовлетвори само своитѣ интереси, а една партия има за целъ да задоволи не материалнитѣ нужди на членоветѣ си, а общитѣ нужди на държавата. Щомъ единъ народъ е съвкупностъ на много професии и съсловия, които иматъ противни интереси, партиитѣ трѣбва да дирятъ тѣкмо хармонията, която трѣбва да цари между тѣзи интереси.

Следователно, не е некомпетентността на Парламента неговият недостатък.

Г. г. народни представители! Нека припомним, че партиите не изваждат въ управлението най-последните хора. Вие всички сте живели в партийни живот. Нима не е случайно, и много случайно, посредствени хора да изпъкват начело на управлението? Нима партийната иерархия не съдържа някаква гаранция, че за управлението ще се посочат винаги хора, които са по-високостоящи, ония, които са спечелили доверието на партията, онези, които са дори прескочили границите на партийните разграничения и са получили почитта и уважението въ сръдите на другите противни партии? Защо е този вик? Азъ разбирам болката на г. Мишайковъ, която излиза от живота на вашата партия, въ която може би има някакви недостатъци, затова че не сте дали начало на управлението хора, сведущи по всички отрасли. Тя е временна болка. Тя не е аргументъ, съ който може да се атакува управлението на политическите и да се иска непременно управление от компетентни.

И. Русевъ (д. сг): Г. Мушановъ! Въротно имате грешка. Мнението на г. Мишайковъ за компетентността не сочи съсловен парламентъ. То е точно като Вашето — за политически парламентъ.

Н. Мушановъ (д): Тази бележка на г. Русевъ е права. Но азъ изхождамъ, г. Русевъ, отъ това положение: хората, които са поклонници на парламентарния режимъ, съ партии дохождатъ въ управлението, отъ сръдите на партии ще дириятъ най-проявения въ партийно отношение, отъ които може да се иска компетентност, но не професионална, не занаятчийска — позволете ми думата — компетентност, но да бъдатъ държавници, политици на място си. Недейте смѣта, г-да, че най-добриятъ финансистъ е компетентенъ по държавните финанси. Франция доказва най-нагледно това противоречие. Поанкаре смѣни 6—7 финансови министри, банкери и специалисти — никой не можа да свърши работата. Поанкаре, политикъ, съ своите способности, съ своя широкъ кръгъзоръ, съ своята опитност, въобще съ ума си и волята си прокара всички реформи, които не бѣше способенъ да прокара никой отъ специалистите техници. Никѣде днесъ не се държи смѣтка само за компетентността. Г. Молловъ е юристъ, не е специалистъ финансистъ. Нѣма защо да му правя комплиментъ — като противникъ, ще го атакувамъ — но мене ми се чини, че г. Молловъ разбира отъ финанси.

Министъръ С. Василевъ. В. „Знаме“ друго пише.

Н. Мушановъ (д): Ако взема да казвамъ ти какво си писалъ, кѣде ще отидемъ! — Да взема за примѣръ г. Славейко Василевъ. Нему не му липсва енергията на човѣкъ, който трѣбва да работи. Нима той трѣбва да бѣде инженеръ, да знае да прави шосета, за да бѣде добъръ министъръ на благоустройството и пѣтищата? Вѣрно е, че има крайности: той съ автомобилъ обикаля цѣла България, кѣдето нѣма шосета, защото има да върши други, партизански работи. (Веселостъ)

С. Савовъ (д. сг): Не е така. Кѣдето мине, пѣтъ става.

Н. Мушановъ (д): Да се върнемъ на въпроса, който е сериозенъ. Партиите, добре организирани, стѣгнати партии, носители на известни идеи и отговарящи на наръблѣти нужди на народа, колкото да има недѣжи въ тяхъ, тѣ не могатъ произволно да вадятъ своите шефове и хората, които ги управляватъ. Шефове, които не са се налагали, водители, които не са се налагали съ своите знания и умение за ръководство, не са траяли. Ние имаме наши партийни нрави. Въ чужбина, напр. въ френския парламентъ хората се ценятъ по тяхното достоинство, по тяхните способности, по тяхното постоянство, по тяхното държавничество, макаръ и да не са даже въ върховете на партиите. У насъ ние живѣемъ другъ партиенъ животъ: ако не ти дадатъ място на върха, чувствувашъ се някакъ си пониженъ. Достоинството и знанията на нашия политиканъ като че ли са въ зависимостъ отъ височината на стѣпалото, на което стои. Но мога да кажа и днесъ, че една партия, при всичката ни недѣжливостъ, която имаме — не само въ партиите блещукатъ неспособности и капризи, но и въ общественния животъ — една партия, която е консолидирала вътрешния си животъ и разбиранията си, подбира добре и цени водачите си. И ония демократични партии, които не са способни да ценятъ водачите си, не струватъ нищо. Безъ авторитетностъ нѣма демократия. Отъ туй страдаме ние, българската демократия — че нито шефове се почитатъ, нито пъкъ

всѣки разбира, че е длъжностъ за него да се подчинява на една иерархия, която е сѣщината за силата на всѣка организация. (Кѣмъ сговориститѣ) Можете ли да кажете, че вашата партия, която държи днесъ сѣдбините на страната, отговаря на тия условия? Можете ли да кажете, че между васъ има двама-трима, които могатъ сериозно да помислятъ, а не въ кюшетата да критикуватъ, за управлението? Борбата между вашите племена — една излишна работа — отнема две трети отъ енергията на правителството, за да не може то да се отдаде на творчество. Нима вие сами не виждате това?

Г. г. народни представители! Ще завърша съ въпроса за парламентаризма. Ние всѣкидневно ронимъ здравитѣ устои на парламентарния режимъ въ страната. Ние го ронимъ най-напредъ чрезъ партиите, които не можемъ да издигнемъ на нужната висота, да покажемъ, че тѣ са носители на известни разбирания, които, бидейки на власт, трѣбва да приложатъ, ронимъ го ние, партиите, които не сме въ състояние да се почистваме, за да можемъ да дадемъ доказателства на народа, че за тяхъ се вербуватъ хора почтени, честни и достойни да ръководятъ сѣдбините на единъ народъ, ронимъ го, защото не можемъ да се подчинимъ на една иерархия, защото най-после не можемъ да се разберемъ.

Азъ съмъ противникъ на гледището, че въ България има много партии. Въ България имаме 9—10 партии. Ахъ тия нещастни демократи въ Германия, особено дето има 20—30 партии! Всѣкъде, кѣдето се развиватъ новите демократии, се развиватъ съ тия партийни увлечения. Партиите, г-да, са такива, каквито са, и политическиятъ животъ на страната трѣбва да се развива съ огледъ на тия партии. Нѣма никѣде други сили, които да ги вземете, нито способности по-големи, отколкото ги има въ нашите партии, нито пъкъ партии и организации по-добри отъ тия, които имаме. Ще се стремимъ да направимъ партиите по-добри. Урокътъ, който ни даватъ по-напреднали страни, каквито са Франция и Германия, той е, че партиите не са неприятелни едни срещу други, служейки на народа, а са противници по известни разбирания, по известни гледища за управата на държавата. Трѣбва да се почитаме, за да се разбираме. Само ония, които се почитатъ, могатъ да се разбератъ съ другите. Бѣдещето на политическите режими въ демократичните страни е въ еволюцията, която забелязваме напоследъкъ. Партии се раждатъ. Въ една Англия въ междините на двете партии, които са съществували съ вѣкове, се създаде нова партия. Най-сетне животътъ ще създава партиите, животътъ ще ги уморява, но здравиятъ залогъ на бѣдещето е въ възможността да се спогаждатъ. Това е само залогътъ за доброто бѣдеще и на нашата страна.

И. Лѣкарски (д. сг): Нѣщо по бюджета?

Н. Мушановъ (д): Съжалявамъ, че Ви нѣмаше тукъ.

И. Лѣкарски (д. сг): Азъ бѣхъ, но нищо не чухъ.

Н. Мушановъ (д): Азъ си свършихъ работата по бюджета.

Ще се спра сега на другъ единъ въпросъ, който се повдигна отъ г. Мишайковъ. Г-да! Че парламентите днесъ не са на висотата на положението си, че сложните проблеми, които се родиха въ живота, отъ стопанско и социално естество, са много трудни, за да не могатъ да бъдатъ по силите на всѣки единъ народенъ представител, даже на всѣки единъ министъръ — това е фактъ вѣренъ. Затуй се повдига въпросъ за компетентността — не да се замѣсти парламентътъ, но компетентността да бѣде само сътрудникъ на парламента. Азъ чухъ снощи тукъ едно гледище, което е свършено ново за менъ — да се създаде у насъ единъ стопански съветъ, който ще бѣде пакъ съставенъ отъ министри на нѣколко отрасли, плюсъ нѣколко началници на банки и други, въобще единъ чинувнически съветъ. Не, г-да! Стопанскиятъ съветъ, който се организира по Ваймарската конституция въ Германия, както и стопанскиятъ съветъ, който се учреди отъ бившия министъръ на труда въ Франция, г. Жюстенъ Годаръ, и сега се вече узакони, са стопански парламенти, да ги наречемъ, които не са бюрократизирани, тѣ са учреждения, които представляватъ всичките разклонения, ако мога тъй да се изразя, всичките отрасли на стопанския животъ въ страната, ще представляватъ всичките творци на благата — земледѣлци, индустриалци, търговци, банкери, кооператори, въобще всички онези, които сътрудничатъ за създаването на материални блага; тѣ са изборни учреждения, избрани отъ съответните съсловия. Стопанскиятъ съветъ въ Франция е учреждение, при министъръ-председателя.

Ние сме за него. Още преди три години ние го възприехме въ програмата на партията ни.

А. Пиронков (д. сг): Въ Германия не сж го свиквали, нито въ Франция.

Н. Мушанов (д): Той още не е далъ ония резултати, както се смѣта. Въ него ще се представляватъ всички съсловия, които иматъ противоположни интереси. Тѣзи съсловия най-напредъ тамъ ще покажатъ противоречията между тѣхнитѣ материални интереси. Тамъ ще дойде търговецътъ, индустриалецътъ, земеделецътъ, банкерътъ, ще изложатъ собственитѣ си интереси и ще дирятъ начинъ да ги помиряватъ. Тамъ компетентнитѣ по всѣки отрасълъ ще могатъ да кажатъ мнението си, тамъ ще се изживѣе, ако мога да кажа, конфликтътъ между съсловията. Ще излъже най-вѣе предъ обществото какъвъ е конфликтътъ между съсловията и ще може да се знае дали посредникътъ е виновенъ за поскупване ценитѣ на нѣкои предмети или не, дали не е виновенъ този, който ги произвежда, или банкерътъ, който е далъ пари срещу голѣми лихви, въобще ще се изнесатъ тѣзи въпроси, които съставляватъ конфликта между съсловията. Тамъ компетентнитѣ хора ще разгледатъ известенъ въпросъ, който ги интересува, напр., въпроса за кризата. Министъръ-председателятъ полага въпроса на тѣзи стопански представители, сведущи и вещи, да дадатъ мнението си. Тѣ сж спомагателни органи на парламента, доколкото могатъ да му изнесатъ мнението на компетентни по въпроса хора. Но парламентатъ си остава свободенъ да разрешава въпроса съ огледъ на общодържавнитѣ и общонароднитѣ интереси. Ако има ново направление за поправка, ако искате, на парламентарния режимъ, то е да се даде възможностъ на съсловнитѣ организации да кажатъ своята мисълъ по уредбата на държавата и по разрешаването на голѣмитѣ въпроси, но парламентитѣ си оставатъ като суверени тѣла, които могатъ да възприематъ или отхвърлятъ решенията, които тамъ се взематъ.

А специално за България бихъ желалъ всички земеделски интереси, които се представляватъ отъ Земеделската партия, . . .

Отъ сговориститѣ: А-а-а!

Н. Мушанов (д): . . . всичкитѣ гѣхни искания да се изнесатъ въ единъ такъвъ стопански парламентъ, да се съпоставятъ тамъ съ интереситѣ на занаятчинтѣ, да се съпоставятъ съ интереситѣ на търговцитѣ, да се види какви противоположни и какви общи материални интереси иматъ помежду си, тамъ да бжде стълкновението на интереситѣ, и да ги помирятъ, за да дойдемъ тукъ, въ Парламента, където, съ огледъ на общитѣ държавни, а не само съ огледъ на съсловнитѣ интереси, ще трѣбва да решаваме.

Т. Кожухаров (д. сг): Тогава тѣ (Сочи земеделцитѣ) нѣма да иматъ основание да съществуватъ като политическа партия. А тѣ искатъ да бждатъ политическа партия. Тѣхъ не ги интересуватъ съсловни интереси. Тѣ се стремятъ на гърба на съсловнитѣ интереси да стаятъ министри, а това е друга работа.

Л. Кацков (д): Както ти стана депутатъ.

Т. Кожухаров (д. сг): (Къмъ земеделцитѣ) Вие нѣмате интересъ отъ създаването на съсловенъ парламентъ, защото ще станете излишни като съсловна партия. Вие бѣгате отъ това, като дяволъ отъ таманъ. Да дразнишъ съсловнитѣ интереси и по гърба на тия съсловни интереси да пълзишъ къмъ тая жакерия — това е вашата психология. (Възгрявания отъ земеделцитѣ)

А. Радилов (з. в): Не заслужавашъ отговоръ.

И. п. Янчев (з. в): (Казва нѣщо)

Т. Кожухаров (д. сг): Ти си толкова земеделецъ, колкото и азъ. Ти си обикновенъ политически карьеристъ, който е намѣрилъ армия отъ слѣпци, въ която на хиляда души има единъ съ едно око. Това си ти. Ако дойдешъ въ нашата срѣда, ще си нищо. Ето защо ти си тамъ. Ти си квази-земеделецъ.

И. п. Янчев (з. в): (Възгрява нѣщо)

Н. Мушанов (д): Г. г. народни представители! Ако се отърсимъ отъ острастяването, азъ смѣтамъ, че заслужава да се спра съ две думи върху мисълта на г. Кожухарова.

Истина е, че всички ония тамъ (Сочи земеделцитѣ) народътъ ги праща — фактъ, който трѣбва повече да загрижи политика, отколкото интриганта. Азъ бихъ желалъ да зная отъ тая страна (Сочи сговориститѣ) колко души ще дойдатъ тукъ, когато Сговорътъ отиде въ опозиция. Това е важно.

А. Пиронков (д. сг): Както и Вие дойдохте, когато направихте коалиция съ тѣхъ.

Н. Мушанов (д): Това е важниятъ въпросъ, който трѣбва да загрижи българския политикъ, защото другиятъ недѣлгъ на нашия политически животъ е, че лесно могатъ да се създаватъ болшинствата. Дѣдо Петко Каравеловъ казваше, че опозицията е скѣпа стока, знаейки при какви трудности въ нашия политически животъ може да дойде тукъ опозиционеръ. I-да! Животътъ, и особено партийниятъ животъ, се изпълзва, дерайлира. Въ нашитѣ млади години, увлѣчени въ политиката, ние дирѣхме нашата сила въ селото и въ града. Ние ходѣхме при народа. Днесъ тѣ (Сочи земеделцитѣ) ходятъ тамъ.

А. Пиронков (д. сг): Ходятъ, за да го заблуждаватъ.

Н. Мушанов (д): Кой ходи отъ васъ между народа?

А. Пиронков (д. сг): Всички ходимъ.

Н. Мушанов (д): Г-да! Режимътъ на Стамболийски не можеше да се свали — често пъти съмъ казвалъ — освенъ чрезъ *coup d'Etat*. Когато едно правителство не се е вслушало въ гласа на цѣлия народъ, който негодува, ще се намѣри сила, която ще парализира силата на произволната власт. Опитътъ на историята всѣки отъ насъ трѣбва да го има предъ видъ. Най-лесно е да се дойде на властъ по този начинъ. Азъ бихъ желалъ въ бѣдеще политичитѣ младежи, новитѣ генерации, да не смѣтатъ, че по този начинъ ще се става народенъ представителъ или министъръ. Трѣбва да се знае, че една партия има сила дотолкова, доколкото може да пустне корени въ недрата на народа. Само тогава ще имаме връзка между парламента и народъ. Сега какво правимъ? Ето вие казвате, че тѣ (Сочи земеделцитѣ) нѣматъ интелигенция. Вѣрно е, но тѣ ходятъ между народа и идватъ съ страститѣ му.

Д. Апостолов (д. сг): Какъвъ Парламентъ ще излъже тогава?

Н. Мушанов (д): Какви сж тия нови избраници-политици, които искатъ да разрешаватъ сѣдбинитѣ на сградата? Това сж ония богопомазани, които смѣтатъ, че тѣ сж водители, че тѣ сж елитъ, но водители, които трѣбва нѣкой да наложи, които не пускатъ коренитѣ си въ народа.

А. Пиронков (д. сг): Разправяте всичко това съ огледъ на новата коалиция. Вие по-добре разбирате тия работи.

Н. Мушанов (д): Г-да! Оставете тия заблуждения. Отворете си очитѣ и разберете, че интелигенцията, която има амбицията, и съ право, да води — защото само интелигентниятъ и умниятъ ще трѣбва да води — трѣбва непременно да се опре на оная сила, която е долу — народътъ.

Интелигенцията се е отчуждила отъ народа, тя създава всѣки денъ нови теории за елитъ, за богопомазани. Това е свойствено само за ония държави, които нѣматъ демократични управления, които не дирятъ корена си въ народа. Трѣбва да научимъ нашитѣ интелигенти да бждатъ разумни, да отидатъ долу въ народа и да потърсятъ подкрепа въ селото. (Възгрявания отъ сговориститѣ)

Д. Апостолов (д. сг): (Казва нѣщо)

Н. Мушанов (д): Слушайте ме. Вие сте по-младъ, слушайте ме, ще научите нѣщо, иначе ще останете съ този акълъ, който сега носите.

М. Мотев (д. сг): Кой ви прати въ Шуменския затворъ?

Н. Мушанов (д): А пъкъ тебе съ кресливия гласъ нѣма да те видя вече втори пътъ въ Парламента.

(Председателското мѣсто заема подпредседателятъ А. Христовъ)

Л. Айвазов (д. сг): Ако почне и да се продава като тебе, ще дойде пакъ въ Парламента. Вие по единъ най-доленъ начинъ се избрахте. Тѣ (Сочи земеделцитѣ) Ви избраха.

Б. Павловъ (д): А тебе кой те избра? Кой околийски началникъ те избра?

Председателствуващъ А. Христовъ: (Звъни)

Н. Мушановъ (д): Извинявайте, уважаеми господине! Не Ви познавамъ, за да Ви възразя. Откъде сте, Ваша милостъ?

Т. Кожухаровъ (д): Г. Айвазовъ! Г. Мушановъ пита „Откъде сте, Ваша милостъ“!

Л. Айвазовъ (д. сг): Отъ Перушица съмъ, избраникъ на Бъленска околия.

Т. Кожухаровъ (д. сг): Този вицъ е много старъ, той не е Вашъ, г. Мушановъ. Едно време, за да оскърбятъ нѣкого, питаха така. Това не е много демократично!

Н. Мушановъ (д): Г. Кожухаровъ! Ако това бѣше за единъ фейлетонъ въ в. „Слово“, то е много удачно, но ако е за едно възражение, вървайте, че то нищо не струва.

Искамъ да попитамъ уважаемия господинъ, когото действително не познавамъ, дали той не е бившъ членъ на демократическата партия, за да му кажа, че и той навѣрно ме е поддържалъ 15 години, когато съмъ идвалъ на това мѣсто като народенъ представителъ.

Л. Айвазовъ (д. сг): Азъ, г. Мушановъ, Ви познавамъ като прокуроръ на Старозагорския окръженъ съдъ.

Л. Кацковъ (д): Я мълчи. Ти ще го познавашъ!

М. Мотевъ (д. сг): Г. председателю! Г. Мушановъ говори вече повече отъ 2 и половина часа.

Н. Мушановъ (д): Какво? Стана ти мжчно?

М. Мотевъ (д. сг): Не ми се иска да слушамъ такива приказки, г. Мушановъ. Азъ чакамъ да чуя нѣщо научно, да науча нѣщо.

Председателствуващъ А. Христовъ: (Звъни)

Н. Мушановъ (д): Наука ли?

М. Мотевъ (д. сг): Понеже, г. Мушановъ, не желае повече да ме виждате въ бъдеще въ Парламента, то запомнете ме поне.

Н. Мушановъ (д): Г. г. народни представители! Много тихо вървѣха разискванията, но щомъ малко човѣкъ понатисне на болното мѣсто, щомъ започне да говори за нашитѣ партийни недѣзи, за недѣзитѣ на нашия Парламентъ, изведнѣжъ наскачатъ като оси. А бе, г-да, трѣбва да разберете, че Парламентътъ е да слушате противника си.

А. Пиронковъ (д. сг): И когато разправя масали!

Н. Мушановъ (д): Виждате ли опозицията, която въ миналото бѣше по-разюздана отъ правителственото болшинство, съ какво търпение изслуша онзи день вашия министъръ на финанситѣ? Имаше ли човѣкъ да го прекъсне? Но вие, болшинството, сте по-разюздани отъ опозицията.

Т. Христовъ (д. сг): Който говори обективно, не го прекъсваме.

Н. Мушановъ (д): Вие ли ще цените моята обективностъ?

Т. Христовъ (д. сг): На Васъ най-малко прилича да говорите така. Единъ бившъ министъръ, представител на демокрацията, правите поклонъ на съсловната организация и четете моралъ съ единствената цель: утре да станете шефъ на тази съсловна организация.

Н. Мушановъ (д): Виждамъ, че много добре сте ме разбрали!

И. Лѣкарски (д. сг): Все пакъ ви слушаеме, а не много отдавна вашитѣ съюзници оттатѣкъ (Сочи земледѣлцитѣ) не само че не ви слушаха, но и съ мастилници по главитѣ ви гонѣха въ този Парламентъ.

Л. Кацковъ (д): Кои сѣ нашитѣ съюзници?

И. Лѣкарски (д. сг): Дружбашитѣ.

Н. Мушановъ (д): Господине! Че нашитѣ глави сѣ страдали отъ дружбашитѣ, това Вие сте го слушали отъ вѣнъ, а азъ съмъ го изживѣлъ тукъ.

К. Куневъ (д. сг): Забравихте го.

Н. Мушановъ (д): Мене ми се чини, че хичъ не се препоръчвате, когато съ такива прийоми се отнасяте къмъ ораторитѣ.

Нѣкой отъ сговориститѣ: Къмъ несериознитѣ оратори така се отнасяме.

Н. Мушановъ (д): Когато ние сме се борили заради васъ срещу дружбашитѣ, вие спокойно сте спали, а азъ седѣхъ въ Шуменския затворъ 9 месеца.

Л. Айвазовъ (д. сг): Когато гласувахме съ чернитѣ бюлетини, ние ядохме бой заради Васъ, г. Мушановъ.

К. Куневъ (д. сг): Отъ Карнобатъ се вдигнахъ и дойдохъ при Васъ въ Шуменския затворъ, г. Мушановъ.

Н. Мушановъ (д): Оставете съ тѣзи стари заслуги. Ако е за стари заслуги, азъ трѣбва да ви проследя една дейностъ отъ 15 години управление, за да се хвалите съ насъ. Оставете ме сега да свърша.

Л. Айвазовъ (д. сг): Какъ да ги оставимъ? Ние ги помнимъ.

Н. Мушановъ (д): Ти си способенъ да направишъ по-големо престѣпление отъ дружбашитѣ. (Рѣкоплѣсания отъ земледѣлцитѣ)

Л. Айвазовъ (д. сг): Азъ не съмъ падалъ тѣй низко като Васъ — за да станете депутатъ, да отидете въ съюзъ съ тѣзи, които Ви чуниха главата.

Н. Кемилевъ (д. сг): Г. Мушановъ! Вие не можете на единъ човѣкъ, като Айвазовъ, който е получилъ довѣрието на народа долу, да му кажете, че е способенъ за престѣпление. Той е избраникъ отъ Бъленската околия.

Н. Мушановъ (д): Ако се върнемъ къмъ законодателнитѣ избори въ Бъленска околия, мене ми се чини, че тѣ съ нищо нѣма да отстъпятъ отъ тия на дружбашитѣ. На кого приказвате?

Н. Кемилевъ (д. сг): На Васъ приказвамъ.

Н. Мушановъ (д): Вие знаете какъ станаха изборитѣ въ Бъленска околия.

Н. Кемилевъ (д. сг): Защо говорите, че Айвазовъ е престѣпникъ? Вие казвате, че не го познавате, а говорите, че е готовъ на престѣпление. Той Ви казва, че Ви познава като народнякъ.

Н. Мушановъ (д): Той ме познава като прокуроръ на народняцитѣ.

Л. Айвазовъ (д. сг): Азъ съмъ сѣщиятъ, който съ проф. Венелинъ Ганевъ бѣхъ арестуванъ въ с. Каранъ-Върбовка за Васъ. Азъ съмъ, който излагахъ живота си на явна смъртъ, за да спасявамъ Васъ въ Шуменския затворъ.

Н. Алексиевъ (з. в): Г. Айвазовъ! Когато станаха изборитѣ, тебе те избраха знамъ какъ.

Н. Мушановъ (д): Азъ не знамъ съ какво заслужихъ тия апострофи. Тукъ виждамъ фигуритѣ на народняшкото племе.

Нѣкой отъ сговориститѣ: Заслужавашъ ги, защото обиждашъ единъ нашъ човѣкъ.

Н. Мушановъ (д): Оставете тѣзи минали заслуги.

М. Мотевъ (д. сг): Щомъ си уменъ човѣкъ, недей обижда.

Т. Христовъ (д. сг): Вчера г. Мишайковъ говори 3 часа, много обективенъ бѣше и никой не го прекъсна.

Н. Мушановъ (д): Г. г. народни представители! Азъ съжалявамъ, че въ края, когато се дебатира въпроси отъ по-важно естество, се яви това раздражение. Недейте се сърди, ако опозицията ви връща същото. Азъ не съмъ любитель на това да прекъсвамъ ораторъ, и вие сте свидетели, че никога, колкото и да се казватъ мисли противъ насъ, не съмъ ставалъ да възразявамъ, когато ораторътъ говори. Ако нѣма търпение, толерантностъ въ единъ парламентъ, той не е парламентъ — позволете да го повтѣря. Лесно е да слушашъ свой ораторъ; мъчно е да слушашъ противника си. Но парламентътъ е нареденъ тъкмо за да се изслушватъ противници. Тамъ, където не се слушатъ противници, тамъ нѣма парламентъ — тамъ има тирания. Ние говоримъ тъкмо за парламентъ и искаме да го издигнемъ и въ същото време вие проявявате настроения такива, които нѣма да го издигнатъ.

Т. Христовъ (д. сг): Кога сте имали по-голяма свобода и тукъ, и вънъ? И вие говорите за тирания! Не Ви ли е срамъ да говорите за тирания, когато свободно се ширите навредъ изъ България?

Н. Мушановъ (д): Г-да! Азъ завършвамъ.

С. Рясковъ (д. сг): Добре, че се сѣти да свършишъ.

Н. Мушановъ (д): Азъ, знаей съ какво облекчение ще ме изпратите да си отида.

Отъ сговориститѣ: А-а-а!

Т. Христовъ (д. сг): Ние сме свикнали на акробатства.

Н. Мушановъ (д): Азъ съмъ виждалъ 26 години какъ съ облекчение . . .

Н. Кемилевъ (д. сг): Г. Мушановъ! Ние Ви слушахме съ най-голямо внимание и когато критикувахте бюджета, и когато говорихте за парламентаризма, и когато говорихте за племената. Но когато почнахте да таксувате този колко пари струва, онзи колко пари струва . . .

Н. Мушановъ (д): Кого съмъ таксувалъ?

Н. Кемилевъ (д. сг): Кой Ви позволява да се обръщате къмъ Айвазовъ на ти . . .

Н. Мушановъ (д): Азъ не го познавамъ.

Н. Кемилевъ (д. сг): Вие не го познавате, а казвате, че е способенъ да извърши престѣпления, че е престѣпникъ.

Н. Мушановъ (д): По начина, по който се държи и по който прекъсва. А вие, народняшкото племе, скочихте. . .

Т. Христовъ (д. сг): Кой е народнякъ? Кажете! Азъ народнякъ ли съмъ? Кемилевъ народнякъ ли е? Вие сте по-голямъ народнякъ отъ насъ.

И. Лѣкарски (д. сг): Какъ можете да твърдите, че не желаете да обиждате, когато се обръщате съ такива епитети къмъ Айвазовъ? Тукъ има народни представители, а не народняци, които иматъ еднаква честъ, както имате и вие, г. Мушановъ.

М. Мотевъ (д. сг): Вие търсѣхте скандалъ.

Н. Мушановъ (д): Недейте ми чете моралъ. Най-малко азъ ви закачамъ и прекъсвамъ. Азъ нѣма никога да се оставя да посѣгате на моята свобода да говоря. Нѣма да се оставя да ме смушавате.

М. Мотевъ (д. сг): И ние нѣма да оставимъ да ни обиждатъ.

Н. Мушановъ (д): Азъ не желая да обиждамъ, но на господина, който се нахвърли върху мене, му казахъ, че начина, по който се отправя, ме кара да мисля, че е способенъ на престѣпление. Ако това е обидно, оттеглямъ го. Казахъ му, че не може по този начинъ да се говори.

И. Лѣкарски (д. сг): Това народняшко племе, за което говорите, се бореше за спасението на всички, които бѣха въ Шуменския затворъ.

Н. Мушановъ (д): Г-да! Азъ не ща да се връщамъ къмъ миналото, но ако вие повдигате въпроса за чернитѣ бюлетини, ще ви кажа единъ горчивъ фактъ отъ онова време.

Нѣкой отъ сговориститѣ: Какъвъ фактъ?

Н. Мушановъ (д): Ще ме извините, ако ви го припомня. Когато ние всички бѣхме въ затвора, въ V участъкъ, при насъ дойде една депутация — разбира се, бѣше и покойниятъ Теодоровъ. По отношение борбата съ чернитѣ бюлетини Народняшката партия ни съветваше да не вземаме участие въ изборитѣ. Искате ли свидетели за тоя фактъ? За каква борба тогава ми приказвате вие? Ние, обаче, заставахме на позицията, че трѣбва да се боримъ, за да накараме и васъ да се борите.

М. Мотевъ (д. сг): Това не е вѣрно, защото го нѣма оня, предъ когото си говорилъ това нѣщо.

М. Дочевъ (д. сг): Въ Търново, г. Мушановъ, се дадохъ 1.550 черни бюлетини.

Н. Мушановъ (д): Това е друго нѣщо. То дойде следъ това, пъкъ и азъ не казвамъ, че нѣмаше гласове. Въ всѣки случай, г. Дочевъ, ти бѣше тогава цанковистъ.

М. Дочевъ (д. сг): Азъ бѣхъ цанковистъ, обединистъ, пъкъ и не се срамувамъ да бѣда и народнякъ.

Н. Кемилевъ (д. сг): Г. Мушановъ! Вие знаете, че въ Русе всички народняци ви дадохъ пълно съдействие при чернитѣ бюлетини.

Н. Мушановъ (д): Кой ви казва противното? Азъ ви казвамъ, че когато се повдигна въпросътъ за борба съ чернитѣ бюлетини, г. Цоню Бръшляновъ, който сега управлява минитѣ „Перникъ“, наедно съ една депутация — можете да питате за това и г. Данайловъ, сега вашъ приятелъ, който тогава бѣше заедно съ насъ въ затвора — идвахъ при насъ по въпроса да вземемъ ли участие въ борбата съ чернитѣ бюлетини. Следъ като ние наложихме категорично своето решение въ затвора, тогава народняцитѣ се решиха да се борятъ и вие всички решихте да гласувате съ черни бюлетини.

Отъ сговориститѣ: Е-е-е!

Н. Мушановъ (д): Това ви казвамъ азъ.

Т. Христовъ (д. сг): То е било едно мнение.

Н. Мушановъ (д): Недейте ме отвлича въ тия борби на миналото, защото ще ви кажа много горчиви работи за народняцитѣ.

М. Дочевъ (д. сг): Г. Мушановъ! Съ Ваше разрешение ще Ви припомня другъ единъ фактъ, пакъ отъ времето около 17 септемврий.

Н. Мушановъ (д): Моля ви се, ще заприличаме на партиенъ клубъ.

Нѣкой отъ сговориститѣ: Оставете го да свърши. (Глъчка)

Председателстващъ А. Христовъ: (Звъни)

Н. Мушановъ (д): Г-да! Съ какво помагаме ние на днешното положение и на утрешния день? Като възбуждаме страститѣ на миналото ли?

Н. Кемилевъ (д. сг): Нѣма да ги възбудите.

Н. Мушановъ (д): Ами че ние живѣхме толкова време съ тия страсти и благодарение на това България достигна до тая степенъ на разорение, въ която я виждаме. Новата ера и новитѣ поколения, които дойдоха въ управлението на тая страна, новитѣ генерации, които носятъ новъ политически животъ и атакуватъ стария, нали съ нѣщо ново трѣбва да се проявятъ?

Нѣкой отъ сговориститѣ: Ние, по-младитѣ, не искаме да се възбуждатъ страститѣ.

Н. Мушановъ (д): Г-да! Оставете споменитѣ отъ миналото. Ние сме живѣли много и мога да кажа, че все-таки въ миналото партията, отъ която изхождамъ и въ която продължавамъ да бѣда, е дала на страната примѣръ и на политическа доблестъ, и на моралитетъ, и на държавничество, и на преданостъ за управлението на държавата и

народа. Половината тукъ сте наши съдеици и сте бивали заедно съ насъ. Нашата слава въ миналото е била и ваша слава. Нашитѣ страдания сѣ били и ваши, и недейте забравя, че ако случайнитѣ различия раздѣлятъ хората, не трѣбва да се допушта партизанската страсть да затъмни почитѣта, която се дължи къмъ истината.

Г-да! Азъ завършвамъ. Зная, че тия въпроси, които се повдигатъ — за недѣжитѣ на нашия партиенъ животъ, за недѣжитѣ на нашия Парламентъ — бодатъ, защото това е нашиятъ животъ, животътъ на всички насъ, ей тукъ, които сме наредени днесъ да се занимаваме съ съдбинитѣ на българския народъ. Тия въпроси, казвамъ, бодатъ. Но истина е, че ние трѣбва да ги изтъкваме, защото живѣемъ въ единъ моментъ, когато трѣбва да покажемъ загриженостъ къмъ народнитѣ интереси и съ общи усилия да покажемъ единъ новъ пътъ — пътъ на спестовностъ, на строгостъ въ управлението, на почтеностъ въ управлението. Искате да изживѣемъ материалната криза? Е добре, азъ съмъ убеденъ, г-да, че съ постоянни усилия и загриженостъ, която всички тукъ ще препоръчаме и ще искаме правителството да я усвои, ние ще можемъ полска-лека да смекимъ острата криза, която бушува. Но додето не уредимъ политическата криза и додето не наредимъ българската държава, додето не дадемъ на народа си увѣреностъ, че управникътъ е ръководителъ на висшитѣ държавни и народни интереси и че той трѣбва винаги да бѣде отзивчивъ къмъ неговитѣ нужди; докато не докажемъ, че Парламентътъ е учредението, което въплъщава интереситѣ на народа и че се грижи постоянно за постепенното подобрене на хала му; докато ние първи не покажемъ себепристрастие за тая изстрадала страна — недейте иска отъ всички ония, които сѣ долу, да ни надпреварятъ. Тѣ само ще ни последватъ. А положението дойде до тамъ, че нито правителството, нито болшинството сѣ въ състояние да дадатъ нѣщо ново на нашата страна, да събудятъ малко заспалитѣ духове, да повдигнатъ заспалата енергия и да създадатъ вѣра за утрешния день. Това трѣбва да го разберете, ако сте сериозни хора.

Т. Христовъ (д. сг): И да си вървимъ!

Н. Мушановъ (д): И който иска отъ днесъ мататъкъ въ България да се създаде надежда за утрешния день, който иска да се възбудятъ енергии, който иска да се създаде вѣра въ едно по-добро управление, той трѣбва най-напредъ самъ да помисли за отговорноститѣ, които носи. Честнитѣ хора разбиратъ, че кабинетътъ самъ е почувствувалъ слабостта на своето положение, че той нѣма довѣрието на народа, обаче нему му липсва волята да си отиде. Всички вие отъ болшинството чувствувате повече отъ насъ, че не сте въ състояние да дадете нѣщо ново. Вие сте вкаменени. Колкото и да искате да направите крачка напредъ, нѣщо ви дърпа. Вие сте изтощени. Вие сами знаете, че сте уморени и сте негодни за реформи, които могатъ да стоплятъ сърдцето на българския народъ. (Възражения отъ сговориститѣ)

А. Пиронковъ (д. сг): За съжаление, това не сѣ аргументи, а оскърбления. А съ оскърбления резултати не се добиватъ.

Н. Мушановъ (д): И азъ ви казвамъ: колкото по-скоро си отидете, толкова по-добре за васъ, толкова по-добре за държавата, толкова по-добре за спокойствието на народа. Въ тоя конфликтъ, въ който се живѣе днесъ помежду народъ и Парламентъ, ще трѣбва да се възстанови равновесието, и нѣкой ще трѣбва да го възстанови. Кой ще го възстанови? Вие сами трѣбва да почувствувате отговорността си и да си отидете. Не щете ли, вие ще имате съдбата на всички ония, които сѣ падали насилъ.

Отъ сговориститѣ: А-а-а!

Н. Мушановъ (д): Но съ туй вие нѣма да служите на парламентарния режимъ въ страната.

Срещу съсловията вие негодувате. Защо негодувате срещу ония, които искатъ да покажатъ, че халътъ имъ е тежъкъ и искатъ Парламентътъ да имъ помогне? Азъ съжалявамъ, че г. министъръ Молловъ се отнесе съ такава закана къмъ тѣхъ, а именно, че тѣ сѣкатъ клона, на който седятъ. Нима отъ удоволствие тоя трудящъ се народъ, тоя най-миренъ елементъ, тоя творителъ на материални блага става днесъ бунтовникъ срещу държавата си? Ако и той е станалъ бунтовникъ, кои сѣ силитѣ, върху които се опирате вие, г. г. представители на демократическата буржоазия въ България? Вие сѣчете клона, на който седите!

Т. Кожухаровъ (д. сг): По-интересенъ е другиятъ въпросъ, г. Мушановъ; какви сѣ силитѣ, на които вие и вашата партия се крепите?

Л. Кацковъ (л): Като паднете, ще видите, какви сѣ нашитѣ сили.

Н. Мушановъ (д): Моля. Ще Ви кажа, г. Кожухаровъ. Силитѣ, на които се крепимъ ние, сѣ организираниитѣ политически сили на нашия народъ, а силата, която дава болшинствата въ Парламента — вие я знаете коя е — силата, която ви докара въ Парламента.

Т. Кожухаровъ (д. сг): Ха, ето защо оде се скарахме съ Васъ.

Н. Мушановъ (д): Нѣма защо да се карае. Чакайте да се обяснимъ.

Т. Кожухаровъ (д. сг): Моля Ви се, за минутка. Ние търпеливо изслушахме всички Ваши критики. Ние съзнаваме, че едно правителство не може да нѣма грѣшки, и критикитѣ често пѣти сѣ основателни. Но когато Вие нагазихте и стѣпихте на една явно фалшива база за парламентаризмъ и пр. и пр.; когато Вие отъ тази трибуна често пѣти отправяте къмъ болшинството пренебрежителни упѣци: „Какво сте вие тукъ? Хора безъ никакви връзки съ народа — полицейски избраници“ и пр. и пр.,...

Н. Мушановъ (д): Не съмъ казалъ това.

Т. Кожухаровъ (д. сг): ... ние Ви задаваме въпроса: Вие имате ли право да говорите къмъ насъ съ такъвъ тонъ, когато, слава Богу, за голѣмо съжаление на България, вие се чудите отсега каква коалиция да направите, за да спечелите 10 мандата въ Камарата? Ето какъ е фалшивата база, на която Вие стоите, и това е, което ни възмушава! (Ръкоплѣскания отъ сговориститѣ)

Н. Мушановъ (д): Г-да! Позволете ми да отговоря на г. Кожухаровъ. Азъ не зная защо г. Кожухаровъ се оскърбява отъ моитѣ думи и разоблачения. Азъ казвамъ, че действително българскиятъ политически животъ е такъвъ.

Т. Кожухаровъ (д. сг): Ние сме натрапници, ние нѣмаме връзки съ народа, а вие се крепите на българската демокрация! Но тази българска демокрация Ви изпрати въ Шуменския затворъ. Това е българската демокрация! Да говоримъ искрено!

Н. Мушановъ (д): Когато дойдете въ опозиция, Вие ще си спомните моитѣ думи. Колчемъ една политическа партия на властъ прави избори, тукъ болшинството ѝ е голѣмо; когато тя падне и дойде въ опозиция, тукъ тя се представлява само съ единици. Най-искрено Ви говоря, г. Кожухаровъ. Вие сте младъ политикъ, не живѣлъ никога въ опозиция.

М. Мотевъ (д. сг): Не е важно, че Вие сте старъ политикъ.

Т. Кожухаровъ (д. сг): Живѣлъ съмъ въ опозиция.

Н. Мушановъ (д): Запомнете ми думитѣ. Въпрѣки всичко, ще си отидете въ опозиция и тогава ще видите колко азъ съмъ правъ, когато Ви говоря това. Недейте смѣта, какво количественото болшинство на една партия въ България, бидейки на властъ, управлявала 4 години,...

Т. Кожухаровъ (д. сг): Азъ се интересувамъ за количественото болшинство на една партия, когато е въ опозиция, а не когато е на властъ.

Н. Мушановъ (д): ... не се изхажява; това е нормалното състояние на партията.

Т. Кожухаровъ (д. сг): Никои не твърди противното.

Н. Мушановъ (д): Колкото до въпроса за нашитѣ намѣрения за утрешния день, тѣ сѣ — България да отига напредъ. Азъ говорихъ това. Съжалявамъ, че г. Кожухаровъ не ме е чулъ. Ние нѣма да докараме държавници отъ небето, нито отъ небето ще се докаратъ елементи, хора, които да пълнятъ партията. Ние сме партията. И българската държава трѣбва да се справи съ туй и да нареди работитѣ си; доколкото е възможно, да си подбере способни, достойни и предани на народното дѣло хора, за да

имъ се възложи управлението на страната. Вие ги виждате къде сѣ. Азъ не смѣтамъ, че България е престанала вече да ражда достойни мъже, и ми е мъчно, когато чувамъ отъ устата на млади хора, нови политически генерации, че сѣ песимизъмъ и отчаяние гледатъ на бъдещето, като че въ тази страна нѣма да се намѣрятъ почтени, знаещи, предани къмъ народното дѣло хора, за да могатъ да се стремятъ да извадятъ страната отъ днешното тежко положение, въ което тя се намира.

Г-да! Оставете партизанскитѣ аргументи, които могатъ да ни служатъ само въ нашитѣ партизански борби. (Възгласения отъ сговориститѣ)

Т. Христовъ (д. сг): Само за партизански елементи говорихъ.

Н. Мушановъ (д): Казвамъ Ви, г. Кожухаровъ: въ България има хора, които могатъ да дадатъ управление на страната. И нека Ви кажа, че сега ги има повече, отколкото ги е имало въ миналото. Имаме ги.

Т. Христовъ (д. сг): Тъкмо обратното.

Н. Мушановъ (д): Има едно заблуждение, г-да, и азъ ще свърша, като кажа нѣколко думи по него. Къде въ чужбина има една властъ, която признава, че е неспособна да управлява, но продължава да управлява, защото нѣмало кой да я замѣсти? Често пѣти азъ чета въ „Слово“ статии, които въ сѣщностъ сѣ добре инспирирани атаки срещу правителството. Въ правителствения печатъ ще намѣрите да се пише, че правителството е изхабено и трѣбва да си отиде, но се противопоставя сериозенъ аргументъ, че нѣма кой да го замѣсти, опозицията не може да представи хора и сили, за да поеме държавното управление. Г-да! Нѣма въ свѣта, гдето живѣятъ демокрации и управляватъ парламенти, подобни схващания. Тоя аргументъ е изковерканъ само отъ партизанската душа на българина: „Ние сме лоши, ние не можемъ да оправдаемъ довѣрието на народа, но ние пакъ ще седимъ на властъ, защото нѣма кой да ни замѣсти“. Въ чужбина хората, които управляватъ, падатъ за грѣшки. Всѣки единъ има свой усѣтъ, че, бидейки министъръ, трѣбва да се справя съ общественото мнение, и всѣка негова грѣшка го кара самъ да си отиде. Въ България сѣществуваша една нещастна, пакъ такава партизанска напасть, че не се е намѣрилъ единъ човѣкъ, който може да каже: азъ слизамъ отъ властъ, защото съмъ направилъ грѣшки. Да престанемъ съ тѣзи заблуждения! Една властъ ще трѣбва да си отиде по силата на грѣшкитѣ, на несполукитѣ, които има и вследствие на негодуваниято, което е създава въ народа. Кой ще я замѣсти? Нашата конституция е наредила. Ние имаме държавенъ глава, който стои като наблюдател, като незаинтересованъ арбитъръ. Регулаторътъ на равновесието, когато то се наруши, е държавниятъ глава. Той, неувлѣченъ въ партийния животъ и партизанскитѣ борби, и съобразно своитѣ разбирания, като безпристрастенъ наблюдател, ще дири начинъ да разреши кризата. Така става навредъ, г-да. Виждате последната криза въ цѣлия свѣтъ: Падна Мюлеръ. Кой назначи новия министъръ-председателъ, който трѣбваше да състави новъ кабинетъ отъ 5—6 партии? Председателътъ на републиката, Хинденбургъ, който днесъ е държавенъ глава на Германия. Отъ когато се създаде нещастниятъ блокъ, заради който ни биха, следъ като бѣ вкарана държавата въ единъ ненормаленъ животъ, се смѣта, че властѣта ще трѣбва да се смѣни, ако се групиратъ нѣколко партии. Ами, г-да, ако всички сме служители на една партизанска стрѣвъ, вие мислите ли, че не сме въ състояние утре да кажемъ и да се съединимъ четири партии за обща борба? Нормалниятъ пѣтъ е другаде. Вие чувствувате ли, че положението е тежко и че днесъ Парламентътъ и кабинетътъ изживяватъ своитѣ дни? Идете си! Дължностъ ви е да си отидете. Не щете ли, имаме регулаторъ и, колкото по-скоро се възстанови равновесието между народа и властѣта, толкова по-скоро ще заживѣемъ нормаленъ животъ. Колкото повече се отдалечавате отъ този моментъ, азъ наедно съ васъ ще тѣжа, че страститѣ повече почватъ да бушуватъ и че крайноститѣ въ страната повече ще се засилватъ. Борбата ще се наложи. За менъ това е ясно.

Ето отговорътъ на въпроса на г. Кожухаровъ: какъ ще трѣбва да дириимъ начинъ за излизане отъ днешното положение. Но когато вие сте дошли до убеждението, че кабинетътъ трѣбва да се смѣни, а да нѣмате воля — това е единствената причина — да свалите правителството или да свалите себе си, то значи да правите политика за себе си, да не държите смѣтка за ония народни тежнения и държавни интереси, на които трѣбва да служимъ. Ние на

тая политика, г-да, не сме приятели и много искрено го казвамъ. Намирамъ, че първиятъ отдушникъ за нормаленъ редъ въ страната и за повдигане самосъзнанието на народа, първиятъ мораленъ елементъ за разрешението на кризата е довѣрието къмъ държавата и къмъ нейнитѣ органи. Идете си по-скоро, г-да! (Оживление всрѣдъ сговориститѣ) Бъдете вѣрни на себе си, бъдете и на страната вѣрни! Ако вие не искате да си отидете, ние ще ви накараме да си отидете . . .

Отъ сговориститѣ: А-а-а!

Н. Мушановъ (д): . . . и тоя день нѣма да дойде късно. (Ржкоплѣскания отъ демократитѣ. Възражения отъ сговориститѣ)

Председателствуващъ А. Христовъ: Има думата народниятъ представителъ г. Никола Пждаревъ.

Н. Пждаревъ (д. сг): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Дебатитѣ по бюджета сѣ къмъ своя край. И по-скоро човѣкъ би се решилъ да не излиза на тая трибуна, а да направи това, което 230 депутати правятъ — да си гледатъ спокойствието и да отиватъ на почивка — това, което правятъ и повечето отъ министритѣ — да отсѣждуватъ отъ Камарата — да си отидатъ и азъ и да бѣда спокоенъ. Но, г. г. народни представители, все пакъ смѣтамъ, че изпълнявамъ единъ дългъ, когато, и при тѣзи дълги дебати, и при тѣзи речи на компетентни хора, вземамъ думата по бюджета на държавата.

Не сѣмъ страшни дългитѣ дебати по бюджета, страшно е безгрижието, което се проявява къмъ онова, което е въ бюджета. И азъ не съмъ съгласенъ съ онѣзи мисли, които се изказаха тукъ отъ мѣстата на народнитѣ представители, че дебатитѣ по бюджета продължавали извънредно много — общи дебати, специални дебати по бюджета на всѣко министерство, дебати по отдѣлни параграфи и т. н. Това е асѣ и главната задача на народнитѣ представители. Та, г. г. народни представители, за програми, за политически идеи, за това, което трѣбва да бѣде, ние сме слушали много и ще продължаваме да слушаме. Политически програми иматъ партияитѣ, политически програми иматъ държавницитѣ, но тѣ където и да се изнасятъ — и отъ тази трибуна, и много вещо да се изнасятъ — днесъ не интересуватъ българския народъ. Днесъ българския народъ го интересува — а това трѣбва да интересува и народнитѣ представители — какво може и какво трѣбва да се направи, за да се разрешаватъ въпроситѣ, които животътъ поставя. Това е то дѣлото на управлението, изразено въ бюджета въ цифри. Тѣзи цифри сѣ интересни за народнитѣ представители, и тѣ съ внимание би трѣбвало да ги следятъ, за да видятъ дали чрезъ тѣхъ се разрешаватъ всички въпроси, които могатъ да бѣдатъ разрешени; дали въ бюджета се предвижда всичко онова, което може да бѣде предвидено, за да не остане баласть за утрешния день. Защото всѣки въпросъ, който днесъ би могълъ да бѣде разрешенъ, оставенъ за утрешния день, увеличава преградитѣ за правилното развитие на нашата държава.

Г. г. народни представители! Не бива да забравяме, че бюджетътъ, такъвъ, какъвто ще мине презъ Народното събрание, е единъ актъ не само на правителството. Отговорностъ за него не само правителството носи — отговорностъта е и наша, на народнитѣ представители. Не бива да се забравя, че гласуването на бюджета е не само актъ на довѣрие, не само актъ на одобрение; гласуването на бюджета е и актъ на пълномощие, на възлагане на правителството да действува, да управлява така, както то е изразило идеитѣ, разбиранията въ бюджета, който ни е представенъ. Единъ парламентъ да смѣта, че единъ кабинетъ е къмъ края на своето управление, или че единъ министъръ трѣбва да напусне поста, който заема, и да гласува бюджетъ, и да очаква, че или кабинетътъ ще се промѣни, или министърътъ ще си върви — това е, простете ми изражението, една парламентарна безсмислица. Когато на единъ кабинетъ се гласува бюджетътъ, когато на единъ министъръ се гласува бюджетътъ — съ това му се дава довѣрие да го приложи, да управлява съ този бюджетъ, и той би манкиралъ на своя дългъ, ако напусне поста си, когато бюджетътъ му е гласуванъ, когато довѣрието му е дадено. Това трѣбва добре да се схване отъ Народното събрание и добре да се помни.

Г. г. народни представители! Трѣбва да се признае голѣмото усилие, което е употребено отъ министра на финанситѣ при съставянето на този бюджетъ, за да имаме единъ бюджетъ такъвъ, какъвто трѣбва да има една държава — бюджетъ искренъ, бюджетъ уравновесенъ. Но ще трѣбва да изкажемъ пожелание, този бюджетъ, когато из-

лъже отъ Парламента, да запази цифритъ си, защото има едно основание да смѣтаме, че той ще бѣде поразмърданъ, може би дефигуриранъ. Фактътъ, че законътъ за бюджета се внася съ една сума, а сумитъ по отдѣлнитъ бюджети ви даватъ една обща сума малко по-висока, което дава една разлика отъ 72.391.000 л., показва, че равновесието на бюджета е малко застрашено. Този фактъ, г. г. народни представители, не може да не спре вниманието на народнитъ представители и не бива да го минаваме като единъ фактъ безъ значение. Това е единъ политически актъ, за който трѣбватъ и обяснения, но трѣбватъ и отговорности.

Има опасностъ, въ бюджетарната комисиия цифритъ да бѣдатъ измѣнени. Но азъ се надѣвамъ, че въ бюджетарната комисиия народнитъ представители, колкото и да иматъ желание известни служби, които интересуватъ тѣхнитъ краища, да бѣдатъ предвидени, ще разбератъ голѣмата задача, която имаме ние, като народни представители, да оставимъ бюджета уравнивесенъ. Ето защо азъ казвамъ: нека се надѣваме, че този бюджетъ и отъ бюджетарната комисиия, и отъ Народното събрание ще излѣзе уравнивесенъ.

Но, г. г. народни представители, не само съставянето на бюджета и вниманието на съставителитъ му сѣ отъ значение, за да бѣде той наистина единъ уравнивесенъ бюджетъ. Не може да не се държи смѣтка и за всички ония условия, при които бюджетътъ не само се съставя, но и при които той ще се изпълнява. И преди всичко, г. г. народни представители, отъ голѣмо значение за изпълнението на бюджета сѣ политическитъ условия, при които той се съставя и при които той се изпълнява. И нека, безъ раздразненіето, което внесоха думитъ на г. Мушанова, да признаемъ, че политическитъ условия сѣ такива, че трѣбва да вдѣхватъ загриженостъ, въ всѣки народенъ представителъ.

Г. г. народни представители! Вие виждате, че голѣмата идея за групиране на политическитъ партии около политически идеи, за да се избѣгне онова раздробление, което въ основитъ си има повечето личенъ характеръ, отколкото принципенъ, пропадна. Тая голѣма идея трѣбва вече да я считаме за нереализуема, поне за днешния моментъ. Животътъ ни показва, наистина, че слабитъ партии, партиитъ, които сѣ създадени не около голѣми идеи, не около голѣми принципи на управление, но около личности, не намиратъ подкрепа долу, въ народнитъ маси. Но все пакъ тѣ съществуватъ, тѣ сѣ фактори въ нашия политически животъ и съ тѣхъ трѣбва да се счита. И това е една задача на управника: да обмисли какво трѣбва да се направи при това положение, при това състояние на нашия политически животъ; дали не би било добре политическитъ партии, така създадени въ нашия животъ, да бѣдатъ пуснати свободно на борба въ живота, та може би и въ политическия животъ да стане онова, което става въ природата: въ борбата за животъ малкитъ партии сами да изчезнатъ и да останатъ голѣмитъ политически групировки, групировки за идеи, групировки за държавно управление.

Г. г. народни представители! Не е само това, което внася смутъ въ душата на добритъ граждани и на народнитъ представители. Вие виждате, че нашиятъ политически животъ още не се е отървалъ отъ политическия анархизъмъ на дружбащината, отъ болшевиизма на комунизма ние не сме се отървали, и политическиятъ бандитизъмъ още надига глава за животъ.

Т. Мечкарски (з. в): Ако продължавате властвуването си, вие ще го докарате; вашата властъ ще докара анархизма, защото вие създадохте днешното тежко положение.

Т. Христовъ (д. сг): Тогава ти си за бандитизма, като говоришъ така.

Н. Пждаревъ (д. сг): Г. г. народни представители! Разбира се, трѣбва съ тѣга всѣки да констатира, че за това положение въ нашата страна даватъ голѣмо съдействие българи, българи малки и голѣми. И това е една задача на политика, на управника, задача, която той ще трѣбва да си постави: дали най-сетне не е добре тѣзи хора, които създаватъ този смутъ въ нашата страна, да бѣдатъ пуснати да дойдатъ тукъ, въ тая страна, въ границитъ на България, за да могатъ, наблюдавани отъ своитъ близки и по-далечни, наблюдавани отъ българскитъ власти, да продължаватъ своето дѣло, макаръ и разрушително за нашия държавенъ строй, но да не бѣдатъ пакостници? Това е единъ въпросъ, който управлението би трѣбвало сериозно да си постави и върху него да мисли.

Това политическо положение, г. г. народни представители, създава голѣми разходни пера на държавния бюд-

жетъ, и не само на държавния бюджетъ, но създава голѣми грижи, голѣми тежести на много голѣма частъ български граждани, които, по една необходимостъ, по стечение на обстоятелствата — затова, че живѣятъ въ особени краища на нашата страна — сѣ принудени да понасятъ тежести и тегоби денонощно, които прѣчатъ на тѣхния стопански животъ, които всѣватъ смутъ въ тѣхния животъ.

Г. г. народни представители! Безспорно е, че първата грижа, първата задача на всѣко управление, следователно, и първото важно перо въ единъ държавенъ бюджетъ ще бѣде грижата за запазване реда и спокойствието въ страната, грижата за запазване стабилитета на държавата, грижата за запазване нейната сигурностъ. И при това политическо положение, което имаме, нека не ни е чудно, че въ бюджета за тази задача се харчатъ повече суми, отколкото биха се харчили при друго едно настроение на българското гражданство, при едно друго поведение на българскитъ граждани къмъ своята държава, къмъ своята страна.

Г. г. народни представители! Нѣма защо да го казвамъ азъ; преди мене на тая трибуна се говори много компетентно, съ всичкитъ необходими данни, за да се подчертае и онова тежко икономическо положение, въ което се намира днесъ нашата страна. Това тежко икономическо положение застрашава единъ отъ главнитъ елементи за нашия стопански животъ, застрашава труда на българскитъ граждани. Болеститъ се увеличаватъ и ширятъ, изтощението ослабва организма на нашето гражданство. Не е ли ясно, че и въ туй отношение разходнитъ пера на бюджета ще трѣбва да се увеличаватъ, защото необходимо е, отъ първа необходимостъ е държавата да полага грижи за здравето на българскитъ граждани — предохранителни и лѣчебни грижи? Вѣрно е, г. г. народни представители, че и тамъ трѣбва да има редъ и система въ изразходването на сумитъ, но никой не може да отрече, че не само това, което се предвижда въ бюджета, трѣбва да се приеме, но че ще трѣбва повече суми да отиватъ за тази задача на управлението.

Г. г. народни представители! Не ще съмнение, че при така констатираното осиромашаване на нашия народъ, което неправилно се нарича криза — това не е криза, това е развитие на нашия стопански животъ, което ще продължава дълго време, защото условията сѣ такива, че лесно не могатъ да се промѣнятъ — не може да не се признае, че данѣчнитъ тежести се чувствуватъ много повече, отколкото по-рано. Може да е права мисълъта, че данѣцитъ днесъ не сѣ по-голѣми отъ онѣзи, които бѣха преди години. Но това фактически не е вѣрно. По цифри данѣцитъ не сѣ по-голѣми отъ по-раншнитъ, но при факта на това народно осиромашаване, при факта, че изплащането на данѣцитъ закѣснѣва, тѣ автоматически се увеличаватъ съ 10% — това сѣ глобитъ, които всѣки данѣкоплатецъ плаща поради това, че не е могълъ навреме да си изплати данѣцитъ; прибавете и другитъ увеличения, за фондовѣтъ, които увеличения тоже представляватъ една нова тежестъ за нашия данѣкоплатецъ. Но и да не сѣ данѣцитъ сега по-голѣми по цифри отъ по-раншнитъ, тѣ се чувствуватъ по-силно, тежатъ повече поради особеното положение, въ което е изпадналъ нашиятъ данѣкоплатецъ сега. Ето защо основателни сѣ опасенията, че може би приходитъ, които сѣ предвидени въ бюджета, да не бѣдатъ реализирани въ предвидения размѣръ. Но не може да се забравя началото, че приходитъ въ единъ държавенъ бюджетъ се предвиждатъ съобразно съ това, какви разходи е необходимо да направи държавата, за да може да се поддържа като организация. И ако действително нашата държава трѣбва да изразходва 6 милиарда и 700—800 милиона лева, за да съществува като една държава добре организирана и силно стабилизирана, ние ще трѣбва да тѣрсимъ приходи. Но когато се предвиждатъ известни разходи, тѣ трѣбва да бѣдатъ стриктно необходимитъ; не трѣбва да се предвижда никакъвъ излишенъ разходъ. Никогa държавниятъ бюджетъ не би трѣбвало да дава изгледъ, че въ него има пера на разхищения. Може тѣ и най-малки да сѣ, може да нѣматъ голѣмо влияние върху общата цифра на разходитъ, но психологически тѣ упражняватъ такава една депресия долу, между маситъ, че, споредъ мене, прѣвъ нашъ дълтъ е тѣ да се избѣгватъ. А това, г-да — и бюджетарната комисиия, и народнитъ представители много пжти сѣ го декларирали, това го признава и г. министърътъ на финанситъ — може да стане, може да се направи, но сѣ необходими коренни реформи, необходимо е реорганизиране на службитъ, реорганизиране, което, по сегашното разбиране и действително въ чиновничеството, нашата държавна машина не позволява, така както днесъ тя е устроена.

Г. г. народни представители! Ние редъ години вече се надѣваме и очакваме най-сетне тоя въпросъ да бѣде разрешенъ. И да ви кажа правото, когато много се забави внасянето на бюджета въ Народното събрание, у менъ бѣше заседнала мисълта, че въ министерствата нашитѣ министри сѣ събрали своитѣ висши чиновници и сѣ имъ казали: ние искаме отъ васъ реформиране на службитѣ; ще изхвърлите всичко онова, което не е нужно, за да излъземъ предъ българския народъ сѣ единъ бюджетъ, който да изразява наистина само онова, което е нужно за правилното функциониране на службитѣ. Г. г. народни представители! Азъ съмъ изненаданъ отъ това, че ние пакъ въ закона за бюджета ще трѣбва да гласуваме чл. 28, да даваме новъ мандатъ на министъра на финанситѣ за реорганизация на службитѣ. Ние дадохме веднѣжъ тоя мандатъ сѣ законъ, а по-рано бѣхме го дали сѣ пожелание въ Народното събрание.

Г. г. народни представители! Не бива да се залъгваме и да се самоизмамваме. Ако, най-сетне, ние желаемъ, можемъ да се самозалъгваме, ала ние никого вънъ отъ тази сграда не можемъ да измамимъ сѣ начина, по който смѣтаме, че ще можемъ да реорганизираме нашата държава. Възложено е на единъ бившъ съветникъ при Върховната смѣтна палата — какво? — да ви даде планъ за организирането на българската държавна машина и да ви покаже службитѣ, които сѣ излишни. Та, г. г. народни представители, какъ ние можемъ да се съгласимъ сѣ това, да прехвърляме отговорноститѣ за управлението въ тая държава? Никой повече и по-добре отъ онѣзи, които ръководятъ министерство, не е запознатъ сѣ службитѣ и сѣ възможноститѣ за намалението, за реорганизирането имъ. Единствено тѣ подъ ръководството на своя министъръ могатъ сѣ полза да работятъ. Конференцията на г. министъра на финанситѣ сѣ надлежния министъръ е достатъчна, за да създаде онова, което ние очакваме отъ толкова време. Но иска се, г. г. народни представители, да е налице добрата воля не само на министъра на финанситѣ, не само на народното представителство; иска се да е налице добрата воля и на всѣки министъръ, на всички министри; иска се добрата воля и на Министерския съветъ. Това е, което ще спаси нашата страна. Никакви стопански съвети нѣма да я спасятъ, ако въ нашата държава не можемъ да създадемъ, да установимъ единъ Министерски съветъ, който да съзнава нуждата на управлението и да има волята да отговори на тая нужда. Менталитетъ на чиновничество, разбираня на чиновници! Че кой министъръ не е въ състояние да вложи своя менталитетъ въ разбиранията на чиновничеството, ако наистина той желае да направи това? И тамъ, г. г. народни представители, ще се спра върху политическото значение на управника. Каза се, компетентни хора да управляватъ България! Г. г. народни представители! Компетентни хора сѣ нуждни за експерти, да даватъ съветъ, когато управникътъ ще имъ го поиска, а управлението е една воля, която трѣбва да се прокара, една почтеностъ и едно себеприличие. Можешъ да бѣдешъ голѣма компетентна личностъ, можешъ да имашъ всички възможни планове, но нѣма ли въ тебе общественото чувство, когато виждашъ, че народътъ е въ мизерия, когато виждашъ, че той не може да плаща необходимитѣ суми за поддържането на държавата и търсишъ начини, за да можешъ да живеешъ за смѣтка на този изтощенъ, обеднѣлъ български гражданинъ, да живеешъ въ охолство — нищо не струва компетентността. Народътъ ще ви отимне сѣ вашата компетентностъ, нѣма да ви погледне, нѣма да ви потърси. Това е политикътъ, който носи всичкитѣ тежести на отговорности предъ българския народъ и той ще трѣбва да действа въ управлението.

Г. г. народни представители! Ето защо азъ ви казвамъ, сѣ този бюджетпроектъ, така внесенъ, ние виждаме разочарованието на народния представител, ние не виждаме онова, което очакватъ да се направи най-сетне у насъ. Та, г. г. народни представители, който бюджетъ и да прочитете — прочетете го, ако щете, общо — вие непременно ще видите, че намѣрите разпилявания. Тѣзи, които не правятъ бюджетитѣ, и тѣ ги виждатъ, и тѣ ги забелязватъ, и тѣ ни съдятъ и ни осѣждатъ. Защото българскиятъ селянинъ ще види, като отиде въ с. Банки, да се издигатъ две здания на две групи чиновници за лѣтовища. Защо? Какъ? Отъ къде? Сѣ сѣдствата на българския данъкоплатецъ се правятъ тѣ. Разбира се, нѣкакви марки се поставятъ, за да бѣдатъ събрани необходимитѣ суми, нѣкакви странични такси се налагатъ, но това сѣ все българскитѣ граждани, които ги плащатъ — плащатъ ги за българскитѣ чиновници. Та нима тѣхъ ще оставимъ да уреждатъ държавни работи, да вреждатъ стопански или хигиенични

работи въ нашата страна и да ни излагатъ по такъвъ начинъ предъ българското гражданство?

К. Николовъ (д. сг): Има и голѣми дарения.

Н. Пѣдаревъ (д. сг): Г. Николовъ! Това, което се строи въ с. Банки, не се строи сѣ дарения. Това сѣ здания на митничари, това сѣ здания на телеграфопощеници, това сѣ здания на български чиновници, това сѣ лѣтовища на български чиновници. И българскитѣ граждани се питатъ: ако България разполага сѣ толкова много сѣдства, за да може да създава лѣтовища тамъ, дето има къде да се подслони чиновникътъ, нима трѣбваше да се издигнатъ две здания едно до друго? Нима трѣбваше да се правятъ отдѣлно тѣзи разходи? Че не можеше ли да се групиратъ тѣ въ едно? Въ Видинъ ще се прави митница. До нея се взема здание за портово управление. Че какво прѣчи на държавата, когато прави своитѣ държавни здания, зданието на това или онова учреждение — азъ не правя разлика, защото сѣ държавни — тя да го направи тѣй, че да обслужва интереситѣ на две служби, тѣсно свързани една сѣ друга?

Този начинъ на разходване сѣдствата, г. г. народни представители, не говори, че ние сме се погрижили да унифицираме поне онѣзи служби, които могатъ да бѣдатъ унифицирани. Днесъ въ бюджетарната комисия се изтъкна фактътъ, че въ Тетевенъ има стопанско училище, поддържано отъ постоянната комисия, поддържано отъ сѣдствата на окръга, поддържатъ го сѣ желание да изкарватъ ученици, годни за стопанския животъ. Въ сѣщото време виждаме държавата да открива въ Троянъ държавно стопанско училище.

Министъръ Ц. Бобошевски: То е работилница за квалифицирани работници.

Н. Пѣдаревъ (д. сг): Г. министре! Такива квалифицирани работници вие ще изкарате и въ Тетевенъ. Това училище, което откривате, изисква разходи за здание, за персоналъ и за машини. Слава Богу, нашиятъ стопански животъ не е отишелъ дотамъ, щото да изисква въ два града, на разстояние 20—30 километра единъ отъ другъ, да се поддържатъ такива училища.

Министъръ Ц. Бобошевски: Дребна е сумата, която се иска за това училище.

Н. Пѣдаревъ (д. сг): Г. министре! Азъ не говоря за голѣмината на сумата. Азъ Ви говоря какъ народътъ схваща администрирането, управлението на неговитѣ сѣдства.

Г. г. народни представители! Ви ще видите, че и техническитѣ служби сѣ разпрѣснати въ всички министерства. Не може да мине законъ, който да ги унифицира. Азъ зная всички усилия на парламентарната комисия по Министерството на общественитѣ сгради и доброто желание на г. министъра на общественитѣ сгради да могатъ техническитѣ служби да се унифициратъ, та да не бѣдатъ така разпрѣснати, затуй защото техническата задача на държавата е една, различнитѣ служби ще обслужватъ една и сѣща целъ и контролата не може да бѣде различна. Дайте различни изпълнители, ако щете, пратете ги много надалечъ, децентрализирайте изпълнението на службитѣ, но централизирайте ръководството и контрола. Всичко това, г. г. народни представители, ние очаквахме, че ще бѣде постигнато непременно въ бюджета, но ние не го виждаме, нѣма го. Вие чухте обясненията и много добре разбраната тѣга на г. министъра на финанситѣ. Азъ имамъ честта да чуя изповѣдта на другъ единъ министъръ отъ тази трибуна, следъ като бѣше напусналъ министерството: „Искахъ да направя нѣщо, но не ме оставиха чиновниците“. Г. г. народни представители! Не може така. И ако ще трѣбва да има нѣкой да нарежда бюджетитѣ тѣй, както е разбирането на народния представител, азъ смѣтамъ, че другъ никой не може да го направи, освенъ бюджетарната комисия. Тамъ е последното мѣсто, кѣдето ще може да опре надеждитѣ си народното представителство: че наистина службитѣ, които могатъ да бѣдатъ унифицирани, ще бѣдатъ заличени въ едно министерство, за да бѣдатъ предвидени въ друго министерство, което може и трѣбва да се занимава сѣ ръководството на тия служби.

Г. г. народни представители! Азъ нѣма да се спирамъ върху тога повече, но безспорно е, че тѣзи въпроси сѣ много, за да може сѣ право да се каже, че тѣхното разрешение ще има едно голѣмо значение при разпредѣляне на разходитѣ. А знаете, че необходимитѣ разходи сѣ безспорно много по-голѣми, отколзото сѣдствата, сѣ които

ние разполагаме, за да ги предвидимъ въ нашия разходенъ бюджетъ. Всички знаемъ въ какво положение сѣ нашитѣ пѣтища, всички знаемъ, че сръдствата и жертвитѣ, които дава нашиятъ народъ и сѣ трудовата повинностъ, все пакъ не стигатъ; искатъ се още много сръдства не само за да се поддържатъ — това е първото нѣщо — и да се поправятъ пѣтищата, които имаме, но и да се направятъ нови. Сегашнитѣ шосета, г. г. народни представители, не могатъ вече да се правятъ сѣ сръдствата, сѣ които едно време се правѣха. Днесъ нуждитѣ сѣ съвсемъ други. Тежеститѣ, които минаватъ по нашитѣ шосета, сѣ съвсемъ други и, следователно, издръжливостта имъ трѣбва да бѣде съвсемъ друга, за да могатъ да служатъ за тази голѣма задача, за която сѣ предназначени — стопанското съвземане на нашата страна.

Председателствуващъ А. Христовъ: (Звъни) Извинете, г. Пѣдаревъ. Г. г. народни представители! Часътъ е 8.

Отъ сговориститѣ: Да се продължи заседанието до изказването на ораторитѣ.

Председателствуващъ А. Христовъ: Има предложение да се продължи заседанието, докато се изкажатъ ораторитѣ. Които сѣ съгласни сѣ това предложение, моля, да вдигнатъ ръка. Мнозинство, Събранието приема.

Продължете, г. Пѣдаревъ.

(Председателското мѣсто се заема отъ подпредседателя В. Димчевъ)

Н. Пѣдаревъ (д. сг): Г. г. народни представители! Кой ще отрече голѣмитѣ нужди на нашата държава и по другитѣ министерства? Министерството на земедѣлнето сѣщо има своитѣ крещещи нужди. Ами кой ще отрече голѣмата нужда да се подеме едно систематично, рационално, въ голѣмъ мащабъ залесяване на нашитѣ пусти мѣста? Ами тѣ сѣ повече отъ 3.300 кв. км., които трѣбва да се залесятъ, ако искаме да запазимъ нашата работна площъ отъ пороиѣ и да осигуримъ нуждната влага. Това сѣ задачи, г. г. народни представители, които не се решаватъ сѣ закони, които не се лѣкуватъ сѣ приказки, а искатъ голѣми сръдства.

Та само това ли е, г. г. народни представители? Върху тѣзи въпроси достатъчно се спрѣха преди мене, за да не се спирамъ и азъ повече. Всичко показва, че за да могатъ сумитѣ, сѣ които разполага нашата държава, да отизатъ за удовлетворяване на първитѣ нужди, на най-необходимитѣ нужди, ще трѣбва онова, което е по-излишно, или онова, което може да чака, да не се удовлетворява.

Г. г. народни представители! Въ тази работа, въ тази задача на финансовия министъръ, която не е само негова задача, а е задача и на цѣлия кабинетъ, на всѣки министъръ, безспорно е, че ще има борба между опѣзи, които хранятъ държавния бюджетъ, и опѣзи, които се хранятъ отъ държавния бюджетъ. Но правителството и народното представителство трѣбва да стоятъ надъ тѣхъ и да разрешаватъ въпроситѣ така, както го изискватъ високитѣ народни и държавни интереси.

Г. г. народни представители! Всички частни интереси сѣ синдикирани, сѣ класирани, ако щете, за да се защитаватъ. Остава Народното събрание и правителството да отстояватъ високитѣ народни интереси срещу тѣзи частни интереси. И нека не забравяме голѣмата роля, която има правителството въ една парламентарна страна. То не е правителство на съсловия, то не е правителство на класи; то е правителство, което стои надъ съсловията. Парламентътъ сѣщо трѣбва да стои надъ съсловията. И нека не ни се говори за съсловенъ парламентъ, нека не ни се говори за съсловно правителство. Дойдемъ ли дотамъ въ управлението, г. г. народни представители, ние ще пренесемъ борбитѣ на съсловията и класитѣ тукъ, и, вмѣсто управлението да служи, за да ги притѣпява, то ще ги изостри повече. Интереситѣ на съсловията и на класитѣ не сѣ тѣй противоположни, както искатъ нѣкои да ги представятъ, или както нѣкои желаятъ да ги считатъ; тѣ сѣ твърде много зависими отъ държавата, дотолкозъ, щото сѣ едно разумно управление тѣ всѣкога ще могатъ да се съчетаватъ, за да бждатъ въ унисонъ сѣ общитѣ задачи за стопанско и културно развитие.

Г. г. народни представители! Азъ не желая повече да се спирамъ върху подробноститѣ на настоящия бюджетъ. Нашиятъ народъ е смутенъ за онова, което може да настане въ нашата страна поради политическия хаосъ, който сѣществува още. Нашиятъ народъ още смѣта и вѣрва, че Демократическиятъ сговоръ ще може да изнесе на плещитѣ си тежкитѣ задачи на днешния и на утрешния день.

Нашиятъ народъ още смѣта, че въ него има достатъчно сили, за да изнесе най-тежкитѣ, най-болѣмитѣ въпроси на управлението. (Възражения отъ лѣвицата) Нашиятъ народъ още смѣта, че Демократическиятъ сговоръ стои въ управлението, за да организира държавнитѣ служби и общественния животъ. Нашиятъ народъ още смѣта, че Демократическиятъ сговоръ стои въ управлението, за да поопри всички стопански сили, всички стопански деятели въ тѣхнитѣ усилия да работятъ за стопанското развитие на нашата страна. Нашиятъ народъ още смѣта, че Демократическиятъ сговоръ стои въ управлението, за да може да се направятъ всички ония облекчения, които днешниятъ моментъ налага. Сѣ тази вѣра въ Демократическия сговоръ стои българскиятъ народъ задъ нашитѣ редове. Азъ смѣтамъ, че това е вѣра и въ парламентарната група на Демократическия сговоръ. Въ нея има и разбиранията, и силитѣ. Азъ съмъ убеденъ, че тя ще прояви волята да бжде такава политическа организация, сѣ такива политически задачи, сѣ такива държавни задачи, каквито народътъ ѝ възлага. (Ръжкоплѣскания отъ сговориститѣ)

Председателствуващъ В. Димчевъ: Има думата народниятъ представителъ г. Стоименъ Савовъ.

С. Савовъ (д. сг): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Следъ речитѣ, които се изказаха отъ видни представители на Парламента, на менъ много малко се пада да приказвамъ. Хората, които говориха, говориха сѣ данни и сѣ авторитетъ, но азъ не всички работи одобрихъ. Едни започваха, други свършваха сѣ тази вече банална приказка за стопанска и за кредитна криза. Тя се започна следъ м. септември, следъ нещастната случка сѣ братя Бѣклови, и стана причина да се разкриятъ много работи, които видѣхме, и се свърши сѣ благодатния дъждъ на Благовещение. Желаете се отъ нѣкои сѣ приказки за тази стопанска и кредитна криза да се увлѣкатъ маситѣ и да трѣнатъ по улици и мегдани да викатъ: „Долу правителството“. Тя се ограничи въ протеститѣ на Софийската търговска камара и затварянето на нѣколко дюкяна. Здравиятъ народъ, който иска да изкарва своето препитание сѣ трудъ, следъ Благовещение трѣгна, и го виждаме отъ единия край на България до другия, отъ ранна сутринъ до късна вечеръ, да копае, да сади и пр. Останаха си сѣ приказкитѣ за кредитна и стопанска криза хората, които се държаха въ формулата: шконтъ-реешконтъ. Излѣзе на мегданъ оная голѣма акция, на която сѣ почитвали всички кредитни учреждения — че тѣ сѣ работили сѣ фалшификации и сѣ книги, а не сѣ капитали. Нѣкои оплакватъ населението и цѣльта имъ е да го увлѣкатъ подире си, но не ги послуша здравиятъ селянинъ. И сега взеха да оплакватъ селянина тия, които най-много допринесоха за неговото обедняване. Но, г. г. народни представители! Българскиятъ народъ не е обеднялъ — това да се знае. Умътъ на българския народъ е здравъ. Този народъ иска да твори.

Тоя бюджетъ въ общата му цифра възлиза на 6 милиарда 916 милиона лева или, въ сухи пари казано, 256 милиона лева. Е добре, споредъ мене, той не е достатъченъ, защото организациятѣ и институтитѣ, които сѣ създадени отъ 50 години въ нашата държава, ще трѣбва да действуватъ, ще трѣбва да работятъ. Исканията на народа сѣ: дайте ни вода, дайте ни пѣтища, дайте ни телеграфи, дайте ни телефони. Най-много народътъ иска вода.

Азъ не искамъ да си служа сѣ подигравкитѣ на г. Мушановъ, който, следъ като закачи тогава-оногова, въ края на краищата каза: „Вървете си!“ Тая работа не бива да става, защото не е добра. Демократическиятъ сговоръ много нѣщо допринесе за нашето население. Казва се, че населението било загубило вѣра вече. То не я е загубило.

Говори се за кризата. Единъ день азъ отивамъ въ Перникъ да обиколя минитѣ и да видя техническитѣ постройки. Отбихъ се въ едно селско стопанство, виждамъ единъ чичо сѣ нѣколко деца въ двора. Въ двора му имаше една крава, една кобила, единъ волъ, две малачета. Казвамъ му: Добъръ день, чичо. — „Добъръ день, господине“. — Какво има? — „На, гледай: хамбаръ; дворче“. — Въ хамбара има ли жито? — „Далъ Богъ“. — Можешъ ли да ми дадешъ една шепа жито? — Забележете, че това става въ Перникъ и всѣки може да го провѣри. Синъ му донесе една шепа жито. Азъ гледамъ: половината рѣжъ, половината пшеница или тѣй наречената сорѣжка или карашикъ. — Ами отъ това жито хлѣбъ имашъ ли? — „Далъ Богъ“. — И човѣкътъ заповѣда и булката му ми донесе едно парче хлѣбъ. Азъ попитахъ: ами защо не туряте царевина въ този хлѣбъ? — „Яко не ни се руча царевина, господине“. Азъ моля да чуе това г. Мушановъ, който иска насила да прави примѣсъ въ хлѣба. Чичото каза: „Не ми се руча царевина“.

вица". — Ами гледамъ вие имате царевица. — „Имаме, казва, ама имамъ две свинки, тѣхъ ще трѣбва да ги храня, защото ми трѣбва малко масло, да облажа децата“. — Имашъ ли овце? — „Нѣмамъ“. — Защо? — „Минитѣ завзеха всичкитѣ мери, завзеха и всичкитѣ пѣтица, та не може да вървятъ овцетѣ. Но отхранвамъ си една-две свинки, за да изживѣемъ“. — Инакъ, гледамъ, челядта му е много добре. Видѣхъ едното дете, внучето му на 6 години, пълничко. Повикахъ го и му казахъ: какъ ти е името? Каза името на баща си и своето. Бръкнахъ въ джоба, дадохъ му 5-6 л., то ми цѣлуна ржката и ме оцапа съ сополи. Майка му се засрами, обѣрса му носа, но тая работа трѣбваше да я направи, разбира се, по-рано. Нищо, че било сополиво детето ѝ — нѣма да умре я! Детето си е здраво и майка му е здрава, защото ядатъ ржженъ хлѣбъ, примѣсенъ съ пшеница. Нашиятъ селянинъ не може да уйдиса на акъла на г. Мушановъ, да яде хлѣбъ, примѣсенъ съ царевица, защото после, както знаете, иде за последица болестта скорбутъ, както я казватъ.

Д. Каранешевъ (д): (Казва нѣщо)

С. Савовъ (д. сг): Да, г. Каранешевъ, ако въведемъ типовия хлѣбъ, вие още на другия денъ ще представите три медицински свидетелства, за да се храните съ бисквити, а чичо отъ шоплука не се храни съ бисквити. Азъ съмъ първиятъ, който се обявявамъ противъ такъвъ типове хлѣбъ, противъ това, да го ядатъ тия, които не могатъ да го ядатъ. Този, който произвежда хлѣба, ще трѣбва да яде хубавъ хлѣбъ. Нали ние преди 20 години създадохме закона за насърчение на мѣстната индустрия, за да научимъ народа да яде хубавъ хлѣбъ? Отъ неохраненъ народъ ти не можешъ да искашъ работа.

Тукъ се казаха нѣколко думи за стопанския съветъ. Тия думи ги чухме миналата година отъ г. Януловъ — професоръ, уменъ човѣкъ; вчера ги повтори и уважаемиятъ г. Мишайковъ. Стопански съвети! Какъвъ по хубавъ стопански съветъ отъ единъ парламентъ, въ който има 270 души, отъ които 145 души сѣ съ висше образование, въ числото на които влизате и вие, г. Каранешевъ? Отъ тия 145 души хора съ висше образование въ бюджетарната комисиия влизатъ 47 души. Та това е най-хубавиятъ стопански съветъ, защото бюджетарната комисиия може да се наложи и на министра. Но — да ме прощавате — мнозина отъ членоветѣ на тази бюджетарна комисиия ставатъ членове въ нея само за име. Истинска бюджетарна комисиия имаше преди 10—20 години, на която председателъ бѣше сегашниятъ министъръ на желѣзницитѣ г. Рашко Маджаровъ; тя се налагаше и на министритѣ, исканията, волята на последнитѣ се пречупваха. Бюджетарната комисиия, г. г. народни представители, ще ви даде всичко. Стопански съветъ въ лицето на бюджетарната комисиия — това е, което можемъ да желаемъ. Азъ съмъ голѣмъ противникъ на стопански съвети. Ние имаме стопански съвети въ лицето на общинитѣ и окръжитѣ. Тукъ се чуватъ много приказки, че злото на България било въ тѣзи самоуправителни учреждения. Но, г-да, да прощавате, и много да прощавате. Азъ служа въ тѣзи учреждения 20 години и знамъ, че вършатъ работа. Тукъ е Емануилъ Начевъ, който е билъ и селски, и градски, и окръженъ съветникъ, и членъ на постоянна комисиия; тукъ има мнозина, които знаятъ, че въ тия самоуправителни институти се вършатъ много полезни работи. Но едно има: ние създадохме много прѣчки на тѣзи изборни учреждения. Та какви такси не имъ наложихме, та кой по-рано не имъ заповѣдва? Онзи денъ азъ имахъ честта да присѣдствувамъ на една тридневна конференция въ Шуменъ отъ 160 секретарь-бирници и всички представители на властта, които има въ окръга. Тамъ се изказаха много добри нѣща; вие ще ги четете, ако не днесъ, то утре. Азъ чухъ тукъ г. Пждаревъ да направи една много добра бележка по отношение на такситѣ. Тамъ е недоразумението, че нашиятъ българинъ отъ 52 години насамъ знаеше, че никакви такси и бери не могатъ да се събиратъ безъ решение на Народното събрание, а сега това правило се нарушава. Азъ апелирамъ — па и настоявамъ — бюджетарната комисиия да наложи своята властъ. Въ нея сѣ представени всички политически течения и никой депутатъ не е лишень отъ възможността да присѣдствува тамъ; тя представлява ума на Парламента; тя може да изправя грѣшкитѣ. Но бюджетарната комисиия трѣбва да не се събира въ 1/3 отъ своя съставъ — 12 или 15 човѣка — ами трѣбва всички да присѣдствуватъ 47 души — и да работятъ. За 10 дни ще свършатъ голѣма работа и голѣми грѣшки ще се изправятъ. Азъ съмъ голѣмъ противникъ на соченето за примѣръ управлението на Италия. Казатъ, че то било добро. Ние си отиваме, стари хора сме, но азъ

си представлявамъ какво управление ще има въ България по типа на Италия! Та ние не сме италиянци; ние сме българи. Та ние още не сме се сродили: единъ отъ колѣ, другъ отъ вѣже — разберете тази работа. Италия е държава съ традиции, съ институти. Всички казватъ: дайте да съкратимъ училищата. Вчера и г. Мишайковъ каза сѣщото. Ама отъ где да почнемъ? Преди 20 години, когато бѣхъ депутатъ, професоритѣ бѣха 60 души, а сега станаха 600. Да почнемъ съкращенията отъ тѣхъ. Защо г. Мишайковъ не каза това? Па не стига че сѣ професори въ Държавния университетъ, ами и въ Свободния. Обаче лекции, управление на народъ и да редишъ бюджетъ не е лесно да ги съчетаешъ. Защо г. Мишайковъ въ своята отлична речъ не каза: азъ искамъ бюджетътъ да стане така и така. Г. Мишайковъ не каза това, г. Мушановъ сѣщо не каза, а г. Коста Томовъ разправя, разправя, ама общо приказва. Ни единъ не дойде да каже: тоя и тоя параграфъ да се махне. Напр., мене ми се види странна следната работъ. Тукъ въ бюджетопроекта за приходитѣ г. министърътъ на финанситѣ казва: бегликъ се събира 8 л. на овца, 11 л. на коза, отъ които 3 л. на коза и 1 л. на овца въ полза на общинитѣ. Ето това тежи много. Сърбитѣ едно време имаха четири данѣци: данѣкъ на глава, порезъ, прирезъ и прирезъ и сега дойдоха до диктатура. Нашето население не може да схване колко вида сѣ данѣцитѣ, не можете да ги схванете и вие, г-да. Азъ бихъ стисналъ ржката на всѣки отъ васъ, ако извади данѣчната си книжка и каже, че знае колко има да плаща — толкова много сѣ данѣцитѣ. Миналата година г. Бобошевски ми се сърдѣше, когато казахъ по закона за насърчение на мѣстната индустрия, че не бива да се даватъ насърчения на индустрията. Но той сега видѣ, че имамъ право. Защо има криза? Защото всички искатъ да ядатъ валцово брашно. Трицитѣ бѣха по-рано 15%, после станаха 25% отъ смлѣното жито. Тия, които много приказваха за вноса на жито, както и нашитѣ хора, които приказваха, не посочиха какъ да се премахне този вносъ. Г. Рясковъ — да е живъ, той е нашъ другаръ — който издава вестникъ въ Ловечъ, е написалъ една статия съ 20 точки, въ която посочва какъ да се премахне кризата. Дайте да приложимъ тия точки, за да се свърши работата! (Смѣхъ) Всѣки дава акълъ. Но г. Рясковъ не е съставилъ общински бюджетъ или бюджетъ на училищно настоятелство, а не е съставилъ и свой бюджетъ. Той нѣма днесъ равносметка, какво има да дава и отъ кого има да взема. Това мога да кажа съ положителност, защото рѣдко сѣ у насъ българитѣ, които замръкватъ съ приключена сметка. Въ това число влизатъ и банцитѣ — тѣ приключватъ своитѣ сметки подиръ една седмица.

Понеже ще имамъ възможностъ да говоря по отдѣлнитѣ бюджети, нѣма да говоря повече. Азъ намирамъ тоя бюджетъ недостатъченъ за нуждитѣ на българскитѣ граждани. Всички ония, които критикуватъ бюджета и които плачатъ отъ голѣми и тежки данѣци, лъжатъ. Тѣ лъжатъ, като казватъ на народа: „Ние ще ви намалимъ данѣцитѣ“. Чичо не се лъже, той добре знае положението; той ще изтърпи, ще прекара мизерията. Тия, които сѣ едри, като братя Бѣклови и тѣхната компания, ще се поватруднятъ малко. Въ края на краищата този берекетъ, който изглежда, че ще имаме тази година, ще подобри положението. Господъ, който мѣтлчливо гледа, ще ни помогне. Вѣрата и трудътъ ще спасятъ тоя народъ.

Свършвамъ. Понеже говориха преди мене мнозина, предлагамъ да се прекратятъ дебатитѣ. Освенъ това, предлагамъ да се продължи заседанието, докато се изкажатъ записалитѣ се оратори, за да можемъ да си отидемъ по домоветѣ за свѣтлитѣ великденски празници къмъ вторникъ-срѣда, а не да си отидемъ на разпети петѣкъ, както въ годината на земетръса.

Правя тия две предложения, г. председателю: едното, да се прекратятъ дебатитѣ, второто, да се продължи заседанието, докато се изкажатъ г. Цено Табаковъ и г. Калайджиевъ. Речта на последния сигурно е написана и ще бѣде кратка, като моята. (Смѣхъ)

Председателствуващъ В. Димчевъ: Има предложение, понеже сѣ говорили 10 души оратори, да се прекратятъ дебатитѣ. Които приематъ да се прекратятъ дебатитѣ, моля, да вдигнатъ ржка. Болшинство, Събранието приема. Дебатитѣ се обявяватъ за прекратени.

Има думата народниятъ представител г. Христо Калайджиевъ.

Х. Калайджиевъ (раб): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! По голѣмия въпросъ, какъвто е държавниятъ бюджетъ, азъ съмъ принуденъ, поради особени об-

стоятелства, да кажа само няколко кратки слова от името на българските работници и бедни селяни, чието мнение претендирам да изразявам.

Първата ми забележка е, че Сговорът, след 7-годишно управление, чрез което създаде настоящата непоносима криза, която подхвърля на страшно бедствие работници, бедни селяни и занаятчии и от която днес пишат много и от ония стопански съсловия, които усърдно подпомагаха на 9 юний, няма моралното право да съставлява и ни предлага бюджет.

Днес вече всички признават и приказват за кризата. Признават я и сговористите. Но тия, които първи са я съзнали и са вдигнали тревога въ национален и международен мащаб, това са работническите организации. Тяхната тревога, обаче, у нас се таксуваше за провокаторство и насъскване и не един работник е отишъл въ затворите заради това. Сговористите управници признаха кризата, когато тя стана така остра и чувствителна, че да се отрича е смъшно и рисковано. Признаците на кризата тук мнозина и не един път са изтъквали. Това са безработицата, фалитите, протестираните полици, затварянето или намаляването на работата въ индустриалните предприятия, пасивният търговски баланс, обедняването на селяните, тяхните нарастващи задължения към банките, намалението въ данъчните постъпления, стачките на работниците, протестите на сръдните съсловия, спозиционното настроение въ изборите, засилващия се административен терор, непрестанните арести на работници заради техните идеи, нежеланието на правителството и да чуе за пълна амнистия и премахване закона за защита на държавата, т. е. за нормализиране на страната.

За да се църи кризата, трябва да сме наясно върху нейните причини. Очевидно, тя не е случайна и току-така паднала от небето. Работниците още на 9 юний съвърха пътя към стопанската разруха на масите. 9 юний имаше преди всичко своя стопански смисъл — да се възстановят всички възможни привилегии на бюрокрацията и капиталистите, които действаха въ единен фронт. Това и стана. Почна се един безогледен политически и икономически поход против народните маси, които са докарани вече до просешка тояга. Така капитализмът и придружаващата го бюрокрация се възстановиха политически и стопански, обаче за това бѣ нужно, както съм го казал и друг път, да се разграбят произведенията на селския производител на безценица, да се въведе капиталистическата рационализация въ индустриалното производство, да се намалят заплатите на работниците, да се създаде грамадна армия от безработни, да се увеличат данъците върху гърба на народните маси, поради което се увеличиха болестите, измирианията, самоубийствата от мизерия, намалиха се ражданията, засилиха се и борбите на масите, и затворите все повече и повече се пълнят.

Нашето основно твърдение, че кризата се дължи на намалената консомативна способност на масите, дойде да признае и г. Мишайковъ, развивайки вчера фашистската програма на личистите.

Н. Кемилевъ (д. сг): Никаква фашистка програма.

С. Рясковъ (д. сг): За комунистите всичко е фашистко.

Х. Калайджиевъ (раб): Той приказва тъкмо като фашист.

Но ако това е вѣрно, не може да не е вѣрно, че това намаление на консомативната способност на масите се дължи на политиката на правителството, която се е движила и се движи по линията на обедняването на масите и която води своето начало от злокобния 9 юний 1923 г., въ който всички взехте участие и продължавате да се гордите съ него.

Всички буржоазни партии и особено сговористите се утѣшават съ това, че кризата е международна. И действително, тя е такава. Но от това не следва да се извнява българската буржоазия, а да се обвинява международната буржоазия. По въпроса за кризата г. Мишайковъ вчера направи няколко хубави констатации. Той изтъкна, че буржоазното производство се е почти удвоило въ сравнение съ това преди войната, обаче заедно съ това имаме и 7 милиона безработни.

К. Николовъ (д. сг): Въ България ли има 7 милиона безработни?

Х. Калайджиевъ (раб): Не, въ Европа.

К. Николовъ (д. сг): Не говори за свѣта, за България говори.

Х. Калайджиевъ (раб): ... и намалени работнически заплати. Или, съ други думи, той изтъкна, че има увеличено производство, а намалена консомация. Той, обаче, не обясни — сигурно не случайно — на що се дължи това. Според работниците, това се дължи на капиталистическата рационализация, на техническото усъвършенстване, на индустриализацията на колониите и полуколониите. Резултатът е: грамадно производство, което няма къде да се пласира, макаръ болшинството от народите да се израждат от недождане.

Н. Кемилевъ (д. сг): Само буржоазията те слуша. Двама комунисти има — няма нито един. Чапкѣни съ чапкѣни!

Х. Калайджиевъ (раб): Изхода капиталистите търсят въ митническото споразумение, което не стана и няма да стане, по причини, които казахъ по поводъ интерпелацията по кризата; въ абсурда да унищожават произведението, за да спасят цените, или въ планове за намаление на производството.

Очевидно, че сръдствата за производство са така нарастнали, че анархията, която е основният закон въ живота на капитализма, се явява като вредна и спъваща стопанския живот и развитие на народите и се явява необходимостта от един стопански план въ национален и международен мащаб. У нас тая идея на г. Януловъ все повече се възприема и от всички буржоазни фактори. Но въпросът има и друга съществена страна: кой и какъ ще провежда тоя план. На буржоазна почва, очевидно, това цѣл не върѣе. То отрича основните начала на буржоазното стопанство. Това цѣл може да бѣде посадено само от работниците и селяните на социалистическа почва. Всичко друго е къръ-сокакъ.

Какъв изходъ от това положение се търси от тая трибуна? Болшинството от гласовете, които се обаждат тук, търсят тоя изходъ въ засилване земеделското производство. Най-ясна тенденция въ това отношение има министъръ Христовъ съ неговите планове за машинизиране на земеделството. Но тия негови планове са лишени от реален смисъл, защото за тях са нужни: просѣта, която вие не давате; благоденствие, което вие отнемате, и — най-важно — едро землевладение, което може да се получи съ колективизиране, от което вие се боите като дяволъ от таманъ.

Другата препорѣка е засилване на износа. Какъ ще постигнете туй, когато цѣл свѣт търси пазари за пласиране на своите стоки, които, произвеждани и превозвани съ много по-усъвършенствувани сръдства, които българската буржоазия едва ли ще догони нѣкога, са винаги по-евтини?

Ако е въпросъ, г. г. народни представители, да се сочи образецъ за уреждане на народното стопанство, азъ не бихъ посочилъ — както г. Мишайковъ — Италия, а Съветския съюзъ на руските работници и селяни.

К. Николовъ (д. сг): Е-е-е!

Х. Калайджиевъ (раб): Това значи да се поведе една политика за всецѣло задоволяване стопанските нужди на масите; една политика, чрезъ която да почувствуват работниците и селяните, че работят и произвеждат за себе си. Че тоя образецъ е за предпочитане, показва фактът, че когато капиталистическото стопанство се блѣска въ противоречия и върви нанадолу, съветското стопанство върви къмъ възходъ.

Д. Ивановъ (д. сг): Калайджиев! Кажй нѣщо за генералъ Кутеповъ — какъ го замъкнаха въ Москва?

С. Мошановъ (д. сг): Съветското стопанство вървѣло къмъ възходъ!

Х. Калайджиевъ (раб): Какъ да не върви къмъ възходъ? Ами износетъ на яйца, платове и храни забравяте ли?

С. Мошановъ (д. сг): Защо въ българския Парламентъ говоришъ и хвалишъ Съветска Русия? Какво общо има туй съ бюджета?

Х. Калайджиевъ (раб): Азъ ви показвамъ единъ образецъ на стопанство.

С. Мошановъ (д. сг): Върви къмъ възходъ! Защо тогава хората, които от рождението си живѣят тамъ и които бѣди от вѣкове са живѣли тамъ, бѣгатъ сега от Русия?

Х. Калайджиев (раб): Вмѣсто италианския образец на стопанство, който се посочи отъ г. Мишайкова, азъ ви посочвамъ съветския.

Н. Кемилев (д. сг): Я си представи, че азъ се изтъпня въ Москва да говоря на вашитѣ приятели тамъ тъй, както говоришъ сега ти и те слушаеме!

Х. Калайджиев (раб): Азъ ви посочвамъ изходъ отъ положението, и мнението ми е диктувано отъ моята съвѣсть.

Т. Кожухаров (д. сг): Той е откровенъ и казва, че ако дойде на властъ, нѣма да ви пустне въ Парламента, а вие сте го пустнали на трибуната!

Н. Кемилев (д. сг): Много вѣротърпима буржоазия сме!

Х. Калайджиев (раб): За лѣкуване стопанската криза това, което е неотложно и необходимо, е осигуряване вътрешния пазаръ на земеделскитѣ произведения, а не вносъ на сръбско жито. Това значи уреждане въпроса за прехраната на населението съ огледъ запазване интереситѣ на бедния селски производител и интереситѣ на бедния градски консоматоръ. Тоя въпросъ, обаче, за правителството не съществува. То поддържа анархията: селскиятъ производител или да продава на безценица, или да не може да продава, а градскиятъ работникъ и занаятчия да продължаватъ да ядатъ хлѣба 8—9 лева килограма, когато ценитѣ на зърненитѣ храни на международния пазаръ сж баснословно паднали.

Друго, което е необходимо, това е да не се прибѣгва до никакви заеми, защото сѣ досегашнитѣ е явно, че тѣ само отекаватъ страшно положението.

Трѣбва да се даде свобода на работницитѣ и селянитѣ да се организиратъ и се борятъ за защита на своитѣ интереси противъ капиталистическата експлоатация и, въ връзка съ това, премахване изключителнитѣ закони, създадени не за защита на държавата, а на капиталиститѣ отъ народа, и легализиране на Комунистическата партия, въ защита на която работницитѣ даватъ тъй много жертви.

Нуженъ е бюджетъ, който да не обременява маситѣ, а да ги облекчава въ тѣхното стопанско развитие. Настоящиятъ такъвъ е коренно противоположенъ на тая тенденция. Той ни е представенъ въ 6 и половина милиарда. Това, обаче, не отговаря на истината. Той ще бѣде сигурно увеличенъ, както всѣка година досега, съ извънредни бюджети. Той се увеличава още съ практиката да бждатъ използвани разнитѣ фондове за свършено чужди тѣмъ цели. Той се увеличава и съ общинскитѣ и окръжни връхнини.

При това разнебитено стопанство и крайно обеднѣли народни маси, какъ ще се измъкнатъ тия многобройни милиарди? Тенденцията на настоящия бюджетопроектъ, както и на всички досегашни бюджети, е да се измъкнатъ бюджетнитѣ сръдства отъ народнитѣ маси, за да се употребятъ противъ тѣхнитѣ интереси. Единъ погледъ само въ настоящия бюджетопроектъ стига, за да изпъкне ясно горното.

По-големата частъ отъ приходитѣ сж отъ косвени данѣци, които, безспорно, лѣгатъ върху гърба на маситѣ. Тая тенденция сега се увеличава съ даванетоъ привилегии при износа и разнитѣ такива, давани на индустриалцитѣ. Прѣжитѣ данѣци сжщо въ грамадната си частъ се смѣкватъ отъ народнитѣ маси. Това се признава и отъ управляващитѣ и се оправдава съ това, че трѣбвало да се щади родниятъ капиталъ, защото иначе щѣлъ да се откаже отъ отечеството си и да избѣга или да се нареди подъ чуждъ флагъ. Повече отъ половината разходи отиватъ за дългове и репарации, за войската и Вътрешното министерство. Останалата по-малка частъ отива за крезовскитѣ заплати на бюрократитѣ, за командировачни, за безотчетни фондове и по 1.800 л. сръдно месечна заплата на низшия държавенъ персоналъ, задъ която се редятъ болеститѣ и израждането. Нищо нѣма за производствени цели, нищо същественно за подпомагане работници, селяни и занаятчи, нито стотинка за безработнитѣ.

А като се има предъ видъ, че кризата се дължи на намалената консомативна способностъ на маситѣ, нужно е облекчението на тия маси отъ данѣчния товаръ. Затуй ние смѣтаме, че трѣбва премахване на косвенитѣ данѣци и освобождаване отъ прѣки такива на всички ония, чийто годишенъ доходъ е подъ 70 хиляди лева; да се обложатъ съ прогресивенъ данѣкъ всички ония, които иматъ доходъ надъ тая цифра, като заедно съ това се създаде и законъ противъ безотечествеността на капиталиститѣ.

По разходната частъ на бюджета, ние сме противъ всѣкакви репарации и дългове и за борба противъ тѣхъ въ

сѣюзъ съ всички държави, каквато е съветска Русия, и всички народи и работнически и селски организации, които водятъ ясна и открита борба противъ тѣхъ.

Ние сме противъ бюджетопроекта на Вътрешното министерство, защото неговата главна задача се свежда все повече и повече въ борба противъ народа.

Ние сме противъ военния бюджетъ по принципъ, защото военниятъ бюджетъ е служилъ на всички буржоазни правителства не за да създаватъ армия, която да варди интереситѣ на болшинството отъ българския народъ, на работницитѣ и селянитѣ, а такава, която е служила изключително на интереситѣ на буржоазията, за запазване на нейнитѣ привилегии вътре въ страната — напр., 9 юний — и за разширение на нейнитѣ привилегии чрезъ войнитѣ, въ които разносцитѣ и жертвитѣ се даватъ само отъ работници и селяни и отъ послѣдствията на които пакъ сж за сѣбнати сжщитѣ съ гладъ, мизерия, туберкулоза. Ние сме да се предостави запазването на вътрешната и външна сигурностъ на работницитѣ и селянитѣ. Само тѣ сж въ състояние да осигурятъ вътрешния редъ съ огледъ интереситѣ на болшинството отъ народа и външния миръ и приятелство съ съседнитѣ народи.

Ние сме и противъ цѣлия бюджетъ и искаме такъвъ, който въ главната си частъ да отива за повдигане на едно стопанство, който да задоволява нуждитѣ на широкитѣ народни маси, да открива възможности за евтинъ и леснодостъпенъ кредитъ за селянитѣ и занаятчиитѣ, който да улеснява настаняването и обзавеждането на бѣжанцитѣ, който да подобри заплатитѣ на низшитѣ чиновници, като се намалятъ заплатитѣ на бюрократитѣ, а не да се уволняватъ и да се увеличава армията на безработнитѣ; който да създаде сносенъ животъ на жертвитѣ отъ войната; да гарантира фонда на пенсионеритѣ и тоя за общественитѣ осигуровки, като се престане да се бърка въ тѣхъ за други цели и работницитѣ бждатъ освободени отъ вноски; който да предвиди широкъ инспекторатъ по труда, избираенъ отъ работническитѣ организации; да разшири и увеличи осигуровкитѣ за старостъ, болестъ, злополука и майчинство, да предвиди една задоволителна сума за подпомагане безработнитѣ; да предвижда суми за задоволяване културнитѣ нужди на работницитѣ: почивни домове, читални, клубове, театри, въ които тѣ да добиватъ истинска работническа просвѣта, а не фашистка заблуда.

Само такъвъ бюджетъ би задоволилъ нуждитѣ и би далъ сигурна база за борба противъ кризата. Това Сговорътъ не може да направи, който въ своето класово заслѣпение не можа да види какъ отвори вратата на кризата и сега се обърка като пате въ решето, за което свидетелствуватъ неговитѣ вътрешни борби. Г. Мишайковъ казва, че трѣбва да се очисти гнилото отъ здравето. Да, г. Мишайковъ, но вие сами сте прогнили и има нужда отдавна да бждете очистени, щомъ не можа да се осуети превратътъ Ви. Г. Мишайковъ не можа да измисли нищо похубаво, освенъ да посочи примѣра съ Мусолини, т. е. Сговорътъ да почне отначало това, което така катастрофално върши. Обаче за него нѣма другъ изходъ. А практическиятъ смисълъ на туй, което препорѣчва г. Мишайковъ, е облекчение на кризата, а засилване на диктатурата.

Нищо не може да се очаква и отъ другитѣ буржоазни партии, защото тѣ сж само една котерийна разновидностъ на Сговора.

Широкитѣ социалисти най-добре ще направятъ, като престанатъ да флиртуватъ съ г. Ляпчевъ и си отидатъ при Сговора, дето бѣха и на 9 юний.

П. Анастасов (с. д): Не виждашъ ли, че другитѣ напустнаха залата, защото не искатъ да те слушатъ. Само азъ ти права честь да те слушаамъ. Ще си отида и азъ, но хайде да не си развалимъ личното приятелство.

Х. Калайджиев (раб): Все ми е едно. Азъ приказвамъ за народа, а не за васъ. Земеделскиятъ сѣюзъ, като масова организация на дребнитѣ селски стопани, ще играе все по-голема роля за изхода отъ положението, колкото повече се изпарява мъглата изъ главитѣ на неговитѣ водачи и се вслушватъ въ повика на маситѣ отъ долу за сѣюзъ съ работницитѣ въ името на работническото правителство, знамето на което работницитѣ високо издигатъ и сочатъ като единствено спасително.

Т. Кожухаров (д. сг): Калайджиевъ, безъ комплиментъ, това е речъ кратка и ясна.

Председателствуващъ В. Димчевъ: Предлагамъ за утрешното заседание следния дневенъ редъ:

Първо четене законопроектитѣ:

1. За разрешаване временни кредити за посрѣщане нуждитѣ на държавата и на фондоветѣ презъ м. м. априль и май отъ 1930/31 ф. г.
2. За бюджета на държавата за 1930/31 фин. год. (Продължение разискванията)
3. За изваждане отъ обращение алуминиевитѣ монети отъ по 1 и 2 лева, насѣчени презъ 1923 г.
4. Второ четене законопроекта за купуване отъ държавата зданието на Мария Г. Бѣлчева и др., въ гр. Пловдивъ, за нуждитѣ на Учителския институтъ въ сѣщия градъ.
5. Първо четене законопроекта за данѣчни облекчения на акционернитѣ, командитно-акционернитѣ банки и др.
- Първо четене законопроектитѣ:
6. За измѣнение на т. 5 на чл. 88 отъ закона за градскитѣ общини и на чл. 67 отъ закона за селскитѣ общини.
7. За измѣнение и допълнение на закона за подпомагане пострадалитѣ отъ обществени бедствия.
8. За търговия съ сурови, неманипулирани тютюни.

Второ четене законопроектитѣ:

9. За одобрение произведения съгласно чл. 61 отъ закона за минитѣ търгъ за отдаване експлоатацията на държавната каменовѣглена концесия „Крумъ“ и пр.
 10. За откупуване недвижимиия имотъ, собственостъ на М. Теневъ, находящъ се въ землището на с. Банки, Софийско, за нуждитѣ на държавната минерална баня и курортъ при сѣщото село.
 11. За уреждане собственостъта и залога на движимости — машини за транспортъ отъ значителна стойностъ.
 12. Докладъ на прошетарната комисия.
 13. Първо четене законопроекта за допълнение на закона за адвокатитѣ съ новъ дѣлъ III.
- Които приематъ този дневенъ редъ, моля, да вдигнатъ рѣжка. Мнозинство, Събранието приема.

Вдигамъ заседанието.

(Вдигнато въ 20 ч. 48 м.)

Подпредседатели: { А. ХРИСТОВЪ
В. ДИМЧЕВЪ

Секретарь: Й. МАНУЛЕВЪ

Началникъ на Стенографското отдѣление: Д. АНТОНОВЪ

СЪДЪРЖАНИЕ

	Стр.		Стр.
Отпуски, разрешени на народнитѣ представители:		Законопроекти:	
Ставри Андреевъ, Маринъ Шиваровъ, Герасимъ		1. за разрешаване на Кулската градска община да сключи заемъ. (Трето четене — приемане)	1345
Ангеловъ, Калоянъ Маноловъ, Кънчо Кънчевъ		2. за бюджета на държавата за 1930/1931 финансова година. (Първо четене — продължение разискванията)	1345
д-ръ Цвѣтанъ Дяковъ, Петъръ Миновъ, Борисъ		Дневенъ редъ за следващето заседание	1371
Толевъ и Ангелъ Узуновъ	1345		